

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI

BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN (BİT)
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (İBB)
FAALİYETLERİ İÇİNDEKİ ETKİNLİĞİ
Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Mehmet NAS

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Uğur TEKİN

İstanbul, 2014

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI

BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN (BİT)
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (İBB)
FAALİYETLERİ İÇİNDEKİ ETKİNLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Mehmet NAS

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Uğur TEKİN

İstanbul, 2014

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Tezli Yüksek Lisans Programı Y1212.180039 numaralı öğrencisi Mehmet NAS'ın "BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSLERİNİN (BİT) İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (İBB) FAALİYETLERİ İÇİNDEKİ ETKİNLİĞİ"adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.10.2014 tarih ve 2014/24 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından Y.BİRLİĞİ ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak KABUL edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :11/11/2014

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ercan EYÜBOĞLU

3) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ramazan KURTOĞLU

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

TEŞEKKÜR

Çalıőmam boyunca, değerli gürüő, öneri ve deneyimlerini benden esirgemeyen ve bu çalışmanın meydana gelmesinde büyük yardımlarını gördüğüm değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Uğur TEKİN ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanı Sayın Cemal ÖZDEMİR' e

Her zaman beni çalıőmam konusunda teşvik eden, hiçbir zaman manevi desteğini esirgemeyen, hep yanımda olan aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

1.1. Belediye İktisadi Teşebbüsleri Tanımı ve Özellikleri	3
1.1.1. Tanımı ve Özellikleri.....	4
1.1.2. Kuruluş Nedenleri	5
1.2. Bitlerin Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi.....	7
1.2.1. Hukuki Dayanakları	7
1.2.2. 1984 Öncesi Dönem.....	8
1.2.3. 1984-2004 Dönemi	10
1.2.4. 2004 Yılından Günümüze.....	11
1.2.5. BİT'lere İlişkin Kısıtlayıcı Hükümler.....	14
1.2.6. BİT'lerin Denetimi Sorunu.....	17
2.3. Belediyelerin Şirket Kurması.....	19
2.3.1. Şirketler	19
2.3.2. Şirketin Tanımı:	21
2.3.3. Belediyeleri Şirket Kurmaya İten Nedenler	23
2.3.5. Yerel Yönetimler Tarafından Kurulan veya Ortak Olunan Şirketlerinin Özellikleri.....	25
1.4. Belediye Şirketlerinin Faaliyet Alanları	26
1.5. Belediye Şirketlerinin Hissedar Belediye İle İlişkileri	27
1.5.1. Belediye Şirketlerinin Hissedar Belediye İle İdari İlişkileri.....	27
1.5.2. Belediye Şirketlerinin Hissedar Belediye İle Mali İlişkileri	28
2.6. Belediye Şirketlerinin Özelleştirilmesi.....	33

2.7. Belediye Şirketlerin Kamu İhale Mevzuatına Göre Durumu.....	36
2.7.1. 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu.....	37
2.7.2. 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

2.1. Büyükşehir Kavramı ve Gelişimi	45
2.2. Türkiye’de Büyükşehir Belediyesinin Kuruluşu.....	46
2.2.1. 1980 Öncesi Dönem.....	48
2.2.2. 1980 Sonrası Dönem	50
2.3. Büyükşehir Belediyesi	51
2.4. Büyükşehir Belediyelerinin Organları.....	54
2.4.1. Büyükşehir Belediye Başkanı	54
2.4.2. Büyükşehir Belediye Meclisi	55
2.4.3. Büyükşehir Belediye Encümeni.....	56
2.5. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.....	56
2.6. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örgütü	57
2.6.1 Örgüt Birimleri.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.7. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin Maliyet Açısından Değerlendirilmesi	58
2.8. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin İdari Yapısı	62
2.9. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İktisadi Teşebbüslerinin Genel Yapısı.....	63
2.10. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin Faaliyet Alanları.....	65
2.10.1. Enerji:	65
2.10.1.1. İgdaş:	65
2.10.1.2. İstanbul Enerji	66
2.10.1.3. Ugetam.....	67
2.10.2. Çevre:.....	67
2.10.2.1. İstaç A.Ş.....	67
2.10.2.1.Ağaç A.Ş.:	68
2.10.3. Ulaşım	68

2.10.3.1. İstanbul Otobüs A.Ş.	69
2.10.3.2. Şehir Hatları A.Ş.	70
2.10.3.3. İspark A.Ş.:	71
2.10.4. İnşaat:	73
2.10.4.1. Kiptaş A.Ş.	73
2.10.4.2. İsfalt A.Ş.	75
2.10.4.3. İston A.Ş.	76
2.10.4.4. Bimtaş A.Ş.	77
2.10.4.5. Konut A.Ş.	79
2.10.4.6. İmar A.Ş.	80
2.10.5. Teknoloji:	80
2.10.5.1. İsbak A.Ş.	80
2.10.5.2. Belbim A.Ş.	81
2.10.6. Hizmet :	82
2.10.6.1. Kültür A.Ş.	82
2.10.6.2. Sağlık A.Ş.	83
2.10.6.3. Spor A.Ş.	83
2.10.6.4. Boğaziçi Yönetim A.Ş.	84
2.10.7. Gıda:	85
2.10.7.1. Halk Ekmek A.Ş.	85
2.10.7.1. Hamidiye A.Ş.	86
2.10.7.2. Beltur A.Ş.	87
2.10.8. İletişim :	87
2.10.8.1. İstime Medya A.Ş.	87
2.11. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin Sermaye Yapıları	88
SONUÇ	93
KAYNAKLAR	95
ÖZET	104
ABSTRACT	105

KISALTMALAR

- İGDAŞ** - İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
İSTANBUL ENERJİ - İstanbul Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş.
UGETAM - İstanbul Uygulamalı Gaz ve Enerji Teknolojileri Araştırma Mühendislik Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
İSTAÇ A.Ş. - İstanbul Çevre Yönetimi Sanayi ve Ticaret A.Ş.
AĞAÇ A.Ş. - İstanbul Ağaç ve Peyzaj Eğitim İşletmeleri Ve Hayvanat Bahçesi İşletmeciliği Sanayi ve Ticaret A.Ş.
ULAŞIM A.Ş. - İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
İSTANBUL OTOBÜS A.Ş. - İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş.
ŞEHİR HATLARI A.Ş. - İstanbul Şehir Hatları Turizm Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
İSPARK A.Ş. - İstanbul Otopark İşletmeleri Ticaret A.Ş.
KİPTAŞ A.Ş. - İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
İSFALT A.Ş. - İstanbul Asfalt Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.Ş.
İSTON A.Ş. - İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fab. San. Ve Tic.A.Ş.
BİMTAŞ A.Ş. - Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş.
İMAR A.Ş. - İstanbul İmar İnşaat A.Ş.
İSBAK A.Ş. - İstanbul Ulaşım Haberleşme ve Güvenlik Teknolojileri A.Ş.
BELBİM A.Ş. - İstanbul Belediyeleri Bilgi İşlem Enerji Sanayi ve Tic. A.Ş.
KÜLTÜR A.Ş. - İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri A.Ş.
SAĞLIK A.Ş. - İstanbul Sağlık Yatırımları ve İşletmeciliği Sosyal Hizmetler Sanayi ve Tic. A.Ş.
SPOR A.Ş. - İstanbul Spor Etkinlikleri ve İşletmeciliği Ticaret A.Ş.
BOĞAZIÇI YÖNETİM A.Ş. - Boğaziçi Konut Hizmet Yön. İşletmeciliği Tic. A.Ş.
HALK EKMEK A.Ş. - İstanbul Halk Ekmek Un ve Unlu Mad. Gıda San.Tic. A.Ş.
HAMİDİYE A.Ş. - Hamidiye Kaynak Suları Sanayi Turizm ve Tic. A.Ş.
BELTUR A.Ş. - Büyük İstanbul Eğitim Turizm ve Sağlık Yatırımları İşl. Tic. A.Ş.
İSTIME MEDYA A.Ş. - Medya Bilgi İletişim Basım Yayın Reklam Hizmetleri Sanayi ve Tic. A.Ş.

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Büyükşehir Belediyeleri ve Kuruluş Tarihleri.....	52
Tablo 2: Büyükşehirlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı.....	53
Tablo 3: Yapı Fonksiyonlarına Göre Tamamlanan Faaliyetler(1995-2014)	74
Tablo 4: Yapı Fonksiyonlarına Göre Devam Eden Faaliyetler	74
Tablo 5: Yapı Fonksiyonlarına Göre Planlanan Faaliyetler.....	75
Tablo 6: İston A.Ş. 2013 Üretim Miktarları	76
Tablo 7: İBB'nin Doğrudan Sermayesine İştirak Ettiği Şirketlerin Kuruluş Yılları ve Ünvanları	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 8: İBB Şirketlerinin Hissedar Dağılımı (%)	90
Tablo 9: İBB Şirketlerinin 31.12.2013 İtibariyle Sermaye Yapısı.....	91
Tablo 10: İBB, Bağlı Kuruluşları ve Şirketleri Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri	92

GİRİŞ

Günümüzde belediyeler, maruz kaldıkları kaçınılmaz değişime ayak uydurabilmek, gelişen yerel demokrasinin de etkisiyle çeşitlenerek hızla artan yerel toplumsal ihtiyaçları etkin karşılayabilmek, sürdürülebilir güvenli kent ortamını sağlayarak, kent yaşam standardını yükseltebilmek için oldukça yoğun çaba içerisinde. Nitekim belediyelerin çoğu yeni stratejiler gütmekte ve dünyadaki iyi uygulamaları bazen aynen bazen de dönüştürerek örnek alarak görev, yetki ve sorumluluk alanındaki yerel halka hizmet sunmaktadırlar. Bunun yansımaları belediyelerin her faaliyet alanında hissedilmekte ve belediyelerin daima yeni uygulamaları hayata geçirdikleri görülmektedir. Gerçekten de belediyelerin, artan yerel ihtiyaçları karşılayabilmek için yeni mekanizmalar geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda 1980'li yıllarla birlikte belediyelerin, alternatif hizmet sunma yöntemlerinden biri olarak özel hukuka tabi belediye şirketlerini yaygın bir şekilde kullandıkları görülmektedir.

Nüfusumuzun büyük bir kısmının büyükşehirlerde yaşadığı dikkate alındığında, bu idarelerin sunduğu hizmetlerin çeşitliliği ve kapsama alanının genişliği bu idarelerin önemini arttırmaktadır. Her gün değişen kentsel sorunlar bu idarelerin mevcut sorunlarının üstüne eklenmektedir.

Bu nedenle büyükşehirlerle ilgili yapılan akademik çalışmaların ve yasal düzenlemelerin önemi her geçen gün artmaktadır.

Türkiye'de kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması çerçevesinde (Avrupa Birliği uyum sürecinde) çıkarılan yerel yönetim yasaları belediyelere, görev alanlarındaki konularla ilgili şart olan tesisler için kurmak, kurdukmak, işletmek veya işlettirmek olanağını vermiştir. Daha önce ilgili mevzuat geniş yorumlanarak kurulan belediye şirketlerinin, yeni yasal düzenlemelerde yasal çerçevesi daha net olarak çizilmiştir. Ayrı bir tüzel kişiliğe ve bütçeye sahip, yarı ticari nitelikte, ancak hissedarı olan belediyeye bağlı ve onun genel denetimi altında çalışan özel amaçlı bu kuruluşlar aracılığıyla belediyeler, birçok hizmet

yürütmektedirler. Devlet ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin yerel düzeyde sunmadığı hizmetleri sunmak, yeni istihdam alanı yaratma çabaları, merkezi yönetimin denetiminden uzaklaşma isteği ve bürokratik engelleri aşma çabaları sonucu ortaya çıkan belediye şirketleri, belediyeler için alternatif hizmet sunma yöntemlerinden biri olarak kullanılmaktadırlar. Belediyeler, kanunların kendilerine yüklediği görevleri yerine getirebilmek ve giderek çeşitlenen yerel toplumsal ihtiyaçları etkin, ekonomik, zamanında karşılayabilmek için çeşitli arayışlara gitmiştir. Belediyeler, kamu hukukunun getirdiği sınırlamalardan kurtulmak, personel istihdamındaki esneklikten faydalanmak ve yerel hizmetleri daha etkin, zamanında sunabilmek gibi amaçlarla belediye iktisadi teşebbüslerini (BİT) alternatif hizmet sunma yöntemleri olarak kullanmaktadırlar. Kamu kesimi üretici birimlerinden olan belediye iktisadi teşebbüslerinin bir alt kategorisini oluşturan belediye şirketleri çalışmanın esas konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmada belediye hizmetinin sunumlarında bir örnek olarak Belediye İktisadi Teşebbüsleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sahip olduğu iktisadi teşebbüsler örneğiyle anlaşılmasına çalışılacaktır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Belediye İktisadi Teşebbüslerinin ne anlama geldiği incelenmeye çalışılacak, burada Belediye İktisadi Teşebbüslerinin tanımı ve özelliklerine değinildikten sonra Belediye İktisadi Teşebbüslerinin yasal dayanağı açıklanmaya çalışılacak ve İkinci bölümde ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanlığı tarafından yönlendirilen iktisadi teşebbüsler ele alınacak ve burada İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin iktisadi teşebbüsleri ile ilişkileri açıklandıktan sonra, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İktisadi Teşebbüslerinin genel yapısına değinilecek, sonunda da Büyükşehir Belediyesi şirketlerinin yapısı sermaye yapısı ve sermaye yapısındaki değişiklikler, yıllara göre personel durumu, kuruluş amacı ve faaliyetleri alt başlıklarıyla incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

1.1. Belediye İktisadi Teşebbüsleri Tanımı ve Özellikleri

Büyükşehir belediyesi kendisine verilen görev ve hizmet alanlarında, ilgili mevzuatta belirtilen usullere göre sermaye şirketleri kurabilir.¹

Belediye iktisadi kuruluşları Kamu İktisadi Teşebbüsleri kapsamına girmez. Bunların kapsamı özeldir. Belediyelerin sermayesine katıldıkları veya doğrudan kendi kurdukları anonim ve limitet şirket statüsündeki ticari kuruluşlar "belediye iktisadi teşebbüsü" (BİT) olarak adlandırılmakta olup BİT'ler 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu, 4735 Sayılı Kamu İhale Kanunu ve 832 Sayılı Sayıştay kanununa bağlı olmadan faaliyette bulunabilmektedirler. Belediyeler bazı hizmetlerini bu kuruluşlar aracılığı ile yürütmektedirler.²

Büyük bütçelere, kalabalık personele, geniş bir hizmet yapısına sahip olan, görev alanında yaşayan insanlara, doğrudan hitap eden bu idare ve işletmelerle devletin yakından ilgilenmesi ve denetlemesi gerekmektedir.³

Kentlerin fiziksel olarak genişlemesi sonucu belediyelerin su, kanalizasyon ve ulaşım hizmetleri yükü de artmıştır. Bu işlere bakan belediye işletmelerinin bütçeleri, personel sayısı, araç-gereç ve ekipmanları da hızla artmaktadır. Bu işletmelerin yıllık bütçe rakamları birçok bakanlık ve kamu kuruluşunun yıllık bütçelerinin çok üzerindedir. Büyük bütçeleri olan bu kuruluşların mali denetimi sadece İçişleri Bakanlığı Mülkiye Müfettişleri ya da Mahalli İdareler Kontrolörleri tarafından yapılmakta olup, bu işletmeler Sayıştay

¹ 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 26. Madde.

² Şeref Gözübüyük A. ve Turgut Tan. "**İdare Hukuku**". I. Cilt, Ankara, Turhan Kitabevi, Genişletilmiş 6. Baskı, 2008, s.300.

³ Ahmet Apan. "Büyükşehir Belediyelerinin İdare ve İşletmeleri, Hukuksal ve Mali Sorunlar". **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 2004, Cilt 13, S. 2, s.33.

denetimi dışındadır. Kamu kaynağı kullanan, hatta bazen belediye bütçesinden kaynak aktarılması suretiyle ayakta kaldığı gözlemlenen bu işletmelerin daha etkin denetlenmesi gerekmektedir.⁴

1.1.1. Tanımı ve Özellikleri

Belediye iktisadi teşebbüslerini Belediyelerin iktisadi girişimleri, kamu iktisadi teşebbüslerinden esinlenerek uygulamada belediye iktisadi teşebbüsleri, kısaca BİT olarak adlandırılmaktadır.

BİT'ler kimi zaman Türk Ticaret Kanunumuzda yer alan ifadesi dikkate alınarak "belediye iktisadi teşekkülleri" olarak da anılmaktadır. Buna karşılık "kuruluş, oluşma, oluşum" anlamlarına gelen "teşekkül" kelimesi yerine, uygulamadaki kullanım sıklığı nedeniyle anlaşılabilirliğini de dikkate alarak, oluşumun gayesini de içeren "girişim, işletme" anlamında olan "teşebbüs" kelimesinin kullanımını tercih etmekteyiz genel olarak, "birtakım yerel hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla belediyeler tarafından kurulan veya yönetilmek üzere ortak olunan, bağımsız bir bütçeye sahip özel hukuk tüzel kişileri" olarak tanımlamak mümkündür. İşlevsel açıdan bakıldığında ise BİT'ler, "öncelikle kamu faydasına ulaşmak için planlanmış, zorunlu mal ve hizmetler ile doğal tekel olan hizmetlerin daha etkin ve ucuz yollarla vatandaşa ulaştırılmasını hedefleyen kuruluşlar" olarak tanımlanabilir.⁵

Belediye iktisadi teşebbüslerinin genel özellikleri aşağıdaki gibidir:⁶

- Bir belediye iktisadi teşebbüsünden söz edilebilmesi için öncelikle söz konusu özel hukuk tüzel kişinin sermayesinin yarısından fazlası belediyeye ait olmalı ya da bu tüzel kişiye belediye tarafından, yönetilmek üzere ortak olunmalıdır. Belediyenin, söz konusu teşebbüsün sermayesinin yarısından fazlasına sahip

⁴ Apan ,a.g.e., s.46.

⁵ Gürbüz Özdemir. "Belediye İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi". *Sayıştay Dergisi*, S. 71, Ekim - Aralık, 2008, s.43.

⁶ Özdemir, a.g.e., s.43.

olmaması durumunda, yönetim belediyeye ait olsa dahi belediye iktisadi teşebbüsünden söz edilemez.⁷

- Özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptirler.
- Belediyelerden ayrı bir hukuk kişisi olmalarının sonucu olarak bağımsız bütçeleri bulunmaktadır.
- Belediyenin görev ve hizmet alanına ilişkin konularda faaliyet göstermek zorundadırlar.
- Pazarlanabilen mal ve hizmet üretirler.

1.1.2. Kuruluş Nedenleri

Belediye Kanunu ve diğer hukuki düzenlemeler incelendiğinde belediyelerin adeta bir girişimci gibi ticari ve endüstriyel girişimlerde bulunmaları konusunda geniş bir yetkiye sahip olduklarını söylemek mümkündür.⁸ Bu alanda geniş yetkilere sahip olan belediyelerin, yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde iktisadi teşebbüsler kurma eğiliminin genel nedenleri, sosyal, siyasi ve iktisadi nedenler olarak özetlenebilir.⁹

Daha detaylı olarak ele almak gerekirse belediyelerin iktisadi teşebbüs kurmalarının başlıca nedenlerini aşağıdaki biçimde sıralamak mümkündür:¹⁰

⁷ Ahmet Berk. "Yerel Hizmet Sunumu ve Belediye İktisadi Teşebbüsleri". *Sayıştay Dergisi*, S. 71, Nisan - Haziran, 2003, s.53.

⁸ Ahmet Karabilgin. "Yerel Yönetimlerin Ekonomik Girişimleri". *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 1, S. 1, Ocak, 1992, s. 21.

⁹ Uğur Yıldırım. "Yerel Yönetimlerde Alternatif Hizmet Sunumu", *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar - 1: Reform*, Hüseyin Özgür - Muhammet Kösecik (Ed.), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005, s.398.

¹⁰ Berk, a.g.e., s.56; Özdemir, a.g.e., s.44; Hikmet Kavruk. "Yerel Yönetim Şirketleri", *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar - I: Reform*, Hüseyin Özgür - Muhammet Kösecik. (Ed.), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005, s.423-424.

- Merkezi idarenin idari vesayet denetiminden büyük ölçüde kurtularak, yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde serbestiye sahip olmak,
- Belediyeye alternatif gelir kaynakları yaratarak, gelirden merkeze bağımlılıktan çıkmak,
- Özel hukuk tüzel kişiliğinin sağladığı avantajlardan yararlanarak, özel bankalardan kredi temin edebilme gibi bağımsız imkânlarla kavuşmak,
- Kaynakların kullanımında Sayıştay denetimi dışında kalmak,
- Personel istihdamında Devlet Memurları Kanunu'nun sınırlayıcı hükümlerine tabi olmaksızın, istediği nitelikte ve sayıda eleman istihdam etmek ve bu elemanları İş Kanunu hükümlerine göre çalıştırmak,
- Yerel imkânların ve sermayenin belediye hizmetlerine aktif katılımını sağlamak,
- Kurulan iktisadi teşebbüsler sayesinde yeni istihdam alanları yaratarak, işsizlik sorununun yerel düzeyde çözümüne yardımcı olmak ve belediye iktidarının mensup olduğu partililere yandaşlarına istihdam sağlayarak kadrolaşmak,
- Hizmetlerin, bürokrasinin hantal yapısından kurtularak, özel sektörün dinamizmi içerisinde etkin ve verimli bir biçimde yerine getirilmesini sağlamak,
- Belediye iktisadi teşebbüslerini bir reklâm aracı olarak kullanmak ve bu yolla kalıcı eserler bırakmak,
- Devletin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin üstlenmediği temel ihtiyaç maddelerini uygun fiyatla belde sakinlerine sağlanması ve

temini; Ekmek, şeker, un, kömür gibi gereksinimlerin gerçekleştirilmesi, sıraya koyma, satış mağazaları, nikâh salonları, kreş, düğün salonları kurulup işletilmesi, içme suyu sağlanması ve halka ulaştırılmasıdır,

- Hizmet alımlarında belediye iktisadi teşebbüslerinin kullanılması ile ödemelerde gecikme ya da aksama olması hallerinde hizmetlerin aksamasına engel olmak,
- Sermaye ve müteşebbis azlığı sıkıntısını bertaraf ederek, dokuma, halı, konfeksiyon, tatil köyü, kaplıca gibi kalkınma projelerini üstlenmek yoluyla yerel kalkınma girişimlerine önderlik etmektir.

Belediye iktisadi teşebbüslerinin kuruluşundaki temel gayeler bu şekilde olmakla birlikte, bunların uygulamada söz konusu amaçları yerine getirmede her zaman başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. BİT'ler, çoğu zaman kuruluş gayeleri göz ardı edilerek, memur zihniyeti ile çalışan ve zarar eden yapılar haline gelmektedir.

Söz konusu amaçları karşılayan ve belediyelerine büyük ölçüde kar ve fayda sağlayan BİT örneklerine de ülkemizde rastlanmasına karşılık, genel olarak bu amaca erişebilenlerin sayısının çok daha az olduğunu söylemek mümkündür.

1.2. Bitlerin Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi

1.2.1. Hukuki Dayanakları

Hukukumuzda BİT'lere ilişkin özel ve sistematik bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna karşılık çeşitli kanunlarımızda BİT'leri doğrudan veya dolaylı olarak düzenleyen hükümler dağınık bir biçimde yer almaktadır.¹¹

¹¹ Ebru Tüzemen Atik. "Ulusal Kalkınmada Yerel Yönetimler". Ankara, Todaye Yayın, 2009, s.441.

BİT'lerin hukuki dayanaklarını, düzenlemelerde yer alan değişiklik ve yenilikler nedeniyle üç ayrı dönemde yürürlükte olan kanunlar açısından ele almak mümkündür.

1.2.2. 1984 Öncesi Dönem

Belediyelerin iktisadi teşebbüs kurma veya kurulmuş bir teşebbüse katılma imkânının ilk temel hukuki dayanağı 1580 sayılı Belediye Kanunu'dur. Anılan kanunun gereği yapılmadan önce İstanbul ve İzmir gibi kıyı kentlerinde havagazı, elektrik, su, telefon, ve tramvay gibi kentsel hizmetler, kârlılığı sebebiyle ayrıcalığı olan şirketler eliyle yürütülmüşlerdir. Buna karşılık, yine 1580 sayılı kanun yürürlüğe girmeden önce, belediyeler tarafından, şirket ya da ortaklıkların özel hukuk hükümlerine tâbi olarak kurulduğu bilinmektedir ¹²

Hukukumuzda, belediyelerin iktisadi teşebbüs kurma imkânı 03.04.1930 tarihinde kabul edilerek, 14.04.1930 tarihli 1471 nolu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunu düzenlemeleri nedeniyle doğmuş olup, bu tarihten sonra belediyeler, şirket kurma ve şirketlere iştirak etme eğilimi içerisine girmişlerdir. ¹³

1580 sayılı Belediye Kanununda, belediye iktisadi teşebbüslerine ilişkin olarak açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. 1580 sayılı kanun, belediyelerin görevlerini 15'inci maddesinde 82 bent halinde saymıştır. Bunlar içerisinde sınai, ticari ve ekonomik özellikler gösteren görevler olduğu gibi, sair alanlarda hizmetlere ilişkin görevler de bulunmaktadır. 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun "Belediyelerin hakları, salahiyet ve imtiyazları"¹⁴ başlıklı 19'uncu maddesinin birinci fıkrasında, belediyelerin yapması gereken görevlerini ifa ettikten sonra, belde halkının ortak ve medeni gereksinimlerini karşılayacak her türlü teşebbüste bulunabilecekleri düzenlenmiştir.

¹²Özdemir, a.g.e., s.44.

¹³ Atik, a.g.e., s.442.

¹⁴ www.emfed.org/index.php/belediye_kanunu_1bolum.html.(E: 27.03.2014).

Bahsi geçen düzenlemelerin bu konuda bir yasaklama getirmemesi karşısında kanunun geniş yorumu yoluyla belediyelerin iktisadi teşebbüs kurabilecekleri ve var olan teşebbüslere katılabilecekleri şeklindeki hukuki dayanağa ulaşılmıştır.

1580 sayılı Belediye Kanunu, yürürlüğe girdiği dönemin belediye teknik, araç gereç ve personel ve diğer imkânlarını iyi gözeterek, birçok belediyenin kendi başına altından kalkmasına imkân bulunmayan işlerin başka kişilere yaptırılabilmesi esnekliğini sağlamıştır. 1956 yılında kanunlaşarak yürürlüğe giren ve halen yürürlükte bulunan Türk Ticaret Kanunu'nda da BİT'lerin kurulmasına örtülü de olsa imkân veren düzenlemeler mevcuttur.¹⁵

Buna göre TTK'nın 18'inci maddesinde "Ticaret şirketleriyle, gayesine varmak için ticari bir işletme işleten dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince hususi hukuk hükümleri dairesinde idare edilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere devlet, vilayet, belediye gibi amme hükmi şahısları tarafından kurulan teşekkül ve müesseseler dahi tacir sayılırlar"¹⁶ denilmektedir. Söz konusu düzenleme gereğince tacir sıfatı bu teşekkül ve müesseselere ait iken, aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca bunları işleten belediyeler tacir sayılmayacaklardır.

Bahsi geçen düzenleme nedeniyle BİT'ler, tacir olmanın sonuçlarından olarak iflasa tâbi olma, ticaret unvanı kullanma, basiretli işadama gibi davranma, işletmesini ticaret siciline tescil ettirme, ticaret odasına kaydolma, fatura ve teyit mektubu düzenleme ve tacirler arası uyuşmazlıklarda özel hükümlere tâbi olma gibi külfetlere de diğer özel hukuk tüzel kişileri gibi katlanacaklardır.

Ticaret Kanununun 275'inci maddesinde ise "Devlet, vilayet, belediye gibi amme hükmi şahıslarından birisine esas mukaveleye derce dilecek bir kayıtla pay sahibi olmasa dahi, mevzuu amme hizmeti olan anonim şirketlerin idare ve

¹⁵Kavruk, a.g.e., s.427.

¹⁶ www.binted.com.tr/hakkında (E: 01.04.2014).

murakabe heyetlerinde temsilci bulundurmak hakkı verilebilir"¹⁷ hükmü ile BİT'lerin yönetimine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiştir.

1.2.3. 1984-2004 Dönemi

Belediyelerin iktisadi teşebbüs kurabilmeleri açısından yeni bir dönem olarak kabul edilebilecek olan 1984 yılı sonrasında, yeni bir Anayasa'nın varlığı, büyük şehir belediyeçiliğine geçiş ve kamu yönteminde özelleştirmenin önemli bir yere sahip duruma gelmesi gibi faktörlerle BİT'lerin kurulmasında hızlı bir gelişme içinde girilmiştir.¹⁸

27.06.1984 tarihinde kabul edilerek, 09.07.1984 tarihli 18453 nolu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'da da 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda yer alan düzenlemelere paralel hükümler benimsenmiştir.¹⁹

3030 sayılı kanunun 8'inci maddesinin birinci fıkrasında "Büyük şehir ve ilçe belediyeleri, görevli oldukları konularda, 1580 sayılı Belediye Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümleri ile belediyelere tanınan hak, yetki, imtiyaz ve muafiyetlere sahiptir"²⁰ denilmektedir. 21'inci madde uyarınca ise "1580 sayılı Belediye Kanunu ile diğer ilgili mevzuatın, bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri büyük şehir ve ilçe belediyeleri hakkında da uygulanır".²¹ Anılan düzenlemeler ile 3030 sayılı kanunda, 1580 sayılı Belediye Kanunu'na yapılan atıf nedeniyle BİT kurulmasına ve kurulmuş olan teşebbüslere katılmasına büyük şehir belediyeleri açısından da imkân tanınmıştır.

Böylelikle 1580 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile başlayan ve 80'li yıllarda özelleştirme eğiliminin artması ile hız kazanan belediyelerin şirket kurma

¹⁷ www.dtso.org.tr/site/tsm/mevzuat/kanunlar/Kan_5.pdf (E: 27.03.2014).

¹⁸ Kavruk, a.g.e., s.425.

¹⁹ Atik, a.g.e. s.448.

²⁰ yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDUwMDUwMDUxMDUy (27.03.2014).

²¹ www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5215.html (E: 01.04.2014).

girişimleri, büyükşehir belediyelerinin kurulması ile daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Ancak, belediyelerin zorunlu hizmetlerini dahi şirketler aracılığı ile görür hale gelmesi ve yolsuzluk aracı oldukları şeklindeki eleştiriler karşısında BİT'lerin kontrolsüz bir biçimde artmasına sınırlama getirilmek istenmiştir.

24.11.1994 tarihinde kabul edilerek, 27.11.1994 tarihli 22124 nolu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun, bu konuda sınırlayıcı bir düzenleme içermektedir. Kanunun 26'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında "Belediyeler ve diğer mahalli idareler ile bunların kurdukları birlikler tarafından ticari amaçla faaliyette bulunmak üzere ticari kuruluşlar kurulması, mevcut veya kurulacak şirketlere sermaye katılımında bulunması, Bakanlar Kurulu'nun iznine tabidir"²² hükmüne yer verilmiştir. Buna göre BİT'lerin kurulmasında Bakanlar Kurulu'nun izninin varlığı kuruluş şartlarından birisi haline getirilmiştir.

Anılan maddede ayrıca belediyelerin kuruluşlarının ve bu kuruluşlardaki sermaye paylarının özelleştirilmesinin 4046 sayılı Özelleştirme uygulamaları Hakkında Kanun esaslarına göre ve yetkili organlarca belirlenip, yürütüleceği hükme bağlanmıştır.

1.2.4. 2004 Yılından Günümüze

Belediyelerin şirket kurabilmelerine ilişkin olarak açıkça yetki veren ilk yasal düzenleme 07.12.2004 tarihinde kabul edilerek, 24.12.2004 tarihli 25680 nolu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5272 sayılı Belediye Kanunu'nun 70'inci maddesinde yer almıştır. Madde uyarınca; "Belediye kendisine verilen görev ve hizmet alanlarında, ilgili mevzuatta belirtilen usullere göre şirket kurabilir".²³ Böylelikle belediyelerin şirket kurmalarının ancak belediyelerin görev ve hizmet alanları ile sınırlı olduğu açıkça hükme bağlanmıştır.

²² eski.yerelnet.org.tr/yy_mevzuati/tuze_detay.php?kod=483&turu=ge (E: 28.03.2014).

²³ Atik, a.g.e. s.448.

5272 sayılı Belediye Kanunu'nun yedi buçuk ay gibi kısa bir süre yürürlükte kalmasından sonra halen yürürlükte bulunan, 03.07.2005 tarihinde kabul edilerek, 13.07.2005 tarihli 25874 nolu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir. 5393 sayılı kanunun "Şirket Kurulması" başlıklı 70'inci maddesinde 5272 sayılı kanunun 70'inci maddesinde yer alan düzenleme aynen korunmuştur. 5393 sayılı Belediye Kanunu, BİT'lere ilişkin olarak, yürürlükten kaldırdığı 5272 sayılı Kanunla aynı yönde hükümlere yer vermiş, bu alanda herhangi bir değişiklik yoluna gitmemiştir.²⁴

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18'inci maddesinin I/(j) bendinde belediyeye ait şirketlerin özelleştirilmesi belediye meclisinin görev ve yetkileri arasında sayılmış, 60'uncü maddesinin I/(f) bendinde "Belediyenin kuruluşuna katıldığı şirket, kuruluş ve katıldığı birliklerle ilgili ortaklık payı ve üyelik aidatı giderleri"²⁵ nin belediye giderlerinden sayılacağı düzenlenmiştir. Diğer yandan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun "Borçlanma" başlıklı 68'inci ve "Diğer Kuruluşlarla İlişkiler"²⁶ başlıklı 75'inci, borç ve alacaklarının takası ile mahsubuna ilişkin geçici 5'inci maddelerinde de belediye şirketlerine ilişkin düzenlemeler mevcuttur.

10.07.2004 tarihinde kabul edilen ve 23.07.2004 tarihli, 25531 nolu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu da "Şirket Kurulması" başlıklı 26'ncü maddesinde büyükşehir belediyelerinin şirket kurmaları konusunda açıkça yetki vermektedir. Anılan madde gereğince;

"Büyükşehir belediyesi kendisine verilen görev ve hizmet alanlarında, ilgili mevzuatta belirtilen kurallara göre sermaye şirketleri kurabilir. Genel sekreter ile belediye ve bağlı kuruluşlarında yöneticilik yapabilecek donanıma sahip personel bu şirketlerin yönetiminde ve denetiminde görev yapabilirler. Büyükşehir belediyesi, kendine ait büfe, otopark ve çay bahçelerini işletebilir; ya

²⁴ Özdemir, a.g.e., s.47.

²⁵ acikarsiv.atilim.edu.tr/browse/85/321.pdf(E: 28.03.2014).

²⁶ www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5215.html (E: 28.03.2014).

da bu yerlerin belediye veya bağılı kuruluşlarının %50 sinden fazlasına ortak olduğu şirketler ile bu şirketlerin %50'sinden fazlasına ortak olduğu şirketlere, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tabi olmaksızın belediye meclisince belirlenecek süre ve bedelle işletilmesini devredebilir"²⁷

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 24uncü maddesinin I/(g) bendinde 5393 sayılı Belediye Kanunu ile benzer şekilde "Belediyenin kuruluşuna katıldığı şirket, kuruluş ve birliklerle ilgili ortaklık payı ile üyelik aidatı giderleri"²⁸ ni büyükşehir belediyesinin giderleri arasında saymıştır.

Hukumumuzda belediye iktisadi teşebbüslerine, yerel yönetimlere ilişkin temel kanunlardan başka düzenlemelerde de yer verildiği görülmektedir. Daha önce 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 12'nci maddesinin 1/1 (j) bendinde bu ortaklıklarda çalışanlar sandıktan yararlanacaklar arasında sayılmış, ancak söz konusu düzenleme 16.06.2006 tarihinde 5510 sayılı kanunla 01.10.2008 tarihinden itibaren olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır.²⁹

Bunun yanı sıra 18.04.2001 tarihli 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun dördüncü maddesinde de doğalgaz şehir içi dağıtım şirketlerinin belediyeleri veya belediye şirketlerini sermaye koyma şartı aranmaksızın, şehir içi dağıtım şirketine yüzde on nispetinde ortak olmaya davet etmek zorunda olduğuna dair bir düzenlemeye yer verilmiştir.³⁰ Söz konusu düzenleme ile belediyenin ortaklığı ile belediye şirketlerinin ortaklığı, sağladığı güvence ve hizmete katılım açısından eşdeğer görülmüştür. Anılan kanunda hâlihazırda doğalgaz dağıtım işi ile uğraşan belediye şirketlerine ilişkin düzenlemelere de yer verilmektedir.³¹

²⁷ .www.konya.bel.tr/mevzuat/17.pdf (E: 30.03.2014).

²⁸ www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html (E: 30.03.2014).

²⁹ Atik, a.g.e. s.448.

³⁰ Kavruk, a.g.e., s.429.

³¹ Kavruk, a.g.e., s.429.

1.2.5. BİT'lere İlişkin Kısıtlayıcı Hükümler

Gerek 5393 sayılı Belediye Kanunu gerekse 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, belediye şirketlerinin kurulmasında ne gibi usuller uygulanacağını düzenlenmemiştir. Buna karşılık, 5393 sayılı kanunun 70 ve 5216 sayılı kanunun 26'ncı maddelerinde belediyelerin "ilgili mevzuatta belirtilen usullerle" şirket kurulabileceğinden söz edilmektedir. Aksi bir düzenlemeye yer verilmediği de dikkate alındığında 4046 sayılı Özelleştirme uygulamaları Hakkında Kanun'un belediyelerin şirket kurmalarının ve kurulmuş şirketlere katılmalarının Bakanlar Kurulu'nun izni ile gerçekleşebileceği yönündeki hükmü halen yürürlüğünü korumaktadır.³²

BİT'lerin kurulmasında Bakanlar Kurulu'nun izni aranmasına karşılık, bu iznin hangi şartlar altında verilebileceği kanunlarımızda düzenlenmemiştir. Bu durumda sadece belediyelerin görev ve hizmet alanlarına ilişkin olarak faaliyet göstermek kaydıyla istenilen sayıda ve şekilde iktisadi teşebbüs kurulması mümkün olmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 70'inci ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 26'ncı maddelerinde şirket kurma; "belediyelerin kendisine verilen görev ve hizmet alanlarıyla"³³ sınırlı tutulmuştur.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun tasarısının 70'inci madde gerekçesinde Madde ile bir yandan belediyelerin görevlerini daha tesirli, faydalı ve ekonomik imkanlarda sunmasına ve kaynak oluşturmalarına yardımcı olmak için sermaye ortaklığı kurulmasına müsaade edilmekte; bir yandan kurulan ortaklığın belediyenin görev sahasıyla ilişkili olması gereğiyle getirilerek şirket kuruluşunun disiplinli bir şekilde ve belediyelerin haksız rekabete mahal vermemesi için.³⁴

³² Şerif Öner. "Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye'de Belediye Yönetimi", Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s.110.

³³ www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5215.html (E: 30.03.2014).

³⁴ www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm220551090200.pdf (E: 01.04.2014).

“Dolayısıyla, maddedeki hükmün gereği, belediyelerin kurduğu veyahut ortak olduğu şirketler, belediyenin görev sahasıyla ilgili olmayan şirketleri ayıklaması veyahut ortaklıktan vazgeçmesi gerekecektir”³⁵ denilmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun kabul edilen ilk halinde 14'üncü maddenin I/(b) bendinde "Belediye, kanunlarla başka bir kamu kurum ve kuruluşuna verilmeyen mahalli müşterek nitelikteki diğer görev ve hizmetleri de yapar veya yaptırır" hükmüne yer verilmiştir. Söz konusu düzenleme ile belediyelerin görev ve yetki alanları son derece geniş tutulmuştur.³⁶ Anılan düzenleme ile belediyelerin şirket kurma alanları da sınırsız denebilecek kadar genişlemiştir.

Buna karşılık, söz konusu düzenlemenin Anayasa Mahkemesi tarafından 24.01.2007 tarihinde yürürlüğü durdurulmuş ve düzenleme Anayasa Mahkemesi'nin 29.12.2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 24.01.2007 tarihli 2005/95 E. 2007/5 K. sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylelikle belediyelerin yerel yönetimlere ilişkin olarak "genel görevli" olmalarına son verilmiş ve şirket kurmalarında belediyelerin görev ve hizmet alanları ile ilgili olma şeklindeki sınırlama yeniden anlam kazanmıştır.³⁷

Öte yandan 15.10.1985 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılan ve ülkemiz tarafından 21.11.1988 tarihinde imza konularak, 08.05.1991 tarihinde 3723 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ve 06.08.1992 tarihinde onaylanan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 4'üncü maddesinin ikinci fıkrasında;

"Yerel Yönetimler, kanun tarafından belirlenen sınırlar içerisinde, yetki alanlarının dışında bırakılmış olmayan veya başka herhangi bir makamın görevlendirilmemiş olduğu tüm konularda faaliyette bulunmak açısından tam takdir hakkına sahip olacaklardır"³⁸ denilmektedir.

³⁵ www.kanunum.com/files/5302-r.pdf (E: 30.03.2014).

³⁶ www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html (E: 01.04.2014).

³⁷ Şerif, a.g.e., s.112.

³⁸ www.ozgurcerkes.com/.../avrupa_yerel_yonetimler_ozerklik_sarti.pdf (E: 01.04.2014).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının bahsi geçen düzenlemesi belediyelerin başka bir kuruluşa bırakılmayan tüm hizmetleri üstlenebilecekleri ve bu hususlarda teşebbüs kurabilecekleri şeklinde yorumlanmıştır.³⁹ Ancak, düzenleme metninde belediyelerden değil, genel olarak yerel yönetimlerden söz edildiği dikkate alındığında anılan yoruma katılmamız mümkün olmamaktadır. Aksi düşüncenin kabulü halinde, Anayasa'nın 90'ıncı maddesinin 2004 yılında 5170 sayılı kanunla eklenen son fıkrası gereğince söz konusu düzenleme, kanunlarımızla çelişmesi nedeniyle öne geçecek ve böylece BİT'lerin kurulmasında sınırsız bir yetki alanına sahip olunacaktır.

BİT'lere ilişkin bir diğer sınırlandırma ise mal ve hizmet alım ile yapım işlerine ilişkin olarak getirilmiştir. 08.09.1983 tarihinde kabul edilen ve 10.09.1983 nolu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2886 sayılı Devlet İhale Kanununda BİT'lere ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna karşılık 04.01.2002 tarihinde kabul edilen ve 22.01.2002 tarihinde 34648 nolu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, BİT'leri kanun kapsamında saymıştır.⁴⁰

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun "Kapsam" başlıklı 2'nci maddesinin I/(b) bendinde, belediyelerin kanun kapsamında olacağına yer verildikten sonra, (d) bendinde "(a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilenlerin doğrudan veya dolaylı olarak birlikte ya da ayrı ayrı sermayesinin yarısından fazlasına sahip buldukları her çeşit kuruluş, müessese, birlik, işletme ve şirketler" bu kanuna tâbi olacaklar arasında sayılmıştır. Anılan düzenleme gereğince BİT'ler mal ve hizmet alımları ile yapım işlerinde Kamu İhale Kanunu'na tabi olacaklardır.⁴¹

Burada özel hukuk tüzel kişisi bir varlığın Kamu İhale Kanunu'na tâbi olması gibi hukuken anlaşılması güç bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu halde BİT'lerin özel hukuk tüzel kişisi olmalarının pratik bir önemi kalmamaktadır. Daha önce BİT'lerin temel kurulma nedenleri arasında Devlet İhale Kanunu'na

³⁹ Nuri Tortop. "Yerel Yönetimler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler". Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 7, S. 1, Ocak, 1998, s.76.

⁴⁰ Atik, a.g.e., s.455.

⁴¹ Tortop, a.g.e., s.76.

tabi olmadan, mal ve hizmet alımında serbestîye sahip olmak bulunmakta iken, bu amaç 2003 yılında Kamu İhale Kanununun yürürlüğe girmesi ile imkânsız kılınmıştır.⁴²

Diğer yandan 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 11'inci maddesinin 30.07.2003 tarihli 4964 sayılı kanunla değişik dördüncü fıkrasında "İhaleyi yapan idare bünyesinde bulunan veya idare ile ilgili her ne amaçla kurulmuş olursa olsun vakıf, demek, birlik, sandık gibi kuruluşlar ile bu kuruluşların ortak oldukları şirketler bu idarelerin ihalelerine katılamazlar" hükmü yer almaktadır. Söz konusu hükümlerle, bu şirketlerin belediyelerin ihalelerine katılmayacak olması nedeniyle, burada da BİT'lerin kurulmasında gözetilen özel sektöre kazandırılan kârın geri dönüşümünü sağlamak şeklindeki amacın⁴³ bundan böyle uygulanması imkânı kalmamıştır.

1.2.6. BİT'lerin Denetimi Sorunu

Belediyeler ve büyükşehir belediyeleri birer kamu tüzel kişisi olduklarından sınırlı da olsa merkezi idarenin idari vesayet denetimine tabidirler. Daha önce de ifade edildiği üzere belediyelerin iktisadi teşebbüsler kurma ve kurulmuş iktisadi teşebbüslere katılma amaçları arasında merkezi idarenin idari vesayet denetiminden kurtularak, hareket serbestisi içerisine girme arayışı yer almaktadır.

Belediyelerin idari vesayet denetimine tâbi olmalarına karşılık, belediye şirketlerinin birer özel hukuk tüzel kişisi olmaları nedeniyle, üzerlerinde merkezi idarenin herhangi bir denetimi bulunmamaktadır. Kuruluş aşamasında aranan Bakanlar Kurulu izni şeklindeki denetim yolu ise BİT'ler üzerinde değil belediyeler üzerinde doğan bir denetim hakkıdır. BİT'ler, diğer özel hukuk tüzel kişileri gibi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın müfettişlerince denetlenebilirler.

⁴² Karabilgin, a.g.e., s.35

⁴³ Recep Bozlağan. "Belediye İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesinde Temel Sorun". **Mevzuat Dergisi**, Yıl 7, Sayı 73, Ocak, 2004, s. 7. (<http://www.mevzuatdergisi.com/2004/01a/05.htm>, 01.04.2014).

Ancak uygulamada bu denetimin de yapılmadığı ya da uzun aralıklarla ve bazen ihbar ya da istem üzerine yapıldığı görülmektedir.⁴⁴

Türk Ticaret Kanunu hükümleri gereğince faaliyet gösteren BİT'lerin iç denetimleri diğer sermaye şirketleri gibi gerçekleştirilmektedir. Buna göre gelir ve giderleri şirket yönetim kurullarınca idare edilmekte, yönetim kurulunun ibrası ve şirket bütçesinin kabulü genel kurul kararı ile olmaktadır. Ancak, söz konusu şirketlerde genellikle pay çokluğuna ve dolayısıyla oy çokluğuna sahip olan ya da yönetimi elinde bulunduran belediyeler, şirketlerin denetiminde de söz sahibi olmaktadır. Buna karşılık, belediye meclisinin belediyelerin kurdukları ya da ortak oldukları şirketler üzerinde doğrudan bir denetim yetkisi bulunmamaktadır.⁴⁵

Belediye başkanının aynı zamanda bu şirketlerin yönetim kurulu başkanı olarak karşımıza çıkması nedeniyle, belediye başkanının şirketle ilgili faaliyetleri belediye meclisi tarafından denetlenebilmektedir. Bu denetim sonucunda verilen kararlara karşı ise, vali ya da belediye başkanı tarafından iptal istemiyle idari yargıya başvurabilme imkânı doğmaktadır.

Belediye meclisinin, belediye başkanını denetlerken şirketleri de dolaylı olarak denetlemiş olacakları düşünülebilirse de belediyenin kamu bürokrasisine dâhil oluşu ve siyasi temsil geleneği, işletmecilik kuralları ile örtüşmeyeceğinden denetim fonksiyonunun gereği gibi işlemediğinden söz etmek mümkündür.⁴⁶

Yerel yönetimlerde bu teşebbüslerin hesap denetimlerini yapacak Sayıştay benzeri bir kuruluş oluşturulması ya da bu görevin, teşkilatı genişletilmek suretiyle Sayıştay'ca yerine getirilmesi yönünde öneriler getirilmiştir.⁴⁷ Ancak kanımızca Sayıştay denetimi, söz konusu kuruluşların özel hukuk tüzel kişiliğine ve kuruluş amacına ters düşeceğinden, bu teşebbüslerin denetimi amacıyla oluşturulacak bir özel denetim komisyonunca denetlenebilmesinin sağlanması

⁴⁴ Zerrin Toprak. "Yerel Yönetimler". 7. Baskı, İzmir, Birleşik Matbaa, 2008, s.280.

⁴⁵ Toprak, a.g.e., s.275.

⁴⁶ Kavruk, a.g.e., s.439; Toprak, a.g.e., s.275.

⁴⁷ Karabilgin, a.g.e., s.24.

uygun olacaktır. Kaldı ki, bu denetim mali yönleriyle sınırlı kalmamalı, şirketlerin faaliyetlerinin kuruluş amaçlarına uygun olarak yürütülüp yürütülmediği de bu kapsamda denetlenebilmelidir.

2.3. Belediyelerin Şirket Kurması

Hızlı kentleşme, demokratikleşme eğilimlerinin artması, merkezi yönetimin ağır vesayetinden kurtulmak, esnek personel politikası izlemek, üst düzey belediye yöneticilerine yönetim kurulu üyelikleri sağlayarak ücret takviyesi yapmak ve belediye hizmetlerinde etkinliği sağlamak, belediye hizmetlerinin özelleştirilmesinde bir yöntem olarak kullanmak gibi nedenlerle belediye şirketlerinin sayısı 1980'li yıllarda hızla artmıştır.⁴⁸ Özellikle büyükşehirlerde birçok belediye hizmeti şirketler vasıtasıyla yürütülür hale gelmiş ve şirketler ikinci bir belediye idaresi olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁹

2.3.1. Şirketler

6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 3 üncü maddesinde,

"Bu Kanunda tanzim olunan hususlarla bir ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer bir müesseseyi ilgilendiren bütün muamele, fiil ve işler, ticari işlerdendir".⁵⁰

11 inci maddesinin 1 inci fıkrasında,

"Ticaretane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer müesseseler, ticari işletme sayılır" 12 nci maddesinde, "Aşağıda yazılı veya mahiyetçe

⁴⁸ DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.87.

⁴⁹ Bilal Eryılmaz. "Belediye Hizmetlerinin Yürütülmesinde Alternatif Kurumsal Yöntemler". **Birinci Ulusal İdare Hukuku Kongresi (Kamu Yonetimi)**. Ankara, Cilt.II, 1-4 Mayıs, 1990, s.118.

⁵⁰ www.taa.gov.tr/dosya/dergiler/taad5/files/assets/basic.../page628.html (E: 01.04.2014).

bunlara benzeyen işlerle uğraşmak üzere kurulan müesseseler, ticarethane sayılır."⁵¹.

Hükümleri yer almış olup;⁵²

- Her çeşit imal veya inşa,
- Matbaacılık, gazetecilik ve kitapçılık, yayın, ilan ve istihbarat,
- Tiyatro, sinema, otel, han ve lokanta gibi umumi mahaller, hususi mektep ve hastane ve açık satış yerlerinin işletilmesi,
- Umumi mağazalar ve sair depo ve ambarların işletilmesi, ticarethane olarak sayılmıştır.

Fabrikacılık ise; "ham madde veya diğer malların makine yahut sair teknik vasıtalarla işlenerek yeni veya değerli mahsuller vücuda getirilmesidir" ⁵³ şeklinde tanımlanmıştır.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Hükmi Şahıslar başlığını taşıyan 18'inci maddesinde ise, "Ticaret şirketleriyle, hedefine ulaşmak için ticari bir işletmesi olan dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince hususi hukuk hükümleri çerçevesinde idare edilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere devlet, vilayet, belediye gibi amme hükmi şahısları tarafından kurulan teşekkül ve müesseseler dahi tacir sayılırlar."⁵⁴

Devlet, vilayet ve belediye gibi amme hükmi şahısları ile umumi menfaatle hadim cemiyetler, bir ticari işletmeyi ister doğrudan doğruya amme hukuku hükümlerine göre idare edilen ve işletilen bir hükmi şahsı eliyle işletsinler kendileri tacir sayılamazlar." Hükümünün doğal sonucu olarak, şirkete

⁵¹ www.cu.edu.tr/.../isletme%20hukuku/ticari%20isletme%20hukuku/2-%2 (E: 01.04.2014).

⁵² Cevdet Sökmen. "**Yatırım Planlaması ve Hizmet Sunumu**". Ankara, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayını No:23, 2007, s.172.

⁵³ cogito-sozluk.com/nedir.php?&q=türk+ticaret+kanunu+madde+12 (E: 01.04.2014).

⁵⁴ www.binted.com.tr/hakkında (E: 01.04.2014).

sahip olan bir kamu kurumunun iflasını istemek kanunen mümkün olamayacaktır.⁵⁵

Ayrıca, bu şirketlerin ticaret siciline tescil ve ticaret odalarına kaydolmaları gerekmektedir.

Yerel Yönetimler tarafından kurulan şirketler de işleyişlerinde Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tabi olacaktır. Adı geçen Kanunun 137'nci maddesine göre de ticaret şirketleri, tüzel kişiliğe sahip olup şirket ana sözleşmesinde yazılı işletme konusu/konuları çerçevesinde kalmak şartıyla hak ve borç sahibi olabilirler.

Ayrıca, adı geçen Kanunun Amme hükmi şahıslarının iştiraki başlıklı 275. maddesine istinaden, kamu hizmeti gören anonim şirketlerin yönetim ve denetim kurullarında yerel yönetimlerde temsilci bulundurabilmektedir.

Türk Ticaret Kanununda ticari şirketler kolektif şirket, komandit şirket, limited şirket ve anonim şirket olarak sayılmış olup, yerel yönetimler de özellikle 1980'li yıllardan sonra başta büyükşehir belediyeleri olmak üzere belediyeler hizmetlerini etkin, verimli ve hızlı bir şekilde yürütmek gerekçesiyle, çeşitli alanlarda anonim ve limited şirket kurma veya ortak olma yoluna gitmişlerdir.

2.3.2. Şirketin Tanımı:

818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 520'nci maddesinde "şirket bir akittir ki onunla iki veya ziyade kimseler, şeylerini ve mallarını müşterek bir gayeye erişmek için birleştirmeyi iltizam ederler"⁵⁶ demektedir.

Daha açık bir ifadeyle, iki veya daha çok kimsenin müşterek iktisadi bir gayeye ulaşmak için mallarını ve paralarını bir akit ile birleştirip ortaya çıkardığı ortaklığa şirket denir.

⁵⁵ Hasan H. Can. "Belediyelerin Şirket Kurmasındaki Yasal Esaslar", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S. 695, 2005, s.29.

⁵⁶ www.cumuforum.com/attachment.php?aid=28 (E: 02.04.2014).

Limited Şirket: Türk Ticaret Kanununun 503'üncü maddesinde tanımlanmıştır. İki veya daha fazla hakiki veya hükmi şahıs tarafından bir ticaret unvanı altında kurulup, ortaklarının mesuliyeti koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlı ve esas sermayesi tespit edilmiş olan şirkete limited şirket denir.⁵⁷

- Kuruluş için asgari sermaye 5.000 YTL'dir,
- İki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulabilir,
- Hisse senedi çıkaramaz, sigortacılık yapamazlar,
- Ortakların sayısı ikiden az ve elliden çok olamaz,
- Ortakların sorumluluğu sermaye tutarları ile şirketin sorumluluğu mal varlığı ile sınırlıdır.

Anonim Şirket: Türk Ticaret Kanununun 269 uncu maddesi anonim şirketi, bir unvana sahip, esas sermayesi muayyen ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mal varlığı ile sorumlu olan şirket şeklinde kurulmaktadır. Anonim şirkette, ortakların mesuliyeti, taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile sınırlıdır. Şirket borçlarından sadece şirket sorumludur. Özel kanunlarında aksine hüküm olmadıkça anonim şirkette esas sermaye miktarı elli bin YTL' den aşağı olamaz. Kanunun 277'nci maddesi gereğince, bir anonim şirketin kurulması için şirkette pay sahibi en az beş kurucunun bulunması temel şarttır.⁵⁸

- Şirket ana sözleşmesinde bulunmak şartıyla her türlü iktisadi ve ticari faaliyette bulunabilirler.
- 276' ncı maddeye göre anonim şirketler ya tedrici veya ani şekilde kurulur.

⁵⁷ www.ertso.org.tr/?islem=eklerim&gorev=oku&id=11&sid. (E: 02.04.2014).

⁵⁸ Can, a.g.e., s.30.

- Ani kuruluş, şirket paylarının kurucular tarafından tamamen taahhüt edilmesiyle olur.
- Tedrici kuruluş, bir kısım payların kurucular tarafından taahhüt olunması ve geri kalan kısmı için de halka müracaat edilmesi suretiyle olur.

Şirketin sebep olduğu olumsuz durumlardan doğan borçlar için yalnızca şirket sorumludur. Alacaklılara karşı ortakların sorumluluğu yoktur. Hatta sermaye borcunu yerine getirmemiş olan ortak dahi alacaklılara karşı şahsen sorumlu değildir. Çünkü bu alacak şirketin alacağıdır ve sadece şirket tarafından talep edilebilir.⁵⁹

Bundan dolayı anonim şirkette sermaye sakınması son derece önemlidir. düzmece(muvazaalı) işlemlerin yardımı ile sermayenin geri verilmesi, azaltılması yasaktır. Örnek verilirse; gerçekte olmayan kar, kar dağıtılma işi veyahut sermaye şeklinde getirilmiş olan bir malın pahasının olduğundan daha fazla gösterilmesi gibi haller bu türden yasak işlemlerdir.⁶⁰

Bir anonim şirket, yetkili olmadığı (yani kuruluş izni alınırken faaliyet alanı olarak esas sözleşmede gösterilmemiş olan) bir konuda sözleşme yaparsa bu sözleşme geçersizdir, borç doğurmaz. Dolayısıyla ifası istenemez. Örnek olarak ekmek imalatı için kurulmuş bulunan bir anonim şirket, konut inşaatı üstlenmişse, bu sözleşme geçersizdir. Önce şirketin ana sözleşmesi değiştirilmeli ve faaliyet sahasına inşaat da eklenmelidir.⁶¹

2.3.3. Belediyeleri Şirket Kurmaya İten Nedenler

Belediyeler, öncelikle belirli bir belediye hizmetini doğrudan kendi daireleri eliyle mi, hukuksal bakımdan bağımsız olmayan bir işletmenin eliyle mi,

⁵⁹ Saadettin Doğanığiit. "Açıklamalı-Soru Çözümlü Belediye Kanunu ve Büyükşehir Belediye Kanunu". Ankara, Seçkin Yayınları, 2005, s.767.

⁶⁰ Doğanığiit, a.g.e., s.767.

⁶¹ Doğanığiit, a.g.e., s.768.

yoksa hukuksal bakımdan bağımsız (özerk) bir şirketin eliyle mi (Anonim Şirket, Limitet Şirket, vb.) yerine getirileceği konusunda; tabi olunacak hukuk, örgüt yapısı, işletme yöntemi, personel ve finansman açılarından çeşitli değerlendirmeler yaparak, organizasyon biçimine karar vermektedirler.⁶²

Belediyeleri şirket kurmaya iten nedenler aşağıda sıralanmaktadır.⁶³

- Kamu personel mevzuatının sınırlamalarına bağlı kalmaksızın esnek istihdam ve ücret politikası uygulama olanağına sahip olmak, bu suretle eleman alımında kolaylık sağlamanın yanında ihtiyaç duyulan nitelikli ve kalifiye elemanlara yeterli ücret ödeyebilme imkânına kavuşmak,
- Merkezi yönetimin vesayet denetiminden kaçmak, mali açıdan özerk olmak, bürokratik işlemlerden kurtulmak, harcamalarda daha serbest hareket edebilmek,
- Belediye şirketlerinin borçlanma konusunda belediyelere oranla daha serbest olması nedeniyle bankalardan daha kolay kredi kullanabilmek,
- Hizmet sunumunu olumsuz etkileyen bürokrasinin katı kuralları ve ağır karar alma mekanizmalarının dışına çıkarak, özel sektör yönetim tekniklerinden yararlanmak, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde hızlı karar alabilmek,
- İhale yolu ile özel girişimcilere ulaştırılan kamu fonlarının kurumlar aracılığıyla geri belediyelere intikal edilmesini sağlamak,
- Yeni gelir kaynakları oluşturmak,

⁶² Cronauge, Ulrich und Georg Westermann, (2006). s.175-177. Akt. Tayfun Çınar. (2007). "**Yerel Yönetimlerde Yatırım Planlaması ve Hizmet Sunumu**". Ankara, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayını, No: 23, s.171.

⁶³ Çınar, a.g.e., s.172.

- Yerel kalkınma girişimlerine öncülük etmek, yeni istihdam olanakları yaratmak,
- İhale Yasasının kısıtlamalarından kurtulmak, işleri daha etkin ve hızlı yürütebilmek,
- Kamu hizmetlerinden bazılarını, özel kuruluşlarla rekabet yaratarak daha ucuz ve kalitede sunabilmek.

Ülkelere göre belediye şirketlerinin kuruluş nedenleri farklı olmakla birlikte, herhangi bir belediye hizmetinin bağımsız belediye şirketleri ile yerine getirilmesi konusundaki temel düşünceler yukarıda kısaca açıklanmıştır.

2.3.5. Yerel Yönetimler Tarafından Kurulan veya Ortak Olunan Şirketlerinin Özellikleri

Kurulacak bir şirkete katılma işlemi de, hukuki sonucu itibariyle aslında bir şirket kurma işlemidir. Bu bakımdan şirket kurma ile aynı hükümlere tabi olması gerekir.

Bu şirketlerinin özellikleri ise;⁶⁴

- Yerel bazı hizmetlerin özelleştirilmesinde alternatif bir araç olarak kurulmuşlardır,
- Bir veya birkaç belediyenin veya il özel idaresi ile birlikte hisseleri toplamının % 50'nin üzerinde olduğu, hatta bazı şirketlerde ortaklarının tamamını belediyelerin oluşturduğu bu şirketler, her ne kadar, özel hukuk tüzel kişiliğine haiz iseler de kamu yönü ağır basan ve genellikle de yönetimi belediyenin veya özel idarenin elinde olan şirketlerdir,
- Belediye veya il özel idaresinden bağımsız bir bütçeye sahiptirler,

⁶⁴ Çınar, a.g.e., s. 175.

- Yerel yönetimlerin kurdukları veya ortak oldukları şirketler, kamu ağırlıklı ticari kuruluşlar olmaları nedeniyle, denetimleri bir özel şirket gibi gerçekleştirilmemektedir.

1.4. Belediye Şirketlerinin Faaliyet Alanları

Günümüzde belediyelerin belde halkının yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sahip oldukları şirketlerin faaliyet alanlarını sekiz ana başlıkta gruplandırabiliriz:

Enerji grubu; Doğalgaz, akaryakıt, katı atıklardan elektrik enerjisi üretilmesi, bölgedeki jeotermal sıcak su potansiyelinden faydalanarak yerleşim alanlarının ısıtılması,

Teknoloji grubu; Trafik sinyalizasyonu, toplu taşıma bilet sistemi, motorlu araçların bakım ve onarımı, uluslararası teknolojik işbirliğini gerçekleştirmek, teknopark oluşturmak,

Çevre grubu; Katı atıkların, tıbbi atıkların ve deniz atıklarının toplanması, nakledilmesi, arıtılması, yakılması ve depolanması, çevre ve peyzaj işleri,

Ulaşım grubu; Lastik tekerlekli toplu ulaşım, raylı sistemler (Metro tramvay, vb.), deniz ulaşımı, otopark işletmeciliği,

Gıda grubu; Ekmek ve unlu mamuller, içme suyu işletmeciliği, kanal ve su tesisi inşaatı, et ve margarin üretimi,

İnşaat grubu; Toplu konut yapım, beton ve beton elemanları üretimi, yol yapımı ve asfalt üretimi, gayrimenkul,

Mühendislik müşavirlik grubu; Şehir planlama, proje ve müşavirlik hizmetleri yapmak,

Hizmetler grubu; Sağlık, spor, kültür, sanat, fuarcılık, yayın ve tanıtım hizmetleri, serbest bölge kurumu ve işletmesi, kaplıca işletmeciliği, halkın

dinlenme, eğlenme ve diğer sosyal nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tesisler kurmak ve işletmek, yöredeki her türlü el ürününün iç ve dış piyasada pazarlanmasını sağlamak, gibi kuruluş amaçlarından çok farklı alanlarında faaliyet göstermektedirler. Ancak mevzuat şirketlerin belediyenin görev, yetki ve sorumluluk alanlarında şirket kurulabileceğini ve faaliyet gösterebileceğini hükmetmektedir.

Nitekim "Mahalli İdare Şirketleri" konulu 2008/31 sayılı Genelge ile İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu ve Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na göre yerel yönetimlerin, kendilerine verilen görev ve hizmet alanlarında, ilgili mevzuatta belirtilen usullere göre yetkili organlarının kararı ile sermaye şirketi kurabilecekleri hatırlatılmaktadır. Kendi hizmet ve göreviyle ilgili olmayan yerel yönetimlerin; ihracat, ithalat, pazarlama, market, çeşitli malzeme üretiminde ve benzer ticaretle ilgili durumlarda⁶⁵ faaliyet göstermek şartıyla şirket kurmalarına olanak bulunmadığı ifade edilmektedir.

1.5. Belediye Şirketlerinin Hissedar Belediye İle İlişkileri

Belediyeler hissedarı oldukları şirketlerle genel olarak idari ve mali olmak üzere iki şekilde ilişki kurmaktadır. Aşağıda bu ilişkiler iki ayrı başlık altında irdelenecektir.

1.5.1. Belediye Şirketlerinin Hissedar Belediye İle İdari İlişkileri

Belediye iştiraki şirketler ile Belediye idareleri arasındaki ilişkiler belediyeler arasında uygulama bakımından farklılıklar göstermektedir. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde iştiraklerin belediye yönetimi ile bağlantısı, Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanlığı vasıtası ile sağlanmaktadır. Bursa'da da Büyükşehir Belediyesi ile şirketler arasında koordinasyonu sağlamak üzere İştirakler Daire Başkanlığı kurulmuş olmakla birlikte; faaliyet konusuna göre şirketlerin belediyedeki ilgili

⁶⁵ www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy.../mevzuat_detay.php? (E: 02.04.2014).

daire başkanlığı ve genel sekreter yardımcılığı ile daha koordineli çalıştıkları ifade edilmektedir.⁶⁶ Diğer yandan, 5216 Büyükşehir Belediyesi Kanunu 26. maddesine göre, genel sekreter ile belediye ve dahil olduğu kuruluşlar, yöneticilik sıfatını elinde bulunduran personel bu şirketlerin yönetimde ve denetimde ve kurullarında görev alabilmektedirler. Böylece belediye ile belediye şirketleri arasında yönetim, denetim ilişkisi kurulmaktadır.

Belediye şirketlerinde genel müdür, müdür ve personel atamaları Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda şirketlerin yönetim kurullarınca yapılmaktadır.

Şirketlerin yönetim kurulu üyeleri ve denetim kurulu üyeleri ise belediye başkanının veya belediye üst yönetiminin önerisi doğrultusunda Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre şirketlerin genel kurullarınca seçilmektedir.

1.5.2. Belediye Şirketlerinin Hissedar Belediye İle Mali İlişkileri

Kamu iktisadında gereksinim ve kazançlar unsuru içinde davranışta bulunmaktadır. Gelişen demokratik, sosyal, ekonomik yaşam çerçevesinde siyasi düzene yöneltilen istekler çoğalarak çeşitlendiği halde, vergi ve buna benzer kamu kazançları az miktardadır. Bu kazanç ve harcama istikrarında, toplumsal çıkarın artırılması gereklidir.⁶⁷

Yönetimler arası mali ilişkiler dar anlamda, bir ülkede çeşitli yönetim kademeleri arasında (üniter devletlerde, merkezi yönetim yerel yönetimler arasında; federal devletlerde, federal devlet, federe devlet ve yerel yönetimler arasında) gelir kaynaklarının bölüşümünü ifade etmektedir. Geniş anlamda ise, çeşitli yönetim kademeleri arasında gelir kaynaklarının yanı sıra, kamu hizmetlerinin de bölüşümünü içermektedir.⁶⁸ Başka bir tanımla, yönetimler arası

⁶⁶ Enver Karakoç, Bursa Büyükşehir Belediyesi İştirakler Daire Başkanı, "Belediye-Şirket İlişkileri" Konulu Görüşme, 15.10.2008.

⁶⁷ Toprak, "Çevre Yönetimi ve Politikası". 2. Baskı, İzmir, 2003, s.159.

⁶⁸ Ülkü Arıkboğa, "Yönetimler Arası Mali İlişkiler". İstanbul, Yaylacık Matbaası, 2004, s.19.

mali ilişkiler, yönetim kademeleri arasında hizmet, harcama ve gelirlerin paylaşılması anlamına gelir.⁶⁹

Yönetimler arasındaki ilişkiler iki ana gruba ayrılır: Birincisi, merkezi ve yerel yönetimler arasındadır; ikincisi, yerel yönetim birimlerinin kendileri arasındadır. Buna göre; birincisinde "dikey", ikincisinde "yatay" ilişkiler söz konusudur ama her iki ilişki türünde de yerel yönetimler "ortak payda" niteliğindedir.⁷⁰

Yönetimler arası mali sistem, bir ülkede çeşitli yönetim birimleri arasında kamu hizmetlerinin ve bu hizmetleri finanse etmek için gerekli olan gelir kaynaklarının bölüşümüdür. Vatandaşa en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimler, bireylerin ihtiyaçlarını ve önceliklerini göz önüne alarak hizmetleri daha etkin bir şekilde yerine getirecektir. Yerel yönetimlerin iktisadi açıdan temel varlık gerekçesi olan kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması da böylece gerçekleşecektir.⁷¹

Nitekim Anayasa'da yerel yönetimlere vazifeleriyle orantılı olarak gelir kazançları sağlanacağı hükme bağlanmıştır (md.127). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında da: "Yerel yönetimlerin mali kaynakları anayasa ve kanunla belirlenen sorumluluklarla orantılı olacaktır." denmektedir (md.9/2). Ancak, Türkiye'nin bu maddeye çekince koymuş olması şaşırtıcıdır.⁷²

OECD ülkelerinde toplam harcamalarda yerel yönetimlerin harcama payı %33 civarında iken, bu pay gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) %13'ler civarındadır. Avrupa'da yerel yönetimlerin harcamalarının gayri safi milli hasıladaki (GSMH) payının, hem gelişmiş ekonomilerde hem de geçiş

⁶⁹ Nihat Falay. "**Yerel Yönetimlerin Hizmet ve Harcama Sorumlulukları**". İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2006, s. 9.

⁷⁰ Falay, a.g.e., s. 9.

⁷¹ Ayşe Güner ve Serdar Yılmaz. "Belediye Gelirlerinin Esneklik Analizi", **Mali Yerelleşme**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2006, s.1.

⁷² Güner ve Yılmaz, a.g.e., s. 89.

ekonomilerinde diğer yerel yönetim birimlerine kıyasla büyük oranda belediyelere ait olduğu gözlenmektedir.⁷³

Türkiye'de yerel yönetimler maliyesi son 20 yılda hızla büyümüştür. 2007 yılı mahalli idare harcamaları, 33 milyar TL ile gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) %3,9'unu oluşturmuştur. Yerel yönetimlerin toplamda kamu yatırımından almış olduğu hisse 1975 yılında %4 iken, 2007 yılında %45 olarak gerçekleşmiştir.⁷⁴ Bu durum, yerel yönetimleri maliye politikası açısından daha önemli hale getirmiştir.

Belediyelerin kaynak ve harcamalarının GSYH'ya oranı 2007'ye gelindiğinde 1975'deki seviyesinin dört katını aşmış; kamu kesimi içerisindeki payı, 1975 yılındaki %4,5 olan seviyesinden 2007 yılında %12'ye yükselmiş; faiz giderleri hariç tutulduğunda ise, kamu kesimi içindeki payı %4,5'dan %16,7'ye yükselmiştir.⁷⁵

Belediye kaynak ve harcamalarının artışında, büyükşehir belediyelerinin kurulması, yeni kurulan belediyeler, yeni belediye kanunları, genel bütçe vergi payı oranlarının artırılması, ulusal ölçekte vergi yükü artışının yansımaları, yüksek şehirleşme hızı, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, üretilmiş bazı mallar ve hizmetlerdeki fiyatlandırma politikası önemli roller oynamıştır.

Dünya genelinde ve ülkemizde sosyo-ekonomik ve demokratik gelişmenin sonucunda son yıllarda çeşitlenerek artan yerel yönetim hizmetleri, belediyeleri çeşitli arayışlara sevk etmiştir. Diğer yandan, Avrupa Yerel Özerklik Şartı da yerel düzeyde hizmetlerin, nitelik, etkinlik, ekonomiklik gibi ölçütleri de dikkate alarak hizmete en yakın birimler tarafından yerine getirilmesini hükümetlere tavsiye etmektedir. Yerel yönetimlerin de hizmetleri yerel halka, zamanında, etkin, verimli sunabilmek için faydalandığı araçlardan birisi de kamu

⁷³ Falay, a.g.e., s. 14.

⁷⁴ Erhan Usta, "Türkiye'de Mahalli İdarelerin Mali Yapısı", DPT, 22 Mayıs, 2008. <http://www.mahallidareler.gov.tr>. (E: 03.04.2014).

⁷⁵ Usta, <http://www.mahallidareler.gov.tr>. (E: 03.04.2014).

sermayeli yerel şirketler olmuştur. Bu da kamu şirketlerinin sayısında bir artışa neden olmuştur.

Yönetimler arası mali ilişkilerin bir başka boyutu da belediyeler ile sermayesine iştirak ettiği şirketler arasında cereyan etmektedir. Belediyelerin kurdukları veya sermayesine iştirak ettikleri ve 2886 sayılı Kanunun 6. maddesinin 1. bendinde sayılan kişilerin yönetim ve denetim kurullarında buldukları belediye şirketlerinin, aynı belediyeler tarafından açılan ihalelere katılamayacakları çok tartışılmasına rağmen; belediye şirketleri sermayelerinin büyük ortağı olan belediyelerin ihalelerine katılmışlardır. Söz konusu tartışmalar 2003 yılı başında yürürlüğe giren 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu döneminde de devam etmekle birlikte, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) 2007 yılında yaptığı ihalelerin %21'ni, 2008'de %26'sı Büyükşehir Belediyesi'nin sermayesine iştirak ettiği şirketler üzerinde kalmıştır. Bu oran geçmiş yıllarda %50'lere ulaşmaktaydı.⁷⁶ Bu durum diğer belediyeler ile sermayelerine iştirak ettikleri şirketler arasındaki mali ilişkilerin bir boyutunu göstermesi bakımından oldukça ilgi çekicidir.

Belediyeler ile belediye şirketleri arasındaki mali ilişkilerin bir başka boyutu da sermaye artışlarıdır. Belediyeler, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra 5393/18 ve 5216/28. madde hükmüne göre, iştiraklerinin sermaye artırımlarına, Belediye Meclisi'nin "sermaye artımına iştirak" ile ilgili olarak aldığı kararlar çerçevesinde iştirak etmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18. maddesinin 1. fıkrasının (i) bendinde yer alan hüküm ile belediyelerin iştirak ettiği şirketlerdeki sermaye artırımlarına katılım konusunda karar verme yetkisi ve görevi Belediye Meclisi'ne verilmiştir. 5393 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra, şirket genel kurul kararı ile yapılan sermaye artırımına belediyenin pay oranı ile mütenasip olan miktarına katılımı konusunda, Belediye Meclisi'nin karar almasını müteakip, Başkanlık Makamı tarafından "İştirak Taahhütnamesi" imza edilmekte ve sermaye ödemeleri yapılmaktadır. Belediye

⁷⁶ Cemal Yeğin. İBB Faaliyet Dönemi Denetim Komisyonu Raporuna Muhalefet Şerhi, 2007.

şirketleri genelde zarar eden şirketler olduğundan, TTK m.324. hükmü gereğince; şirket esas sermayesinin 2/3'ünün karşılıksız kalması halinde, genel kurul bu sermayenin tamamlanmasına veya kalan sermaye ile iktifa edilmesine karar vermediği takdirde şirket feshedilmiş sayılacağından, genelde sermaye artırımı yolu ile şirketin mali durumunun düzeltilmesi yoluna gidilmektedir.⁷⁷

Belediye şirketleri, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 68. maddesinin (d) ve (e) bendlerine göre, finansman ihtiyaçlarını karşılamak için borçlanma ihtiyacı duyduklarında bir önceki yıl güncelleştirilmiş gelirlerinin %10'una kadar iç borçlanma için belediye meclislerinden, bunu aşan borçlanmalar içinse meclis kararı ve İçişleri Bakanlığı'ndan izin almak zorundadırlar. Aynı zamanda belediyelerin zaman zaman şirketlerinin iç ve dış borçlanmalarında garantör olduğu görülmektedir.⁷⁸

5393 ve 5216 sayılı Kanunlarda, bağlı kuruluş ve şirket kavramları birbirinden tamamen farklı kullanılmıştır. Bu bağlamda, şirketler için "ortaklık payı" ve belediyelere "hâsılat geliri"; buna karşılık bağlı kuruluşlar için "yardım" ve belediyelere bağlı olan şirketlerin hesaplarındaki kesinlik "gelirleri ile giderleri arasında oluşan fazlalık" gelir olarak düzenlenmiş ve büyükşehir belediyesi ile bağlı kuruluşların, belediye başkanının onay vermesiyle karşılıklı olarak birbirlerinin nakitteki ihtiyacını karşılayabileceği ve bu sayedeki ödünç vermelerde faiz uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Belediye şirketlerinin belediye veya kendi aralarında böyle bir ilişki söz konusu değildir.⁷⁹

"5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun (KVK) Transfer Fiyatlamasına ilişkin 13. maddesi, 01.01.2007 tarihinden itibaren geçerli olan transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını düzenlemektedir".⁸⁰ "5520 sayılı KVK'nın 11. maddesine göre de transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançlar, kurum kazancından indirilememektedir. Transfer fiyatlandırması, bir şirketin ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde kullandıkları

⁷⁷ Yeğin, İBB 2007 Faaliyet Dönemi.....şerhi age.

⁷⁸ Yeğin, İBB 2007 Faaliyet Dönemi.....şerhi age.

⁷⁹ Yeğin, İBB 2007 Faaliyet Dönemi.....şerhi age.

⁸⁰ www.yaklasim.com.tr(E: 02.04.2014).

fiyatların, aralarında ilişki bulunmayan taraflar arasındaki işlemlerde uygulanan fiyatlara, yani emsallerine uygunluk ilkesine uygun olmasını amaçlamaktadır.”

⁸¹Alakalı kişilerin aralarındaki işlemin tarifesindeki fiyat örneklere uygunluk ilkesine ters olarak tespit edildiğinde, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı yapıldığı kabul edilir ve transfer fiyatlandırması yolu ile örtülü şekilde verilen kazanç durumlarında cezalı tarhiyat yapılır. Belediye şirketleri kendi aralarındaki ve diğer kurumlarla olan ilişkilerinde, Kurumlar Vergisi Kanununun Transfer Fiyatlamasına ilişkin hususları da göz önünde bulundurmak zorundadır.⁸²

2.6. Belediye Şirketlerinin Özelleştirilmesi

1970'lerin sonlarına doğru başta ABD ve İngiltere olmak üzere, belediye şirketlerindeki bu özelleştirme önceden gelişmiş olan ülkelerde uygulanmaktaydı. Sonradan bu uygulama gelişmeye başlayan ülkelerde de uygulanmaya başlamıştır. Dünyadaki bu gelişmeye paralel şekilde ülkemizde de 1984 senesinden başlayarak özelleştirme konusu önemli bir gelişme göstermiştir. Birinci sırada merkezi kamu hizmetleri ve bilhassa da kamu iktisadi girişimleri için eleştiriler gündemine giren özelleştirme, kısa zaman içinde yerel kamu hizmetlerini yürütmekte yerel yönetimler de esas bir konu haline gelmiştir.⁸³

Burada ele alınacak ve dikkat edilecek husus biçimsel bir özelleştirme ile gerçek özelleştirme arasındaki farkın ortaya konulmasıdır.

Biçimsel (formal) özelleştirme: Belediye yerine getirmekle yükümlü olduğu bir hizmeti kendi yönetsel çerçevesinin dışına çıkarır, özel hukuk çerçevesinde (Anonim veya Limitet Şirket) bir şirket kurarak bu hizmet yükümlülüğünü ona aktarırsa ortada biçimsel özelleştirme vardır. Bu durumda

⁸¹ www.ozdogrular.com(E: 02.04.2014).

⁸² birlikforum.com/forum/index.php?topic=2233.0;wap2 (E: 04.04.2014).

⁸³ Tunay Köksal, "Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Yöntemleri ve Uygulamaları". **DPT Uzmanlık Tezi**, Ağustos, 1993, <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup98/uztez/koksalt.html> (E: 04.04.2014).

belediye özel hukuk çerçevesinde bir şirket kurarak medeni hukuka ait bir organizasyon biçimi seçer. Ancak, politik idari yönelimli görev ifası çerçevesinde, maddi yönetim faaliyetlerini sürdürmeye devam eder. Bu durumda, özel hukuk çerçevesindeki şirket sermayesi büyük ölçüde kamunun elinde kalır ve kamu hizmeti belediyenin elinden çıkmaz.⁸⁴ Belediye hizmetlerinin belediye şirketleri marifetiyle yerine getirilmesi bu anlamda formel özelleştirmeye örnektir.

Maddi özelleştirme: Belediyenin ilgili hizmet yükümlülüğünün tümüyle özel sektöre aktarılmasıdır. Bu gibi durumlarda belediyenin yükümlülüğü kamudan çıkar ve pazar ekonomisi kuralları işlemeye başlar. Çünkü belediye bir hizmet yükümlülüğünü üçüncü bir kişiye devredince artık sadece özel sektörün yükümlülüğü başlar.⁸⁵

Türkiye'de maddi anlamda özelleştirmenin yasal çerçevesi 4046 sayılı Kanun'la düzenlenmiştir. Belediyelerde de maddi anlamda özelleştirme uygulamaları ile ilgili en geniş kapsamlı yasal düzenleme 4046 sayılı "Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"⁸⁶ ile yapılmıştır.

"Kamu giderlerinin azaltılması, ekonomide rekabet ve verimliliğin tesisi amacı ile hazırlanan 24 Kasım 1994 tarihli 4046 sayılı Kanunun "Amaç ve Kapsam " başlıklı 1. maddesinde yer alan "Belediye ve İl Özel İdarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ile pay oranlarına bakılmaksızın her türlü iştiraklerindeki paylarının (m.l/e), ekonomide verimlilik artışı ve kamu giderlerinde azalma sağlamak için özelleştirilmesine ilişkin esasları düzenlemektir. (m.i/f.son)" hükmü ile belediyelere ait ticari amaçlı kuruluşların ile pay oranına bakılmadan her çeşit iştiraklerindeki paylarının özelleştirilmesi kanun kapsamına alınmıştır".⁸⁷ Kanun, özelleştirme sürecinde uyulacak usul ve esaslar ile elde

⁸⁴ Demircioğlu, a.g.e., s. 101.

⁸⁵ Demircioğlu, a.g.e., s. 101.

⁸⁶ www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4046.doc(E: 04.04.2014).

⁸⁷ www.mihder.org.tr(E: 04.04.2014).

edilen gelirlerin kullanımı ve özelleştirilen kuruluşlardaki personeli durumuna ilişkin bir dizi düzenlemeyi de içermektedir.

4046 sayılı Kanun 26/1 maddesi hükmüne göre, "Belediye ve il özel idarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ve pay oranlarına bakılmaksızın her türlü iştiraklerindeki paylarının özelleştirilmesine ilişkin işlemler bu kanundaki esaslara göre, yetkili organlarınca belirlenir ve yürütülür."⁸⁸ 4046 sayılı Kanunun "Mahalli İdarelerde Özelleştirme Uygulamaları" başlığını taşıyan 26. maddesi ile belediyelere iştiraklerindeki paylarının özelleştirilmesi ile ilgili olarak kanundaki esaslar çerçevesinde özelleştirme yetkisi tanınmıştır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun "Meclisin görev ve yetkileri" başlıklı 18. maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde yer alan "Belediye adına imtiyaz verilmesine ve belediye yatırımlarının yap-işlet veya yap-işlet-devret modeli ile yapılmasına; belediyeye ait şirket, işletme ve iştiraklerin özelleştirilmesine karar vermek."⁸⁹ Hükmüne göre belediyelerin iştiraki olan şirketlerin özelleştirilmesinde yetkili organ belediye meclisidir.

Kanunun 26. maddesinde özelleştirme sonucunda elde edilen gelirlerin nasıl değerlendirileceği hususunda da düzenleme getirilmiş ve özelleştirme gelirlerinin, ilgili belediye tarafından önemli olan şey, özelleştirme uygulamalarının sonucunda meydana gelebilecek iş kaybı sebebiyle yapılması gereken tazminat ödemeleri ve gerektiği yerde bu madde uygulamasıyla ilgili olan belediye izni ile özelleştirilecek diğer kuruluşlarda yapılması gereken hukuki, mali ve idari düzenlemelerin gerektiren harcamalarda kullanılacağı, bu zorunlu harcamalar düşüldükten sonra kalan miktarın ilgili belediye tarafından bütçeye gelir kaydedilebileceği belirtilmiştir.⁹⁰

Özelleştirmenin kamuya ait, özellikle de belediyeye ait işletmelerin ıslahı için en iyi çözüm olduğu yolundaki görüşün propagandası yapılmaktadır. Kuşkusuz bir açıdan bakıldığında özel finansman yollarından yararlanmaya

⁸⁸ www.oib.gov.tr/baskanlik/yasa.htm(E: 04.04.2014).

⁸⁹ www.nilufer.bel.tr/icerik.php?s=belediye_meclisi(E: 04.04.2014).

⁹⁰ Demircioğlu, a.g.e., s. 110.

çalışmak, özel girişimin inisiyatifini hareket geçirmek ve altyapıda özel sektör yatırımlarını gerçekleştirmeyi ve bu yolla istihdamı artırmak istemek doğrudur. Ancak, özelleştirme süreçlerinde dikkate alınacak en önemli husus yasaklar ve talimatlarla yurttaşların özgürlük ve mülkiyetine müdahale edilmesidir. Bütün yurttaşlar için tatmin edici bir yaşam standardı ve yaşam fırsatları eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak, belirli temel ihtiyaçların ve temel taleplerin maddi güvence altına alınması açısından hukuk devleti ve sosyal devlet prensibi açısından gereklidir. Bu bağlamda, 1982 Anayasası'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti, toplumların dirliği, milli refah ve adalet anlayışı içerisinde, insan hukukuna saygılı ve sosyal bir hukuk devleti olarak ifade edilmiştir.⁹¹

Belediye politikası açısından bakıldığında, özelleştirme yapıldığında doğal olarak belediye organlarının yönlendirme ve kontrol olanaklarında kayıplar olmaktadır. Yurttaşlar hizmetlerin yerine getirilmesinde belediyeleri sorumlu görürler ve seçimlerde de buna göre oy kullanmaktadırlar. Bu nedenle hizmetlerin özel sektöre aktarılması belediyeyi yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca özelleştirme yapılırken belediye politikası açısından şu hususlar da dikkate alınmak zorundadır: Tekel oluşturma riski, hizmetin kesintisiz yerine getirilmesi, makul ücretler karşılığında hizmet kalitesinin muhafaza edilmesi gibi konular, vatandaşın mağdur olmaması açısından güvence altına alınmalıdır.⁹²

2.7. Belediye Şirketlerinin Kamu İhale Mevzuatına Göre Durumu

Belediye şirketleri 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'ndan önce faaliyetlerini sürdürürken gelir getirici ve gider yapıcı işlerinde herhangi bir ihale mevzuatına tabi değildi. Ancak belediye şirketleri 2003 yılı başından itibaren 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile her türlü mal ve hizmet alımları ile yapım işlerinde ihale mevzuatına tabi olmuşlardır. Belediye şirketlerinin gelir getirici işleri halen herhangi bir yasal düzenlemeye tabi değildir. Ancak belediye şirketleri yüklenici olabilmek için, hissedarı olan belediyelerin açmış oldukları ihalelere, rekabet

⁹¹ Demircioğlu, a.g.e., s. 110.

⁹² Demircioğlu, a.g.e., s. 112.

ortamında eşit şartlarda girmektedirler. Konu, kamu ihale mevzuatını düzenleyen iki yasal düzenleme çerçevesinde aşağıdaki gibidir.

2.7.1. 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu

1580 sayılı Belediye Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde belediyeler; özellikle 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra, Kanununun 71. maddesinin 1/f ve 2/b. bendleri hükmünde düzenlenen "kıymet takdiri yapılarak protokolle mal ve hizmet alımlarını" sermayesine iştirak ettiği şirketlerden temin etmek amacı ile 1580 Sayılı Belediye Kanununun m.19/1 fıkrası hükmü uyarınca, belediyelerin görev alanlarına giren konularda faaliyet göstermek üzere şirket kurmuşlardır. Söz konusu şirketler, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve ilgili mevzuat hükümlerine göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişiliğini haiz şirketler olup, tüm faaliyetlerini de Türk Ticaret Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yürütmektedirler.⁹³

2886 sayılı Kanununun 71. maddesinin 1/f ve 2/b. bendleri hükmüne istinaden, kıymet takdiri yapılarak protokolle mal ve hizmet alımını temin etmek amacı ile şirketlerin kurulması ile birlikte, belediyeler yerel hizmetlerin hızlı ve etkin (mal ve hizmet temininde kamu alım usullerine tabi olmamaları sebebi ile)⁹⁴ şekilde ifa edilmesi konusunda şirketlerden faydalanmışlardır.

Bu dönemde belediye iştiraki şirketler, kamu kaynaklı güçlü sermaye desteği ile kamusal alanda yaygın ve özgün nitelikteki hizmetleri üstlenmeleri, serbest piyasa tarafından üretimi yaygın olamayan mal ve hizmetleri üretmeleri (fiziki altyapı, çevre sorunları, ulaşım, gaz, halk sağlığı v.b.) veya piyasada üretimi yapılan mal ve hizmetlerde (asfalt, beton, ekmek, su v.d.) güçlü sermaye ve teknoloji desteği ile düşük fiyat ve yüksek miktar ile üretim ve dağıtım yapmalarının yanı sıra, 2886 sayılı Kanununun 71. maddesinin 1/f ve 2/b. bendleri

⁹³ İBB. "AB'de ve Türkiye'de Belediyeler ve Belediye Şirketleri ile İlgili Deneyimlerin Paylaşılması Projesi", **Ödence Saha Ziyareti Raporu**, İstanbul, 2009.

⁹⁴ Devlet İhale Kanunu. Kanun No: 2886, Kabul Tarihi: 08.09.1983, Resmi Gazete, Sayı.18161, Tarih: 10.09.1983.

hükmü uyarınca "kıymet takdiri yapılarak protokolle mal ve hizmet tedariki yapmak" sureti ile kendileri lehine haksız rekabete yol açmışlar ve serbest piyasada rekabeti olumsuz etkilemişlerdir.

Süreç içerisinde İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanmış olan 19.12.2000 tarih ve B050MAH0740001 sayılı genelgede yer alan; "2886 sayılı Devlet ihale Kanunu'nun 71.maddesinde göz önünde tutulan kamu kurumlarının gereksinimlerinin karşılıklı olarak ihaleye dahil olmaktan karşılayabilmek olanağını, belediye'deki şirketler için muteber değildir. Dolayısıyla belediye şirketleri kamu kurumu olmadığından, Ticaret Kanununa tabi özel hukuk tüzel kişileridir. Bundan dolayı gereksinimlerin ihale yapılmadan belediye şirketinden karşılanmak yasalarımıza aykırıdır." hükmü ile belediyelerin 71. madde çerçevesinde şirketlerinden protokolle mal ve hizmet alımı engellenmiştir. Genelgede bu düzenlemeye gerekçe olarak; kamu kurumlarının alımlarında 2886 sayılı kanunun temel ilkelerine uygun olarak rekabet ortamının gerçekleşmesi gerektiği, rekabet ortamının tekelleşmeyi önleyeceği, kamu kuruluşlarının sermayedar olduğu şirketlerin de özel sektörle eşit şartlarda kamu ihalelerine iştirakinin rekabeti ve kamu kaynaklarının etkin kullanımını sağlayacağı, bahsedilen sebeplerle 71. madde uygulamasının, giderek tekelleşmeye götüren yaygın bir uygulama haline dönüşmesinin engellenmesi gereğinden bahsedilmiştir.

Bu sürecin devamında belediye şirketleri, belediyelerce açılan ihalelerle iştirak etmek ve uhdesinde kalan işleri ifa etmek sureti ile hizmet sunmaya devam etmişlerdir. Bu dönemde de şirketler sermaye yapısı, ürettikleri mal ve hizmetler gibi güçlü yanlarını iyi kullanmak sureti ile ve mal ve hizmet temininde kamu alım usullerine tabi olmamaları sebebi ile hızlı, etkin ve verimli şekilde hizmet sunma imkânına sahip olmuşlardır.

2.7.2. 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu

1 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, kamu hukukuna dahil olan veyahut kamunun denetimi altında bulunmuş olan yada kamu kaynağını kullananlar kamu kurum ve kuruluşların yapacakları ihalede uygulanacak esas ve usulleri belirlemektedir. Kamu İhale Kanunu'nun genel gerekçesinde ifade edildiği üzere, 1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, alım, hizmet, yapım, kiralama ve taşıma işleri gibi kamu harcaması yapılmasını gerektiren işler ile; kiraya verme, satış, trampa ve mülkiyetin gayri ayni hak tesisi işleri gibi kamuya gelir sağlanmasına yönelik işler gibi farklı kalitedeki işleri birlikte düzenlediğinden uygulamada sorunların ortaya çıkmasına neden olmakta idi. Kamu harcaması gerektiren işlere özgü ihalelerde yeni görevlerin hayata geçirilmesi için ve harcamalar yapılması ile gelir elde edilmesine yönelik ihalelerin kendine has özelliklerine uygun şekilde ihtiyaçlara karşılayacak şekilde ayrı kanunlarda düzenlenmenin gerekliliği; Devletin bu işlere ilişkili ihale mevzuatını Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşların ihale mevzuatına paralel bir duruma getirilebilmesi için, kamu harcaması yapılmasını gerektiren mal veya hizmet alımları ile yapım işleri 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu içeriğine alınmıştır. Aynı zamanda, aynı gayeyle kamu ihaleleri sonucunda düzenlenmiş sözleşmelerle ilgili durumlarla da 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu'nda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.⁹⁵

“Aynı zamanda, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bu Fonun hisselerine kısmen veyahut tamamen sahip olan bankalar, 4603 sayılı Kanun kapsamındaki bankaların yapım ihaleleri hariç, ulaştırma, su, telekomünikasyon ve enerji sektörlerinde faaliyet gösteren işletme, şirketler ve teşebbüs 4734 sayılı Kanun kapsamı haricinde tutulmuştur. 4964 sayılı Kanunla 4734 sayılı Kanun'unda yapılmış olan değişiklikler alanda; özel kanunları yürürlüğe girinceye kadar, su, enerji, ulaştırma ve telekomünikasyon sektöründe faaliyette olan şirketlerin, teşebbüs, işletme ticari ve sınai faaliyetleri alanında doğrudan mal ve hizmet üretimine veyahut ana faaliyetine için amaçlanmış ihtiyaçların

⁹⁵ Kamu İhale Kanunu, Kanun No: 4734, Kabul Tarihi: 05.01.2002, Resmi Gazete, S. 24648, Tarih: 22.01.2002.

temini için yapacakları, Hazine garantisi veya doğrudan bütçenin transfer tertibinden aktarma yapmak suretiyle finanse edilenler dışındaki yaklaşık maliyeti ve sözleşme bedeli 4.428.537 TL'yi aşmayan mal veya hizmet alımlarını, 4734 sayılı Kanunun 3. maddesinin (g) bendi uyarınca yapacakları, bu bent kapsamında yer almayan mal ve hizmet alımları ile yapım işlerini ise Kanunun diğer hükümlerine göre yürütecekleri hükme bağlanmıştır".⁹⁶

Bu sektörlerde faaliyet gösteren kuruluşların alımlarının düzenlenmesi amacı ile kanun tasarısı hazırlanmış olup, tasarı ile ilgili çalışmalar TBMM'de devam etmektedir.

Avrupa Birliği'nde "enerji, su, ulaştırma ve posta hizmetleri" sektörlerinde faaliyet gösteren kuruluşların bu faaliyetlerine ilişkin eşik değerlere eşit ve üzerinde yapacakları alımlarda uygulayacakları esas ve usuller, 'Su, Enerji, Ulaştırma ve Posta Hizmet Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Kuruluşların İhale Usullerinin Koordine Edilmesine ilişkin 31 Mart 2004 tarihli ve 2004/17/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Direktifi'nde düzenlenmiştir.⁹⁷

Bu çerçevede, "Enerji, Su, Ulaştırma ve Posta Hizmetleri Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Kuruluşların Alımları Hakkında Kanun Tasarısı"⁹⁸ hazırlanırken, 2004/17/EC sayılı AB Direktifi'ne uyum esas alınmış, direktifte hüküm bulunmayan hallerde ise 4734 sayılı Kanun ve ulusal mevzuatın ilgili düzenlemeleri göz önünde bulundurulmuştur.

2004/17/EC sayılı Direktifte telekomünikasyon sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların yapacağı alımlar düzenlenmediğinden ve ülkemizde telekomünikasyon sektörü rekabete açılmış olduğundan, bu sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar 4734 sayılı Kanun kapsamından çıkarılmıştır.⁹⁹

Kapsamdaki kuruluşların yapacakları alımlarda sektörlerin niteliğine uygun olarak, rekabet gücünün korunması ve ticari faaliyetlerinin

⁹⁶ ihalemerkezi.net/guide/kurulkararlari/details.aspx?id=3581(E: 05.04.2014).

⁹⁷ www.ppp.org.tr/dokumanlar/kikgerekce.doc(E: 05.04.2014).

⁹⁸ www.ppp.org.tr/dokumanlar/kikgerekce.doc (E: 05.04.2014).

⁹⁹ www.ppp.org.tr/dokumanlar/kikgerekce.doc(E: 05.04.2014).

sürdürülebilmesini teminen daha esnek esas ve usullere tabi tutulması gerektiği göz önünde tutulmuştur. Bu amacın sağlanması için basitleştirilmiş alım usulleri öngörülmüş; ihalelerde elektronik araçların kullanımına imkan verecek dinamik alım sistemi ve elektronik eksiltme gibi yöntemlere ilişkin düzenlemeler yapılmış; tekliflerin ve başvuru belgelerinin elektronik ortamda hazırlanarak sunulması ile tebligatlarda elektronik araçların kullanılmasına imkan verecek düzenlemeler gerçekleştirilmiş; kapsamdaki kuruluşların alımlarını kolaylaştırmak amacıyla çerçeve anlaşma yapmalarına imkan verecek düzenlemelere yer verilmiştir.¹⁰⁰

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu getirdiği düzenlemeler ile¹⁰¹

- İhalelerde şeffaflığın, rekabetin, eşit davranışların, gizliliğin, güvenilirliğin, kamuoyu denetiminin, gereksinimlere uygun şartlarda ve zamanında karşılanması ve kaynakların sonuçlu kullanılması en geniş şekilde sağlanması,
- Tek bir yasal düzenlemeye tâbi olmak; yani kamu kurum ve kuruluşların kullandıkları her çeşit kaynaktan yapacakları ihalelerde yasal düzenlemenin tek olması,
- Tahmini bedel (muhammen bedel) temel alınarak indirim yapılmak şartıyla ihaleye çıkılması yerine, bu işlerin gönüllü olanlar tarafından piyasa sürüm değerine uygun fiyatlara göre (yaklaşık maliyet) belirleyerek ve teklif edilen gerçekçi fiyatlar üzerinden ihale edilmesi, amaçlanmaktadır.

4734 sayılı Kanun'da uluslararası ihale uygulamalarına paralellik sağlamak amacıyla; açık ihale usulü, belli istekliler arasında ihale usulü, pazarlık usulü, doğrudan temin olmak üzere dört ihale usulü belirlenmiştir.¹⁰²

¹⁰⁰ www.ppp.org.tr/dokumanlar/kikgerekce.doc(E: 05.04.2014).

¹⁰¹ www.csb.gov.tr/db/kocaeli/webmenu/webmenu3026.ppt (E: 05.04.2014).

¹⁰² www.turkhukuk sitesi.com > ... > 4734 S.lı Kamu İhale Kanunu > MADDE (E: 05.04.2014).

Açık ihale usulü, bütün isteklilerin teklif verebildiği temel usul olarak düzenlenmiştir.

Belli istekliler arasında ihale usulünün uygulanmasında ön yeterlik ilanı yapılması zorunluluğu getirilerek, bu ihale usulü işin özelliğinin uzmanlık ve/veya yüksek teknoloji gerektirmesi nedeniyle açık ihale usulünün uygulanamadığı işlerle sınırlı tutulmuştur.

Pazarlık usulü ile yapılabilecek işler, uluslararası mevzuata paralel bir şekilde özelliği olan ve ivedi olarak yapılması gereken işlerle sınırlandırılarak, iki aşamada gerçekleştirilmek üzere teknik şartların da görüşüldüğü bir yöntemle yeniden belirlenmiştir. Ayrıca, 4734 m.21/f bendine göre 110.257,- TL (Yüz on bin iki yüz elli yedi Türk Lirası),¹⁰³ kadar olan mamul mal, malzeme veya hizmet alımlarına ilişkin ihaleler, ilan yapma zorunluluğu olmaksızın, en az üç isteklinin davet edilmesi ile yapılmaktadır.

İşin doğası gereği ilan yapılmaksızın ihtiyacın belirli bir istekliden karşılanmasının kaçınılmaz olduğu durumlar dikkate alınarak doğrudan temin usulü düzenlenmiştir. Mevcut durumda, 33.076,- TL (Otuz üç bin yetmiş altı Türk Lirası)'ye kadar olan alımlar, piyasa araştırması yapılarak yapılmaktadır.

Eşik değerler 4734 sayılı Kanunun 8. maddesinde düzenlenmiştir. Eşik değerler, ihale ilan sürelerinin belirlenmesinde (4734/13. madde) ve ihalelerde yerli istekliler lehine fiyat avantajı uygulanması (4734/63. madde) ile ilgili hususlarda dikkate alınmak üzere düzenlenmiştir. Eşik değerler her yıl şubat ayında Kamu İhale Kurulu tarafından güncellenmektedir.

4734 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile belediye iştiraki (doğrudan veya dolaylı oranı % 50'den fazla olanlar için) şirketler için yeni bir dönem başlamıştır. Buna göre;¹⁰⁴

¹⁰³ Kamu İhale Kurumu, Kamu İhale Tebliği (Tebliğ No: 2009/1), 30 Ocak 2009, Resmi Gazete Sayı: 27126

¹⁰⁴ Kamu İhale Kanunu a.g.e.

- 4734 sayılı Kanun, sermayelerinin % 50'den fazlası (birlikte veya ayrı) kanuna tabi kamu kurum ve kuruluşlarına ait 6762 sayılı kanun hükümlerine göre özel hukuk tüzel kişiliğini haiz şirketleri kapsamına aldığından, sermayesinin yarısından fazlası belediyelere ait sahip şirketler de kanun kapsamına alınmıştır. Bu sebeple, sermayesinin yarısından fazlası belediyelere ait olan şirketlerin mal veya hizmet alımları ile yapım işleri de 4734 sayılı Kanun hükümlerine göre yürütülmektedir. Şirketlerin ticari sınaî faaliyetleri çerçevesinde gerekli mal ve hizmet tedarik süreçleri (3. madde uyarınca belirlenen istisnalar hariç), kamu kurum ve kuruluşlarının tabi olduğu tedarik süreçleri ile eşleştirilmiştir. Diğer bir ifade ile şirketlerin hizmet ifa aşamasındaki tedarik süreçleri uzamış, etkin ve hızlı hizmet üretme yönündeki avantajlarını kaybetmişlerdir.
- Kamu alım usullerine tabi olunması sebebi ile şirket görevlileri, kamu hukukundaki yetki/sorumluluk hükümleri kapsamına girmiş bulunmaktadır. Bu durum, şirket görevlilerinin inisiyatif alma, etkin yönetim gösterme gibi hususlarda çekince göstermelerine neden olmaktadır.
- Tedarik usullerinin ve süreçlerin kamu alım usullerine tabi kılınması şirketlerin serbest piyasada faaliyet gösteren rakiplerine karşı rekabet güçlerini zayıflatmaktadır. Bu şirketlerin kamu kurumların tabi olduğu alım usullerine tabi olması; şirketlerin hukuki statüleri, tabi oldukları mevzuat ve faaliyet gösterdikleri rekabet ortamının gerekleri ile çelişmektedir. Bu durumda, belediye şirketlerindeki tedarik süreçleri, zaman ve etkinlik bakımından olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu olumsuzluklar piyasadaki diğer aktörler lehine rekabeti etkilemektedir.
- Belediyelerden 4734 sayılı kanuna göre ihale yolu ile alınan işlerin altyüklenicilere gördürülmesi gereken kısımlarının yine 4734 sayılı

kanun göre ihale edilmesinin gerekli olması, bu şirketleri kuruluş amaçlarından uzaklaştırmış ve şirketler giderek kamu idarelerinin bürokratik yapısına bürünmüşlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

Bu bölümde, belediye şirketleri uygulamasına bir örnek olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketlerinden önce, Türkiye'de yerel yönetimler alanında görev, yetki ve sorumlulukların arttığı yeni bir dönemin başlangıcı olan büyükşehir belediyesi uygulamasına kısaca değinilecektir

2.1. Büyükşehir Kavramı ve Gelişimi

Yeni binyıl; dünyada nüfus yoğunluğunun küreselleşmenin de etkisiyle katlanarak sürmeye devam edeceğinin sinyallerini vermektedir. Mevcut hızla devam ettiği takdirde dünyada yaşayan nüfusun % 80'den fazlası şehirlerde yaşayacaktır.¹⁰⁵

Şehirler, nüfus artışı, sanayileşme, göçler gibi nedenlerle hızla büyümektedir. Şehirlerin fiziki alanları da zaman içinde sürekli genişlemiştir. Böylesine hızlı bir şehirleşme birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar da yeni yönetim arayışlarını doğurmuştur. Çünkü büyük yerleşim birimlerinin doğmasından önceki ihtiyaçlara göre uygulamaya konulan idari ve hukuki düzenlemeler, günün ihtiyaçlarına cevap veremez olmuştur. Büyükşehir yönetimi uygulamaları dünyada 19. Yüzyıl sonlarında ortaya çıkmış ve giderek yaygınlaşmıştır. Ülkemizin bazı bölgelerinde yaşanan sanayileşme ülke nüfusunda yaşanan hızlı artış, ulaştırma ve haberleşme alanında yaşanan ilerlemeler, nüfusun belirli sanayileşmiş ve gelişmiş şehirlerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Dünyada da sanayi devriminin ardından büyük ve gelişmiş

¹⁰⁵ Berkan Demiral. "Türkiye'de Anakent Yönetimleri: Uygulama ve Sorunlar". Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik (editör), **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar II**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2007, s. 93.

şehirler kurulmuş ve bu şehirlerin etrafını saran uydu şehirler oluşmuş ve bu yerlere metropol, metropoliten, metropolis gibi isimler verilmiştir. Büyükşehir, anakent, metropol ya da metropolis olarak ta ifade edilen metropoliten alan, banliyöleriyle, uydu yerleşmeleriyle büyük bir kentin ekonomik ve toplumsal etkisi altındaki çevre arazilerin tümüdür.¹⁰⁶

Eski Yunanda anakent anlamına gelen bu terim, büyük bir yerleşme ile ona bağımlı küçük yerleşim birimlerini anlatmaktadır. Metropolis kelimesi Yunanca bir kelimedir ve metro (ana, asıl) ve polis (kent) sözcüklerinden oluşmaktadır. Metropolis kelimesi, antik çağlarda kent devletlerini tanımlamak için kullanılmış, daha sonraları büyük yerleşim merkezlerini belirtmek amacıyla kullanılmaya başlanan bir kavram olmuştur. Metropolis kavramı ilk olarak Paris, Londra, Tokyo, New York gibi büyük sanayi ve ticaret merkezleri olan, göç alan şehirler için kullanılmıştır.¹⁰⁷

2.2. Türkiye’de Büyükşehir Belediyesinin Kuruluşu

Ülkemizde özellikle II. Dünya savaşından sonra meydana gelen hızlı kentleşme ve bu kentleşmenin yol açtığı sorunlar, büyükşehir belediyelerinin kurulmasının en önemli nedenidir. Tarım kesiminde 1950 sonrası, Marshall yardımı ile birlikte makineleşmeye gidilmesi, köylünün toprağından kopmasına, kırsal alanda mirasla bölünen tarlalar halkın artan nüfusla birlikte topraksız kalmasına ve iş bulmak amacıyla başka şehirlere göç etmesine yol açmıştır. 1950’lerden sonra hızlanan kentleşme, büyük şehirlerin sayısını arttırmıştır, ayrıca mevcut büyük şehirlerin daha da büyümesine neden olmuştur. 1960-1997 yılları arasında kentsel nüfus beş kat artarak 7 milyondan 40 milyona çıkmıştır. Genel nüfus artışı % 2,5 iken kent nüfus artışı % 6,1 olmuştur. Son 30 yıldaki nüfus artışının ortalama beşte dördü kentlerde görülmüştür. 1960-1990

¹⁰⁶ Ali Erkan Eke. "Anakent Yönetimi ve Yönetimlerarası İlişkiler". Ankara, AÜSBF Yayını, 1982, s.21.

¹⁰⁷ Eke a.g.e.. s.22.

döneminde 100 bin ve üzerinde nüfusa sahip kentlerde yaşayan nüfusun toplam kentli nüfus içerisindeki oranı % 45,3'ten % 67,4'e çıkmıştır.¹⁰⁸

Kentsel nüfusun böylesine artması ve büyümesi, kentsel alanların fiziksel olarak bozulmasının yanı sıra, sosyal ve kültürel birçok sorunun da doğmasına neden olmuştur. Mevcut yönetsel idarelerin kentsel büyümenin getirdiği sorunları karşılayamaması ve yüksek maliyetlerle başa çıkamaması, büyükşehir yönetimlerinin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir.

Hızlı nüfus artışı, göç ve bunların sonucunda ortaya çıkan kent nüfusundaki hızlı artış, büyük kentlerin etrafını saran yeni kentlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. İstanbul, İzmir, Ankara gibi gelişmiş şehirlerin çevresinde birçok küçük belediye oluşmuş ve bu belediyeler yerel nitelikteki ortak medeni ihtiyaçların yerine getirilmesini sağlayamamış, bu belediyelerin mali imkânları, temel kentsel hizmetleri karşılayamaz olmuştur. Bu plansız oluşum, büyükşehir belediyeleri için yük olmaya başlamıştır. Bu yerleşim yerlerinde yaşanan imarsız yapılaşma ve gecekonduların kent çevresini sarması, şehirlerin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Trafik, temizlik, güvenliğin sağlanması, hava ve su kirliliği gibi sorunlar ortaya çıkmış ve hızla artmıştır. Bütün bu olumsuzluklar büyükşehir belediyeleri için yeni yönetim sistemlerinin geliştirilmesini gerekli kılmıştır.¹⁰⁹

Büyük kentlerdeki bu gelişmeler, plansız ve kontrolsüz bir biçimde gerçekleşmiştir. Kentlerin büyümesine paralel olarak kentsel sorunlarda artmıştır. Bu sorunlarla birlikte "Büyükşehir yönetimi" arayışları da ülke gündemine girmiştir. Büyük kentlerin daha da büyümesi, belediye sınırları dışında plansız ve düzensiz gelişmelere neden olunca, büyük kentler için yönetim modelleri arayışı ve çalışmaları başlamıştır.¹¹⁰

¹⁰⁸ Ruşen Keleş. "Kentleşme Politikası". Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s.42.

¹⁰⁹ Turan Deniz. "Türkiye'de Belediyelerin Mali Yapısı, Mali Sorunları ve Çözüm Önerileri". Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, 2001, s.96.

¹¹⁰ Keleş, a.g.e., s.250.

Ekonomik ve sosyal ilişkiler yönünden bir bütün olan büyükşehir bölgesinin hizmetlerinin merkez ve küçük belediyeler olmak üzere ayrı ayrı yerel yönetim birimlerince yönetilmesi, görev, yetki ve kaynakların çok sayıda yerel yönetim arasında paylaşılmasına, hizmetlerin verimliliğinin düşmesine neden olmaktadır. Ortak sorunların ayrı yerel yönetimlerce ele alınması kaynaklarda savurganlığa sebep olmaktadır. Su, kanalizasyon, ulaşım, sağlık, itfaiye, gibi kamu hizmetlerinin tüm büyükşehir bölgesi için tek bir belediyece karşılanması maliyetleri düşürmekte verimliliği arttırmaktadır. 10 milyonu aşkın nüfuslu bir İstanbul ile üç beş bin nüfuslu bir ilçe belediyesi, görevler, yetkiler ve gelirler açısından hemen hemen aynı düzenlemelere tabidir. Merkez belediyelerin hizmet yükü ile çevredeki belediyelerin de yükü birbirlerinden oldukça farklıdır. Bu nedenle mali sorunların çözümü açısından da Büyükşehir örgütlenmeleri bir gerekliliktir. Büyükşehirlerin çevre belediyelere yaptığı hizmetlerden veya yatırımlardan pay alması veya vergi alması yasal düzenlemelerle oluşturulan büyük çaplı bir yönetim anlayışıyla ancak sağlanabilir. Büyükşehir yönetimlerinin kurulmasını gerektiren nedenler, kentsel alanların hızla büyümesi, mevcut yönetim yapısının kentsel sorunlara cevap vermemesi, kentsel alanda yürütülen kamu hizmetlerinin niteliği gibi nedenlerdir. Türkiye’de büyükşehir kurulmasıyla ilgili gelişmeler 1980 öncesi ve sonrası gelişmeler olarak iki başlık altında incelenebilir.

2.2.1. 1980 Öncesi Dönem

Cumhuriyet döneminde belediyelerle ilgili ilk ve geniş kapsamlı düzenleme, 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Yasası ile başlamıştır. Bu yasa da büyükşehirler için bir düzenleme öngörülmemiştir. Ancak, İstanbul için bu yasa ile özel bir düzenleme şekli getirilmiştir. İl özel yönetimiyle birleştirilen İstanbul Belediyesinin başına, hem belediye başkanı olarak görev yapan, hem de merkezi yönetimin başı olan vali atanmıştır. İstanbul’un halkın oyu ile seçilmiş üyelerden oluşan bir meclisi ve seçilmiş ve atanmış üyelerden oluşan bir encümeni vardı. 1956 yılına kadar devam eden bu yapı, bu yıldan

itibaren hem belediyeye hem de il özel yönetimine diğer belediyelerde olduğu gibi, ayrı ayrı seçilmiş meclislere sahip olma yetkisi vermiştir.¹¹¹

Kentler, belli plan hedefleri doğrultusunda değil de plansız, çarpık ve yanlış bir biçimde büyümeye devam etmiştir. Büyük kentlerdeki mevcut idari birimler bu sorunların üstesinden gelebilecek yetki ve imkânlara sahip olmadıkları için, 1960'lı yıllardan itibaren büyükşehir hizmet birlikleri ve yönetimi kurmak için çalışmalar başlamıştır. Büyükşehirler ile ilgili ağırlıklı çalışmalar 1960-1980 arasında gerçekleştirilmiştir. 1960-1980 arası yapılan bazı çalışmaları kronolojik olarak özetleyecek olursak; 1964-1965 yıllarında, DPT tarafından hazırlanan "Türk Mahalli Hizmetlerinin Yeniden Düzenlenmesi Araştırması", 1965 yılında, Bakanlar Kurulu kararı ile İmar ve İskân Bakanlığına bağlı olarak İstanbul, İzmir ve Ankara'da "Nazım Plan Büroları"nın kurulması, 1972'de Bakanlıklar Arası İmar Koordinasyon Kurulunun kurulması, 1975 yılında İmar ve İskân Bakanlığı tarafından hazırlanan "İstanbul Bölgesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kanun Tasarısı", 1976 yılında hazırlanan "Metropolitan Hizmet Birliği Kanun Tasarısı", 1978 yılında İmar ve İskân Bakanlığı tarafından hazırlanan "Büyük Kent Birliği Kanun Tasarısı", 1979 yılında Bakanlar Kurulu tarafından "Planlama ve Eşgüdüm Kurulu"nun oluşturulması, 1981 yılında, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un kabulü, 1984 yılında, Mahalli İdareler Seçimi Hakkındaki Kanunun Kabulü, 1984 yılında, Büyükşehir Belediyeleriyle ilgili yasanın kabulü gibi önemli dönüşümleri içermektedir.¹¹²

1961 Anayasası birden çok yerel yönetim birimini içine alan anakent yönetimleri oluşturmaya olanak vermiyordu. Görevlerini daha iyi yerine getirebilmek için, birçok belediye, 1960-1980 yılları arasında hizmet birlikleri kurmayı denemişlerdir. Bunlar, anakent alanındaki bütün yerel kamu hizmetlerini kapsamadığından, anakent yönetimi sayılmalarına olanak yoktur.

¹¹¹ Keleş, a.g.e., s.274.

¹¹² Güngör Erdumlu. "**Büyükşehir Belediyeleri Araştırması**", Ankara, DPT Yayınları, 1993, s.48.

2.2.2. 1980 Sonrası Dönem

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi, başta Parlamento olmak üzere birçok kamusal kurum ve kuruluşun işlerliğine son verdiği gibi yerel yönetimler üzerinde de önemli etkiler yapmıştır. Müdahalenin ardından ülkedeki belediye başkanlarının çoğu görevden alınmış, belediye meclisleri feshedilmiştir. Aralık 1980'de sıkıyönetim komutanları büyük şehirlerdeki belediye ve köy tüzel kişiliklerini kaldırma yetkisine sahip olmuşlardır.¹¹³

1980-1983 ara döneminde bazı yeni uygulamalar gündeme gelmiştir. Bu durum Kasım 1983 seçimlerine kadar sürmüştür. Bu dönemde, merkeze bağlı bazı belediyeler belediye şubelerine dönüştürülmüş; küçük belediyeleri büyük belediyelere bağlamak suretiyle 150 belediye birleştirilmiş ve 1985 yılına kadar yeni belediye kurulmamıştır. 1980'de 1717 olan belediye sayısı 1981'de 1587'ye düşmüştür.¹¹⁴

1980–1983 döneminde 12 Eylül'le birlikte, Büyükşehir sorunlarında yeni yaklaşımlar ve uygulamalar görülmeye başlanmıştır. Büyük kentlerin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla özel yönetim biçimleri oluşturma yoluna gidilmiştir. Bu dönemde askeri yönetimin iki önemli kararı vardır. Bunlar, belediye organlarının tüzel kişiliklerinin kaldırılması ve belediye başkanlarının atanmalarına ilişkindir. Belediyelerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması yolundaki düzenleme, Milli Güvenlik Konseyi'nin 34 Sayılı Kararı ile ve küçük yerel yönetim birliklerinin sayıca azaltılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemenin gerekçesi şudur:

“Ülkedeki hızlı nüfus artışı ve köyden kente göçün sonucu olarak büyük kentlerin yakınlarında kurulmuş belediyeler, aydınlatma, su, kanalizasyon ve ulaşım gibi hizmetlerin yeterli bir şekilde halka götürülmemesine ve kontrolün aksamasına neden olmaktadır. Büyük kentlerin çevresinde kurulmuş olan bu durumdaki belediyelerin, Sıkıyönetim Komutanlıklarının koordinesinde ve

¹¹³Keleş, a.g.e., s.276.

¹¹⁴İdris Güllüce. "Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri", İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s.15.

onların emrecekleri şekilde ana belediyelere bağlanması bir plan dahilinde ve en kısa zamanda sağlanacaktır. ¹¹⁵

Tüzel kişiliklerin son bulmasının Anayasaya uygun olup olmadığı tartışması yapılmıştır. Ancak, bu sorun Anayasa Düzeni Hakkındaki Yasayla çözülmüştür. Bu yasaya göre Milli Güvenlik Konseyinin çıkarmış olduğu kararlar, yürürlükteki yasalarla çeliştiğinde, Anayasa ve yasa değişikliği yerine geçebilecekti. Her şeye rağmen, demokratik bir gelecek olan yerel özerklik ilkesinden uzaklaşma anlamına geldiği açıktır. Bu dönemde "Belediye Şubeleri" kurma yoluna da gidilmiştir. Bugünkü Büyükşehirlerde yer alan ilçe belediyeleri gibi olan belediye şubeleri, ilk olarak İstanbul'da kent içinde ve dışında bulunan 13 belediyenin tüzel kişiliği kaldırılarak gerçekleştirilmiştir. Diğer illerde de buna benzer şubeler kurma yoluna gidilmiştir. ¹¹⁶

1984 yılında çıkarılan Büyükşehir belediyeleri ile ilgili yasa, yapılan çalışmaları derli-toplu bir biçimde bir araya getirmiş, böylece metropoliten yönetim düşüncesi iki kademeli bir yapıyla uygulamaya geçmiştir. 1982 Anayasası 127. maddesinde "Büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirilebileceğini" hükme bağlamıştır.

2.3. Büyükşehir Belediyesi

Büyükşehir belediye örgütü ilk kez 1984 yılında kurulmuş ve bağlı olduğu kurallar 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile getirilmiştir.

¹¹⁵ Keleş, a.g.e., s.277.

¹¹⁶ Nuri Tortop. "Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik". *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 5, Eylül, 1996, s.172.

Tablo 1: Büyükşehir Belediyeleri ve Kuruluş Tarihleri

Sıra No	Büyükşehir Adı	Kuruluş Tarihi
1	Ankara	1984
2	İstanbul	1984
3	İzmir	1984
4	Adana	1987
5	Bursa	1987
6	Gaziantep	1987
7	Konya	1987
8	Kayseri	1988
9	Antalya	1993
10	Diyarbakır	1993
11	Erzurum	1993
12	Eskişehir	1993
13	Kocaeli	1993
14	Mersin	1993
15	Samsun	1993
16	Sakarya	2000

Kaynak: 2011 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu

25 Mart 1984 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçiminden sonra İstanbul, Ankara ve İzmir'de BŞB uygulamasına geçilmiş, bunu 13 şehirde büyükşehir belediyesinin kurulması izlemiştir. Böylece Türkiye'de 16 Büyükşehir belediyesi idaresi kurulmuş bulunmaktadır. Kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesi ve yerel yönetim reformu adı altında yürütülen çalışmalar çerçevesinde il özel idaresi ve belediye yasaları yanında büyükşehir belediyelerinin yönetimine ilişkin olarak da yeni bir yasa hazırlanmıştır. 10.07.2004 tarihinde 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu yürürlüğe girmiştir. 3030 Sayılı Yasanın yerine 5216 Sayılı Yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasındaki, yetki, sorumluluk ve kaynak ile gelir dağılımı gibi konulardaki anlaşmazlıklar büyükşehir belediyeleri lehine çözülmüştür. Günümüzde büyükşehirlerin yönetiminin yasal dayanağı 10.07.2004 tarihli 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu'dur. Ancak 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile ilgili diğer mevzuatın bu kanuna aykırı olmayan hükümleri büyükşehir ve ilçe yönetimleri ile ilk kademe belediyeleri için uygulanmaya devam etmektedir. BŞB sistemi homojen yapıda değildir. Büyükşehir statüsüne kavuşmak iller için adeta bir amaç haline gelmiştir. Yeni

yasa ile BŞB kurulmasıyla ilgili nüfus kriterleri bunun önüne geçmeyi amaçlasa da önceden BŞB statüsü kazanan illerin statüsünün korunmuş olması bunun önüne geçmiştir. Bu nedenle ölçeksel açıdan yaklaşma henüz büyükşehir belediye sistemimiz için gerçekleşmemiştir.¹¹⁷

İlk sekiz büyükşehir sınırları içinde, ilçe örgütleri (kaymakamlık) bulunuyordu. 1993 ve sonrasında kurulan sekiz büyük şehrin sınırları içindeki belediyeler ise birinci kademe belediyesi karakterindeydi. Çünkü bu ilçelerde ilçe örgütü kurulmamıştı. Bu durum 2008 yılında değiştirildi. 5747 sayılı yasa ile bu sekiz büyükşehirde ilçe örgütü de kurularak, ilk kademe belediyeleri ilçe belediyelerine dönüştürüldü. Aynı yasa ile ayrıca çeşitli büyükşehirlerde yeni ilçe belediyeleri de kuruldu. Gerek dönüştürülen ve gerekse yeni kurulan ilçeler ile birlikte büyükşehir merkez ilçe belediyelerin toplam sayısı yüz kırk üç olmuştur.¹¹⁸

Tablo 2: Büyükşehirlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı

	Nüfus Miktarı	%
Büyükşehir	34.833.304	46,62
Diğer	39.890.965	53,38
Türkiye Nüfusu	74.724.269	100,00

Kaynak: TÜİK (2011 ADNKS sonuçları)

Türkiye’de büyükşehir belediye modeli iki kademelidir. İlk kademe de ilçe belediyeleri yer almaktadır. Bunların üzerinde ve tüm büyük şehir sınırları içindeki alana hizmet vermek üzere kurulmuş olan büyükşehir belediyesi, ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlama ve onlara yardım etme

¹¹⁷ İsmail Güneş ve Melek Akdoğan. "Büyükşehir Belediye Hizmetlerinin Görelî Etkinlik Analizi" **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 16, S. 4, 2007, s.41.

¹¹⁸ Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu, s.11.

fonksiyonuna sahiptir. İki kademeli belediye modelinden amaçlanan hizmetlerin planlı, programlı, etkin ve koordineli yürütülmesini sağlamaktır. ¹¹⁹

2950 belediyenin bulunduğu belediye sistemimizde, büyükşehir belediyeleri, mekansal ölçek büyüklüğü, gelir-gider hacmi, nüfus büyüklüğü, merkezi idareden kaynak aktarımı, sanayi-ticaret-finans sektörlerinin yoğunlaşması, eğitim, kültür ve sanatın buralarda olması gibi birçok açıdan diğer belediyelerden ayrılmaktadır.

2.4. Büyükşehir Belediyelerinin Organları

2.4.1. Büyükşehir Belediye Başkanı

Beş yıl süre için seçilen belediye başkanı, belediyenin icra organı olan Büyükşehir belediye başkanlığının başıdır. Aynı zamanda belediye meclisi ve belediye encümeni toplantılarını da başkan olarak yönetebilir. Kendisi, Belediye Kanunu başta olmak üzere yürürlükteki kanunlar, tüzükler, yönetmelikler ve yıllık çalışma programı çerçevesinde belediye örgütünün metropole gerekli hizmetleri vermesi, belediyenin taşınır-taşınmaz mallarının idaresi, alacakların tahsili, haklarının korunması, davaların karşılanması gibi işlerle sorumludur, bu hizmetleri yürütürken siyaset yapamaz.

Genel sekreterini İçişleri Bakanlığı'na teklif eder, bakanlık onayı ile genel sekreterinin daha sonra da genel sekreter yardımcıları ile daire başkanlarını atar. Yetkilerinden bir kısmını atadıklarına devredebilir. Belediye Meclisi gündemini tanzim ederek meclisi olağan veya olağanüstü toplantıya çağırabilir.

5216 sayılı kanuna tabi olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı, 1580 sayılı kanuna tabi belediye başkanlarının yapmakla yükümlü oldukları tüm görevleri aynen yapmakla yükümlüdür. Ayrıca ilçe belediye meclisleri ile büyük şehir belediyesi meclisinin kararlarını aynen veya tadilen onaylamaya yetkilidir.

¹¹⁹ Demirkaya Yüksel. "Büyükşehir Belediye Modeli". Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, 1995, s.41.

Ayrıca ilçe belediyeleri arasında hizmetlerin yürütülmesinde birlik ve beraberliği sağlamak, Büyükşehir tüzel kişiliğini temsil etmek, yetkilerinin bir kısmını ilçe belediyelerine devretmek gibi yetki ve yükümlülükleri vardır.

2.4.2. Büyükşehir Belediye Meclisi

Büyükşehir Belediyesi Meclisi belediyenin en önemli karar organıdır. 5 yıllığına seçilen İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi üyeleri, İstanbul sınırları içerisindeki 26 ilçe belediye meclis üyeliklerine seçilen üyelerin, ilçelerinin nüfus büyüklüğü oranı ile belirlenen temsil sayısına göre oluşur. Belediye başkanı, belediye meclisinin doğal başkanıdır. Görev ve yetkileri şöyle özetlenebilir:¹²⁰

Bütçe yapmak, kesin hesapları düzenlemek, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 10.maddesi gereği, belediyece yürürlükteki uygulama imar planlarına göre yapılacak yol, meydan, yeşil alan, otopark, gezi yeri, pazar yeri, v.b. kamu kullanım alan ve tesislerine ait imar programlarını hazırlamak, bütçede değişiklik, bono, senet düzenlemek, kanunlarla belediyeye hak tanınan vergi, resim ve harçların tarifelerini belirlemek belediye hizmetleri için ücret tarifeleri, belediyenin sağladığı içme suyu, kanalizasyon, havagazı, doğalgaz, toplu taşın ücretlerinin belirlenmesi, belediyeye ait taşınmazların bir hizmete ayrılması, belediye aleyhine açılan davalarda belediye başkanına sulh en anlaşmaya varabilmesi için yetki verilmesi, gerekli yönetmeliklerin çıkarılması, sokak, cadde ve meydanlara isim verilmesi veya değiştirilmesi, 3194 sayılı kanunun 8.maddesine göre imar planlarının incelenip onarması binalara numara verilmesi, kamu yararı sağlanacak konularda imtiyaz sözleşmesi yapılması, gündemdeki konuları karara bağlamak, belediye başkanının yıllık faaliyet raporlarını karara bağlamak, bütçe ve nazım imar planlarını hazırlayarak onaylamaktır.

¹²⁰ Kadir Topbaş-Belediye başkanı, 2006, <http://www.ibb.gov.tr/belediyeorganlar/belediyeaskani.html>. (E: 05.04.2014).

2.4.3. Büyükşehir Belediye Encümeni

Belediye Encümeni, belediyenin ,belediye meclisinden sonra gelen ikinci karar organıdır. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Encümeni'nde, 1580 sayılı Belediye Yasası ile yönetilen belediyelerden farklı olarak büyükşehir belediyesi olmasından dolayı belediye meclisi üyesi yer almamaktadır.

Belediye Encümeni, belediye başkanı ve görevlendireceği kişi ve yedi birim amiri memur üyeden oluşmaktadır. Memur üyeler genel sekreter, yapı işleri, imar, hesap işleri daire başkanları, yazı işleri, personel müdürleri ile bir hukuk müşavirinden oluşur. Belediye Encümeni'nin görevleri aşağıdaki gibidir.¹²¹

Aylık hesap durumlarının incelenmesi ve kontrolü, ihale kararlarının incelenmesi ve karara bağlanması, kamulaştırma kararlarının alınması kanunlarca belediyelere tanınan parasal cezaların miktarını belirlenmesi, bazı gıda maddelerinin (başta ekmek olmak üzere) otobüslerin fiyatlarının belirlenmesi, belediye menkullerinin satılması, belediye personelinin özlük işleri ile ilgili birimlerden gelen tekliflerin değerlendirilerek karara bağlanmasıdır.

2.5. İstanbul Büyükşehir Belediyesi

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun 5. maddesine göre, büyükşehir belediyelerinin sınırları, adını aldıkları büyükşehirlerin belediye sınırları olarak belirlenmesine karşın; geçici 2.madde ile İstanbul ve İzmit illeri için istisnai bir uygulama yapılarak büyükşehir belediye sınırları, Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla il mülki sınırı olarak genişletilmiştir. Daha önce büyükşehir yetki alanında bulunan ilçe sayısı da 27'den 32'ye çıkmıştır. 06.03.2008 Tarihli Ve 5747 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla İstanbul'un Büyükşehir sınırları içerisinde yer alan bir ilçe belediyesi ile mevcut

¹²¹ Belediye Encümeni, 2006, <http://www.ibb.gov.tr/belediyeorganlar/encumen.html> (E: 05.04.2014).

41 adet ilk kademe belediyesinden 37'sinin tüzel kişilikleri sona erdirilmiş ve ilk kademe belediyeleri arasında yer alan 9 adet bucak teşkilatı kaldırılmıştır. Tüzel kişiliği kalkmayan 4 ilk kademe belediyesi de ilçe belediyesine dönüştürülmüştür. Tüzel kişiliği sona erdirilen ilçe belediyesi (Eminönü) diğer bir ilçe belediyesine (Fatih) katılmıştır. Tüzel kişiliği sona erdirilen ilk kademe belediyelerinin bünyesinde yer alan mahallelerin bazıları mevcut bir ilçe belediyesine katılmış; diğerleriyle ise yeni ilçeler kurulmuştur. Mevcut ilçelerden bir kısmının bazı mahalle ve mahalle kısımları ile de yeni ilçeler kurulmuştur. Yeni kurulan ilçelerin bazıları sadece mahallelerden oluşmuş, bazılarına ise ayrıca köyler bağlanmıştır. Mahalle ve mahalle kısımları ilçe belediyelerinin alanına bağlanan köyler ise belediye alanı ile birlikte mülki idare alanını oluşturmuştur. Yeni kurulan sekiz ilçe belediyesinin (Arnavutköy, Ataşehir, Başakşehir, Beylikdüzü, Çekmeköy, Esenyurt, Sancaktepe, Sultangazi) dördü ilk kademelerinden oluşturulmuş; dördü ise ilk defa kurulmuştur. Söz konusu Kanun'la getirilen düzenlemeye göre, İstanbul'da bir büyükşehir belediyesi ve 39 ilçe belediyesi vardır. 5216 sayılı Kanunla birlikte, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanı 5.343 km²'ye genişlemiş olup, toplam alanının % 34,9'u (1864,23 km²) Anadolu Yakasında, % 65,1'i ise (3478,79 km²) Avrupa yakasında bulunmaktadır.¹²²

2.6. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örgütü

5216 sayılı kanuna tabi olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi, belediye meclisi, belediye encümeni, belediye başkanı, genel sekreter, belediye başkanına bağlı özel kalem ve protokol müdürlüğü, ulaşım koordinasyon ve altyapı koordinasyon merkezleri ile 4 adet genel sekreter yardımcılığı 14 adet daire başkanlığı ve bunlara bağlı olarak görev yapan 61 adet müdürlükten ibarettir.¹²³

¹²² www.ibb.gov.tr, (E: 06.04.2014).

Büyükşehir yönetim şeması, 2006, 6<http://www.ibb.gov.tr/hakkımızda/yönetimsemasi.html>, (E: 06.04.2014).

2.7. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin Maliyet Açısından Değerlendirilmesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, belediye sınırları veya mücavir alan içerisinde yaşayan halkının gereksinimlerini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gidermek için özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösteren şirketlerin ortağı ve yöneticisi durumundadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketleri faaliyet alanları itibari ile bireylere sağladıkları mal ve hizmet karşılığında ücret ve bedel şeklinde gelir elde etmektedirler. Ancak bu şirketler tarafından sağlanan mal ve hizmetler, halka arz edilirken tamamen benzeri bir özel teşebbüs gibi azami kâr gayesi ile hareket etmemektedir. Yani bu şirketler sadece kâr amacı ile değil, aynı zamanda kamu yararı ve toplumu meydana getiren bireylerin sosyal ve ekonomik faydasını düşünerek bedel tespiti yapmaktadır. Belediye iktisadi teşebbüsünün temin ettiği mal ve hizmet karşılığında bireyden alınan para yine bir fiyat niteliği taşımaktadır. Çünkü bu şirketler tarafından üretilip piyasaya sunulan mal ve hizmetler piyasadaki arz ve talep yasasına göre değil belediye yönetimi tarafından sosyal fayda amacı da göz önünde bulundurularak idari kararlarla belirlenmektedir.¹²⁴

Bu aşamada şöyle bir adaletsizliğin varlığından söz etmek mümkündür. Belediye İktisadi Teşebbüsleri'nin ürettiği mal ve hizmet bedelinin maliyeti altında tüketiciye sunulması, bu mal ve hizmetten yararlananlar arasında dar gelirli bireylerin dışında ekonomik yönden güçlü bireylerin de bulunması nedeniyle bir adaletsizlik ortaya çıkabilmektedir. Diğer yandan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketleri kuruluş amaçlarına göre normal karlılık ilkesine göre çalışmaktadırlar. Fakat zarar etmeleri de mümkündür. Şunu da unutmamak gerekir ki, bu şirketlerin zarar etmeleri halinde bunların zararları diğer kamu gelirleriyle karşılanması dışında başka bir seçenek kalmamaktadır. Yani bir şirketin ürettiği mal ve hizmetten yararlananlar, mal ve hizmet fiyatı

¹²⁴ Kamil Demircioğlu. "Belediye ve İl Özel İdarelerinde Şirketleşme Olayı", *İdarecinin Sesi Dergisi*, S. 3, Haziran, 1999, s.39.

marjinal maliyetin altında belirlenmiş olduğundan bunlardan yararlananlar, gerçek bedelini ödemeyeceklerdir. Aradaki bu açık, bu mal ve hizmetlerden hiç yararlanmayanlardan alınan vergi ve diğer gelir kaynakları ile karşılanacaktır.

Her şirket veya işletme kendi içerisinde bir bütündür ve aynı sektörde faaliyette bulursa bile diğer işletmelerden farklıdır. Bu nedenle dış çevrede meydana gelen değişme ve gelişmeler her işletmeyi aynı yönde ve aynı derecede etkilemez. Bu noktadan hareketle, İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketlerini kurarken ya da kurulmuş olan şirketlere iştirak ederken faaliyette bulunulacak sektörün özellikleri, çevre şartları ve muhtemel değişiklikler, şirket ve çevre arasındaki etkileşimler göz önünde bulundurularak kurulmaktadır.¹²⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştirak ettiği her bir şirketi (kısmen de olsa iktisadi gaye taşımakla birlikte) daha çok, yaratacakları sosyal faydalar dikkate alınarak desteklemektedir. 1580 ve 5216 sayılı yasaların yanında Dernekler Kanunu'nun da belediyelere tanıdığı yetki ve yüklediği sorumluluklar çerçevesinde yaratacakları sosyal faydaları dikkate alınarak özellikle amatör spor dalları ve amatör sporcular desteklenmektedir, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 3796 sayılı İstanbul Kentinde Yapılacak Olimpiyat Kanunu gereği ve bu kanuna göre oluşturulan İstanbul Olimpiyat Oyunları Hazırlık ve Düzenleme Kuruluna her yıl, bir önceki yıl tasdiklenen bütçesinin %1'ni bu amaca tahsis etmek zorundadır. Ayrıca, Spor A.Ş. vasıtasıyla Avrasya Maratonu düzenlenmesi v.b hizmetler de hiçbir iktisadi gaye güdülmeksizin yapılmaktadır. Yine Halk Ekmek A.Ş. tarafından üretilen ekmekler, yine belde halkına sağladıkları sosyal faydaları dikkate alınarak maliyetleri seviyesinde piyasaya sunulmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul çevresinde bulunan üç adet ekmek fabrikasını, bu alanda faaliyette bulunan özel firmaları da öldürmemek için tam kapasite ile çalıştırmadan faaliyetlerini yürütmektedir. Diğer yandan, ekmek fiyatları genel seviyesi düşük tutularak piyasa fiyatının aşırı yükselmesinin önüne geçilmektedir. Bu şekilde bir işletmecilik anlayışının

¹²⁵ Mustafa Tekmen. "Mahalli İdarelerin İktisadi Teşebbüsleri", **Beklenen Mahalli İdareler Dergisi**, S. 34, Ankara, Kasım-Aralık, 1996, s.59.

belediye ile ilgili şirkete vermiş olduğu iktisadi kayıp dikkate alınmadan sosyal faydaları öne çıkarılmaktadır.¹²⁶

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, merkezi hükümet tarafından yapılan denetimleri asgari seviyeye indirmek ve 1580 ve 5216 sayılı yasaların sınırlamış olduğu hareket kabiliyetini genişletmek için şirketleri kanalıyla hizmetleri ifa etmeye yönelmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, tabii olduğu mevzuat çerçevesinde yapacağı hizmetleri yerine getirirken bu yasalardan kaynaklanan kısıtlamaları ortadan kaldırarak daha kolay ve çabuk sunabilmek için özel hukuk hükümlerine göre hizmetlerini yürütmek istemektedir.¹²⁷ Bu bakımdan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, şirketlerinde kamu yararı göz önünde bulundurularak belde halkının sosyal ve ekonomik yönden daha rahat bir hayat sürmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, sosyal maliyetler asgari seviyede tutularak belde halkına hizmet edilmektedir. Fakat bu amaca ulaşabilmek için İstanbul Büyükşehir Belediyesi yasalar çerçevesinde ihaleler, sermaye artırımını, siyasi destek vb, yollarla bu şirketleri desteklemektedir. Bu şirketler aracılığıyla da bir takım sübvansiyonlarda bulunularak belde halkının ihtiyaçları giderilmektedir. Bu şirketlerin desteklenmesinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne maliyet ile yaratmış oldukları sosyal faydanın analizleri gerçekçi bir yaklaşımla yapılmalıdır.¹²⁸ Şuna da belirtmeliyiz ki, bu şirketlerin faaliyet alanları 1580 ve 5216 sayılı kanunların belirlenmiş olduğu görevlerle yaklaşık olarak birebir örtüşmektedir. Belediye, belde halkının daha iyi yaşam düzeyine kavuşması, şehrin daha güzel, daha yaşanabilir, daha sorunsuz bir hale gelmezi için bu yollarla ekonomik katkılarda bulunmaktadır.

Kamu hizmetlerinin dolayısıyla da belediye hizmetlerinin yürütülmesinde rasyonel işletmecilik anlayışına tam olarak uyulup uyulmadığı tartışma konusu edilebilir. Çünkü, şirketlerin birinci hedefi kar amacı olmadığından daha çok bireylere sağlanacak sosyal faydalar dikkate alındığında rasyonel işletmecilikten

¹²⁶ Demircioğlu, a.g.e., s.40.

¹²⁷ Tekmen, a.g.e., s.61.

¹²⁸ T.C.İstanbul Büyükşehir Belediyesi, "1992 Tanıtım ve Çalışma Raporu", S. 202, İBSB Araştırma Müdürlüğü Yayını, Baskı Belbim.

uzak bir yönetim sergilemesi sonucu ortaya çıkabilir.¹²⁹ Belediye şirketleri, sosyal fayda dikkate alınarak birer istihdam aracı olarak kullanılmaktadır. Ancak böyle bir uygulamanın varlığı doğal olarak bir takım adaletsizlikleri de beraberinde taşımaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketlerinin sağlamış olduğu sosyal faydaları ölçmek hemen hemen mümkün değildir. Enerji sektöründe, İstanbul genelinde tekel olarak doğal gaz dağıtım faaliyetinde bulunan İGDAŞ A.Ş. ile ulaşım sektöründe (metro ve hafif metro alanında) faaliyet gösteren ULAŞIM A.Ş. şirketlerinin trafiğin azalması, hızlı ve daha rahat ulaşım, zamandan tasarruf, hava kirliliğinin azalması, daha kolay ve daha az tehlikeli yakıt temini vb. gibi sağladığı sosyal faydaları ölçmek mümkün değildir. Halk Ekmek A.Ş.'nin piyasadaki ekmek fiyatlarının aşırı yükselmesini engellemesi sonucu sağlanan sosyal faydaları nasıl ölçüp değerlendireceğiz. Belediye şirketleri, İstanbul'da yaşayanlara yeni istihdam imkanları sağladığından, kırsal bölgelerden kente göçü teşvik ederek yeni bir sosyal maliyet yaratmaktadırlar. Bu da kırsal bölgelerdeki hasılanın azalmasına neden olacaktır. Diğer yandan, bu şirketler beldenin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Hatta özel sektörün girişinde bulunmasının güç hatta imkansız olduğu veya özel sektör için yatırım yapılması halinde istenilen derecede verim alınamayacağı bir takım İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketleşme yoluyla faaliyette bulunmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, deniz ulaşımı alanında İDO A.Ş., kent mobilyası üretimi alanında İSTON AŞ. aracılığı ile faaliyette bulunarak özel sektörün yatırım yapmadığı veya yapamadığı alanlarda halkın ihtiyacını gidermektedir. Hizmetlerde etkinlik ve verimliliğin artırılması yanında personel rejiminden kaynaklanan nitelikli eleman temini için yine şirketler kullanılmaktadır. Şu anda bilgisayar ve elektronik hizmetlerin büyük çoğunluğu Belbim A.Ş.'den sağlanmaktadır. Burada, şirketin ihaleler yoluyla özel sektöre giden belediye kaynaklarının, tekrar belediyelere dönüşünün sağlanmasına da

¹²⁹ Tunay Köksal. "Belediye Şirketlerinin Hukuki Rejimi ve Şirketleşme Uygulamaları". **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 2, S. 6, Kasım, 1993, s.72.

yardımcı olmaktadır. Böylece, hizmetlerin sunumunda sınırlı da olsa yeni kaynak imkanı sağlanmış olmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İSBAK A.Ş., İSFALT A.Ş. şirketleri aracılığıyla da diğer ilçe ve çevre belediyelerine hizmet ve malzeme satmaktadır. 5216 sayılı kanuna göre Büyükşehir Belediyeleri, mali durumu yetersiz olan ilçe belediyelerine mali yardımda bulunabilmektedirler. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyelerinin yapması gereken hizmetleri yaparak sosyal maliyeti azaltarak sosyal faydayı artırmaktadır. Yani, bu yolla ilçe belediyelerinin kasasından aşırı derecede kaynak çıkmasının önüne geçilmiş olmakta, diğer taraftan da ortağı olduğu şirketlerin faaliyetlerinin devam etmesine yardımcı olmaktadır.¹³⁰

Sonuç olarak şunu söyleyebilir ki, İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketleri, piyasa şartlarına ve hizmet gereklerine uygun olarak rasyonel bir şekilde yönetildikleri takdirde, belediyelerin hizmet birimlerine göre daha verimli ve daha etkin çalışmaları mümkün olacaktır. Böylece, belediye sınırları içerisinde yaşayan bireylerin ihtiyaçları daha çabuk ve kaliteli bir şekilde karşılanacaktır. Aksi durumda ise, belediye fonlarının boş yere harcanarak sosyal maliyetlerin artmasına neden olunacaktır.

2.8. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin İdari Yapısı

Belediye şirketleri ağırlıklı olarak kamu hizmeti alanında faaliyet gösterdikleri için, kamu yönetimi prensiplerine göre idare edilmektedirler. İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketlerini anlatırken belirttiğimiz gibi, şirketlerin sermaye yapısında İstanbul Büyükşehir Belediyesinin payı oldukça yüksektir. Bunun sonucu olarak da şirketlerin yönetiminde İstanbul Büyükşehir Belediyesi yönetiminin ağırlığı artmakta, şirketlerin yönetimi tam bir kamu teşebbüsü haline dönüşmektedir. Genellikle, şirketlerin yönetimine, belediyelerin idaresini elinde bulunduran siyasi partilerin kadroları gelmekte, dolayısıyla her yönetim değişikliğinde şirketlerin yönetimleri de değişmektedir.

¹³⁰ Bilal Eryılmaz. "Belediye Hizmetlerinde Alternatif Yöntemler". Ankara, **Türk İdare Dergisi**, Mart, 1989, s.94.

Belediye şirketleri daha çok merkezi bir örgüt yapısına sahiptirler. Finansal yönetim başta olmak üzere şirketlerin çoğu önemli politikaları İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanlığınca alınmaktadır. Şirketler, bu birimce alınan kararlar doğrultusunda şirketlerin üst yönetiminde bulunan Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcıları tarafından yönetilmektedir.

Belediye şirketleri, özel hukuk kurallarına göre kurulmuş ticari faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bu nedenle, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile yapmış oldukları işlerde 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tabidirler.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile iştirakleri (şirketler) arasında yapılan işlerde 2886 sayılı Devlet İhale Kanununun 71.maddesine istinaden alımlar yapılmakta idi. Ancak, her yıl Maliye Bakanlığınca yayımlanan devlet İhalesi genelgesi ile 1998 yılından itibaren bu alımlar, belediyelerin kuruluş amaçları dışında başka gerekçelerle veya ticari amaçlarla şirket kurdukları veya kurulmuş şirketlere iştirak ettikleri nedeni ile ve haksız rekabet yarattıkları gerekçesiyle yasaklanmıştır. Böylece, belediyeler açısından 2886 sayılı kanunun 71.maddesinin işlerliği büyük ölçüde ortadan kaldırılmış oldu.

2.9. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İktisadi Teşebbüslerinin Genel Yapısı

İstanbul Büyükşehir Belediyesinin iştirak ettiği bütün teşekküller Anonim Şirket şeklinde kurulmuşlardır. İktisadi Teşekküllerin idare yapısı, Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda şeklinde teşekkül etmektedir. Şirketlerin en üst karar ve inisiyatif organı Genel Kurullarıdır.

- -Genel Kurul,
- -Yönetim Kurulu,
- -Denetçiler,

Yönetim Kurullarının seçilmeleri, ibraları ve azledilmeleri,¹³¹ şirket ana sözleşme değişikliklerinin karşılaştırılması, bilanço ve kar/zarar hesabının tasdik edilmesi, kar dağıtımı konusunda karar verilmesi, Tasfiye memurlarının azledilmesi ve tasfiye halinde ortaklık aktiflerinin toptan satılması konusunda karar alınması,¹³² tahvil ihracına karar verilmesi, münhasıran Genel Kurulun yetkisi dahilindedir. Bu yetki ve görevler bir başka organa devredilemez.

Yönetim Kurulu, şirketin yürütme ve temsil organıdır. Yönetim Kurulları, Kanundan ve ana sözleşmeden doğan görev ve yetkilerini yerine getirirler.

Şirketin yönetimi, iç ve dış ilişkide temsili, ortaklık defterinin tutulması, Genel Kurulun toplantıya çağırılması ve toplantı ile ilgili işlerin yürütülmesi, şirketin malvarlığının tasfiyesi halinde yapılması gereken işler, sermayenin artırılması veya azaltılması ile ilgili işlemler, ortaklığın sona ermesi ve tasfiye ile ilgili işler Yönetim Kurulu tarafından yürütülür. Ana sözleşmede Yönetim Kurulunun yetkisi daraltılabileceği gibi genişletilebilir. Münhasıran Genel Kurulun yetki alanına girmeyen hususlarda, niteliği ve fonksiyonuna uygun düşmek şartı ile, ana sözleşme ile yönetim kuruluna yetki verilebilir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi İktisadi Teşekküllerinde, münhasıran Genel Kurulun yapması gereken hususlar dışında, şirketin işleri ve yönetimi konusunda Yönetim Kurulu yetkilidir. Şirketlerin "temsil ve ilzam" ı hususunda Genel Müdürlüklerin yetkisi kısıtlı tutulmuştur. Genel Müdürlük "temsil ve ilzam" işlevlerini ancak Yönetim Kurulu ile birlikte kullanabilmektedir.

İktisadi Teşebbüslerin Genel Müdür ve yardımcıları ile birim müdürleri, Yönetim Kurulları tarafından atanmaktadır. Faaliyet konuları ve büyüklüklerine göre Genel Müdür Yardımcılığı, Bölge Müdürlüğü, Müdürlük, Şeflik gibi birimler oluşturulmuştur.

Yönetim Kurulları Genel Kuruldan sonra şirketin en üst organıdır. Şirketlerin işleyişleri, faaliyetleri Yönetim Kurulu tarafından organize

¹³¹ Türk Ticaret Kanunu, m.312-316.

¹³² Türk Ticaret Kanunu, m.319. Türk Ticaret Kanunu, m.442 - 443. Türk Ticaret Kanunu, m.423.

edilmektedir. İktisadi teşebbüslerin Yönetim Kurulları, Büyükşehir Belediyesinde görev yapan üst düzey yöneticileri arasından seçilmektedir. Yönetim kurullarına seçilen belediye üst düzey yöneticilerine şirketler tarafından huzur hakkı verilmektedir.

2.10. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin Faaliyet Alanları

İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketleri yedi sektörde faaliyet göstermektedirler.

2.10.1. Enerji:

2.10.1.1. İgdaş:

İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş.: İGDAŞ, İstanbul'un doğalgaz ihtiyacını karşılamak amacıyla 1986 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bir iştiraki olarak kuruldu. Aradan geçen 27 yılda hizmetlerini insana ve çevreye saygı çerçevesinde, yenilikçi bakış açısıyla, ileri teknoloji kullanarak, büyük sorumluluk ve tam güvenlik anlayışı içinde sürdüren; bugün sahip olduğu 5,5 milyon abone ve yıllık 5,5 milyar metreküplük doğalgaz satışı ile dünyadaki emsalleri arasında önde gelen, Türkiye'nin lider doğalgaz dağıtım şirkettir. İGDAŞ Türkiye'nin 500 büyük şirketi arasında 29. sırada. (Fortune 500-2012) 2013 cirosu 5 milyar TL.¹³³

Sermaye Yapısı:¹³⁴

İ.B.B.: %94,46

İETT Genel Müdürlüğü: %5,46

Hamidiye A.Ş.: %0,03

İstanbul İmar A.Ş.: %0,03

İstanbul Ulaşım A.Ş.: %0,02

¹³³ İGDAŞ A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

¹³⁴ İGDAŞ A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

Türkiye'nin en büyük 29. Şirketi: Fortune Dergisi tarafından Türkiye'de 2007 yılında başlatılan ve her yıl net satışlar üzerinden yapılan değerlendirmeye dayanan "Türkiye'nin En Büyük 500 Şirketi" listesinde İGDAŞ, 2012 yılında 29. oldu. 1992 yılı 219 mikrogram/m³, 2002 yılı 25 mikrogram/m³, 2013 yılı 3 mikrogram/m³ tür. 5,5 milyon abone sayısı ile Türkiye'deki tüm doğalgaz dağıtım şirketlerinin, toplam abone sayısının yarısından daha fazlasına sahip olan İGDAŞ; aynı zamanda yıllık 5,5 milyar metreküplük doğalgaz satışıyla Türkiye'de konutlara yapılan toplam doğalgaz satışının yaklaşık yarısından fazlasını gerçekleştiriyor.¹³⁵

2.10.1.2. İstanbul Enerji

İstanbul Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş.: İstanbul Enerji A.Ş., kurulduğu 1962 yılından itibaren toptan ve perakende akaryakıt sektörü ile enerji konularında kentsel ihtiyaçları karşılıyor. Stratejik planlama çalışması ile misyon, vizyon ve stratejik hedeflerini güncelleyen şirket, 2006 yılında İstanbul Enerji Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi ismini aldı. Güven veren markası ile İstanbullulara hizmet veren İstanbul Enerji A.Ş., aydınlatma, deniz atıklarının ayrıştırılması ve geri kazanımı, şehir ve ulaşım aydınlatması konularında faaliyetlerini 50 yıldır yürütmektedir.¹³⁶

Faaliyetleri ise;¹³⁷

Deniz atıklarından yakıt elde ediyor: İstanbul Enerji A.Ş., Haydarpaşa Atık Kabul Tesisi'nde ön fiziksel su ayrıştırma işlemine tabi tutulduktan sonra teslim aldığı deniz atıklarını; Tekirdağ Çorlu'da bulunan Deniz Atıkları Ayrıştırma ve İşleme Tesisi'nde ayrıştırma işleminden geçirerek, atık solvent,

¹³⁵ İGDAŞ A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

¹³⁶ İstanbul Enerji A.Ş. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu.

¹³⁷ İstanbul Enerji A.Ş. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu.

atık yağ ve kalorifik değeri Fuel Oil'e eşdeğer olan ve çimento fabrikalarında ilave olarak kullanılabilen yakıt elde ediyor.

Sıkıştırılmış doğalgaz yaygınlaşıyor: İstanbul Enerji A.Ş., dünyada kullanımı hızla artan bir sistem olan Sıkıştırılmış Doğalgaz (CNG) üzerinde çalışmalar yürütüyor.

2.10.1.3. Ugetam

İstanbul Uygulamalı Gaz ve Enerji Teknolojileri Araştırma, Mühendislik, Sanayi ve Ticaret A.Ş.: Temeli, Türkiye'nin en büyük gaz kuruluşu İGDAŞ ile Avrupa'nın en büyük gaz dağıtım firmalarından biri olan Gaz de France (GDF) arasında 13 Nisan 1999 tarihinde imzalanan işbirliği anlaşmasıyla atıldı. Bu işbirliği, UGETAM'a uluslararası bir gaz eğitim, teknoloji ve araştırma merkezi olma kimliğini kazandırdı. UGETAM A.Ş., doğalgaz başta olmak üzere enerjinin tüm branşlarında faaliyet gösteren gerçek ve/veya tüzel kişilere, resmi ve/veya özel kuruluşlara, sektörlerle ilgili tüm işlerde, proje yönetimi, fizibilite raporu hazırlama, kontrol, muayene ve teknik danışmanlık hizmetleri sunuyor.¹³⁸

2.10.2. Çevre:

2.10.2.1. İstaç A.Ş.

İstanbul genelinde oluşan günlük ortalama 16.000 ton çöp düzenli olarak bertaraf edilmektedir. İSTAÇ A.Ş., atık yönetim hiyerarşisinin son aşaması olan düzenli depolama alanlarında, atıkları insan ve çevre sağlığına zarar vermeyecek şekilde uygun metotlarla bertaraf ediyor. İstanbul'da Avrupa ve Asya yakası olmak üzere belediye atıklarının bertaraf edildiği iki adet 2. Sınıf Düzenli Depolama Tesisi bulunuyor. İstanbul genelinde her gün ortalama 16.000 ton çöpün 10.500 tonu Avrupa Yakası'nda, 5.500 tonu ise Anadolu Yakası'nda düzenli depolanarak bertaraf ediliyor. Tüm çevresel tedbirlerin

¹³⁸ UGETAM Hizmetler Kitapçığı

alındığı bu alanlarda yasal mevzuat gereğince yapılması gereken tüm kontroller, rutin aralıklarla yapılıyor ve tesisler 7/24 hizmet veriyor.¹³⁹

2.10.2.1.Ağaç A.Ş.:

İstanbul Ağaç Ve Peyzaj, Eğitim Hizmetleri Ve Hayvanat Bahçesi İşletmeciliği Sanayi Ve Ticaret A.Ş.: 1997 yılında kurulan İstanbul Ağaç ve Peyzaj A.Ş., park, bahçe ve çevre düzenlemesinden havza ağaçlandırmasına, bitki yetiştirilmesinden bitkisel toprak harcı üretilmesine kadar pek çok alanda hizmet veriyor. Türkiye’de sektöre yön veren ve sektörün gelişimine büyük katkıyı sağlayan İstanbul Ağaç ve Peyzaj A.Ş., üretim, bakım, yapım ve satış faaliyetlerini yürütüyor ve bunların yanı sıra Ar-Ge çalışmaları gerçekleştiriyor. İstanbul genelinde 52 milyon m²'lik alanda proje uygulamaları yapıyor. 300 bin m²'lik alana kurulu olan Alibeyköy Fidanlığı, 3 milyon adet saksılı bitki kapasitesi ile Türkiye'nin en büyük fidanlığı konumunda. Modern tesisleri, personel yeterliliği, kalitesi ve kullandığı teknoloji ile alanında öncü ve lider olan fidanlıkta, 25 bin m² alana ve 2 bin m³ günlük kapasiteye sahip Türkiye'nin ilk bitkisel toprak üretim tesisi de bulunuyor.¹⁴⁰

2.10.3. Ulaşım

İstanbul Ulaşım Sanayi Ve Ticaret A.Ş.: Metro, tramvay ve teleferik hatlarının işletme ve bakım faaliyetlerini yürütmesi amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 1988 yılında kurulan İstanbul Ulaşım, işletmekte olduğu 121 km uzunluğundaki 10 hatta her gün 1,5 milyon yolcusuna dünya standartlarında çağdaş, güvenli ve konforlu toplu ulaşım hizmeti sunmaktadır.¹⁴¹

¹³⁹ İstaç A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁴⁰ Ağaç A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁴¹ İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

2.10.3.1. İstanbul Otobüs A.Ş.

İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş.: İstanbul Otobüs A.Ş., İstanbul'un lastik tekerlekli toplu taşıma sistemini inovatif, çağdaş ve çevreci teknolojilerle etkinleştiren, deniz ve raylı sistemlerle entegre otomobil kullanımını minimize eden kaliteli, kesintisiz ve konforlu bir ulaşım sistemi kurulmasına katkıda bulunuyor. Filosunda 217 adet CNG otobüsüyle birlikte toplam 1.090 otobüs bulunan İstanbul Otobüs A.Ş., 146 hatta hizmet veriyor. 2011 yılının Haziran ayında hizmete başlayan otobüsler, 2011 yılı sonuna kadar 17 milyon 970 bin 943 yolcu taşıdı. 2012 yılı boyunca da 118 milyon 728 bin 332 yolcu taşıdı. 2013 yılında toplam 333 milyon 699 bin 275 yolcu taşıdı. İstanbul Otobüs A.Ş., kent içi ulaşımda %6,5'lik orana sahip.¹⁴²

Kaliteli hizmet için yeni projeler:¹⁴³

- 2014 yılı içerisinde toplam 500 adet otobüs için ihalenin gerçekleştirilmesi,
- İstanbul Enerji A.Ş. ile ortak çalışma alanlarının belirlenmesi ve CNG istasyonlarının hizmete alınmasıyla ilgili çalışmaların yapılması,
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde ana lokasyonlarda başlatılan garaj alanı projelerinin devam ettirilmesi ve hizmete alınması,
- İstanbul Otobüs A.Ş. tarafından verilen eğitimle sertifikalandırılan şoförlerin,
- Eğitim programına eklenmek üzere yeni eğitim modülleri çalışmaların

¹⁴² İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

¹⁴³ İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

- Sürdürülmesi ve hazırlanacak yeni programla eğitim standartlarımızın yükseltilmesi,
- Türk Standartları Enstitüsü'nce hazırlanmış olan kriterlere göre uygunluğu onayan TSE Hizmet Yeterlilik Belgesi alımı konusunda gerekli çalışmaların başlaması hedefleniyor.

2.10.3.2. Şehir Hatları A.Ş.

İstanbul Şehir Hatları Turizm Sanayi Ve Ticaret A.Ş.: Şehir Hatları A.Ş., İstanbul'un deniz ulaşımına ve trafik sorununun çözümüne katkıda bulunmak amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından 2010 yılında kuruldu. Şehir Hatları A.Ş., İstanbul Boğazı, Adalar ve Haliç'te denizde toplu taşıma ve işletmeciliği alanında her çeşit yolcu taşıma hizmeti ile gemiler ve iskeleler aracılığıyla yolcu trafiğinin modern şartlarda gerçekleştirilmesini sağlıyor. Şehir Hatları A.Ş., deniz taşımacılığının yanı sıra taşımacılık ile ilgili tamamlayıcı hizmetler de veriyor. Yolcularının talepleri doğrultusunda güvenli, rahat ve keyifli yolculuk imkanı sağlayan Şehir Hatları A.Ş., 25 gemi ve 49 iskelesiyle İstanbul'da özel boğaz seferleri ve toplu deniz ulaşımı hizmeti veriyor. Şehir Hatları A.Ş., kent içi deniz ulaşımında en çok tercih edilen ulaşım alternatifi olmaya devam ediyor. Şehir Hatları, 2013 yılında yaklaşık 225 bin sefer ile 53 milyon yolcu taşıdı. Şirket-i Hayriye geleneğini devam ettiren Şehir Hatları A.Ş., yolcularını İstanbul Boğazı, Haliç ve Marmara Denizi'nde toplam 13 hat ile 3 özel turda ağırlıyor.¹⁴⁴

Planlanan projeler: Yeni nesil yolcu gemileri yer almaktadır. Şehir Hatları A.Ş., İstanbul'da trafik sorununa katkı sunmak ve değişen yolcu ihtiyacını farklı tip gemilerle karşılamak için yatırımlarına hız kesmeden devam ediyor. Bu hedef doğrultusunda yenilenen iskeleler, inşa edilen modern ve panoramik vapurların ardından iki kıta arasında hizmet verecek olan yeni nesil yolcu

¹⁴⁴ İdo A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

gemileri ile filosunu güçlendirmeyi planlıyor. İlk etapta 4, toplamda ise 10 adet yeni nesil yolcu gemisinin filoya dahil edilmesi amaçlanıyor.¹⁴⁵

2.10.3.3. İspark A.Ş.:

İstanbul Otopark İşletmeleri Ticaret A.Ş.: 2005 yılında kurulan İSPARK A.Ş., İstanbul genelinde kara, hava ve deniz araçlarının park sorunlarına modern çözümler üreten projeleri hayata geçiriyor. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ait açık, katlı ve yol üstü otoparkları tek elden ve sistemli bir şekilde işleten İSPARK A.Ş., "Güvenle Park, Güler Yüzle Hizmet" sloganıyla İstanbul'a otopark kültürünü kazandırdı. 75 bin araç kapasitesine sahip 511 otoparkta hizmet veren İSPARK A.Ş., araç kapasitesini 2015 yılı sonunda 100 bine çıkarmayı hedefliyor.¹⁴⁶

İSPARK'ın hedeflediği projeler ise;¹⁴⁷

İstanbul Boğazı'nda tekne park dönemi: İSPARK, İstanbul'da deniz taşıtlarının park sorununa modern ve çevreci bir çözüm üretmek amacıyla Tekne Park Projesi'ni başlattı. Proje, ilk olarak İstinye ve Tarabya koylarında hayata geçirildi.

Metropol trafiğine alternatif çözüm: İSPARK A.Ş., Heliport Projesi ile dünyanın en büyük metropollerinden biri olan İstanbul'da trafiğe havadan çözüm sunuyor.

Taksiler için tek bir çağrı merkezi: İSPARK A.Ş., Taksi Çağrı Merkezi Projesi ile kent genelinde hizmet veren 18 bin taksiyi tek çağrı merkezinde buluşturmayı amaçlıyor

¹⁴⁵ İdo A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁴⁶ İspark A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁴⁷ İspark A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

İstanbul, cep otogarları ile tanışıyor: İSPARK A.Ş., bağlantı yollarına yakın noktalarda ve otobüs aktarma istasyonlarında yaşanan yoğunluğu azaltmak için cep otogarları yapıyor.

İstanbul'a yakışan modern taksi ve minibüs durakları: İSPARK, Umuma Açık Taksi Durakları Projesi ile kent hayatına kalite ve standart getiriyor. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile koordineli çalışmalar yürüten İSPARK, UKOME (Ulaşım Koordinasyon Merkezi) kararı ile belirlenen noktalarda, modern taksi durakları kuruyor.

Elektrikli otomobiller için şarj istasyonları: İSPARK A.Ş., açık ve katlı otoparklarda elektrikli otomobiller için şarj istasyonları kurdu. Toplam 12 noktada hizmete hazır halde bulunan şarj istasyonları kent genelinde yaygınlaştırılacak.

Akıllı bisikletler İstanbulluların hizmetinde: İSPARK A.Ş., çevre bilincinin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla 2009 yılında Bisiklet Park Projesi'ni hayata geçirdi. Bu çalışma, güncel teknoloji ile daha da profesyonel hale getirilerek İSBİKE (Akıllı Bisiklet Kiralama Sistemleri) kuruldu.

Aracını park et, toplu ulaşım araçlarıyla devam et: İSPARK A.Ş., Türkiye'de bir ilk olan "Park Et & Devam Et Projesi"ni de hayata geçirdi. İstanbullular tarafından kısa sürede benimsenen proje, trafik yoğunluğunun azalmasına önemli derecede katkı sağladı.

Otopark sorununa teknolojik çözümler: İSPARK A.Ş., kent genelinde trafiğin yoğun olduğu noktalarda alternatif park sistemlerini sürücülerin hizmetine sunmaya devam ediyor.

İstanbul modern semt pazarlarına kavuştu: İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile koordineli çalışmalar yürüten İSPARK A.Ş., semt pazarlarına standart getirmek ve modern bir görünüme kavuşturmak için çalışmalarını sürdürüyor.

İstanbul'a planlı yeni park alanları: İSPARK A.Ş., İstanbul Ana Ulaşım Planı kapsamında yürüttüğü çalışmalar ile trafik sorununun çözümüne katkı sağlamayı hedefliyor.

2.10.4. İnşaat:

2.10.4.1. Kiptaş A.Ş.

1994 Yerel Seçimlerini takiben, dönemin Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından "İstanbul'a 50.000 Konut" sloganıyla İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş. unvanı ile yeniden teşekkül ettirildi. KİPTAŞ, faaliyetlerine 1995 yılında ilk projeler olan Başakşehir ve Hilalşehir'in temellerinin atılmasıyla başladı. Planlı ve sağlıklı kentleşmenin gerçekleştirilmesi amacı ile toplu konut yapmak, toplu konut konusunda projelendirme ve taahhütte bulunmak. KİPTAŞ, son 10 yılda 48 bin 841 konut inşa etti. Böylece KİPTAŞ tarafından inşa edilen konut sayısı toplamda 68 bin 753'e ulaştırmıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Kiptaş A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

Tablo 3: Yapı Fonksiyonlarına Göre Tamamlanan Faaliyetler(1995-2014)

YAPI TÜRÜ		AD.	TOPLAM
KONUT	TAMAMLANAN KONUT ADEDİ	56.787	56.787
EĞİTİM	ANAOKULU	3	1.496 DERSLİK
	İLKÖĞRETİM	33	
	LİSE	4	
	SOSYAL REHABİLİTASYON MERKEZİ	1	1
TİCARET	TİCARET MERKEZİ ve ÇARŞI	38	38
DİNİ TESİS	CAMİ	37	56
	LOJMAN	19	
KAMU HİZMET BİNASI	BELEDİYE HİZMET BİNASI	3	44
	EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ VE KARAKOL BİNASI	3	
	HASTANE- DISPANSER - SAĞLIK MERKEZİ	7	
	TELEFON SANTRALİ	3	
	İTFAİYE BİNASI	2	
	KÜLTÜR VE GENÇLİK MERKEZİ + NİKAH SALONU	4	
	SİTE YÖNETİM BİNASI	12	
	ÖĞRENCİ YURT BİNALARI	7	
	OKUL SPOR SALONLARI	3	

Tablo 4: Yapı Fonksiyonlarına Göre Devam Eden Faaliyetler

API TÜRÜ		ADET	TOPLAM
KONUT	DEVAM EDEN KONUT ADEDİ	11.966	11.966
EĞİTİM	İLKÖĞRETİM	2	165 DERSLİK
	LİSE	1	
DİNİ TESİS	CAMİ	3	4
	LOJMAN	1	

Tablo 5: Yapı Fonksiyonlarına Göre Planlanan Faaliyetler

YAPI TÜRÜ		AD.	TOPLAM
KONUT	KISA VADEDE PLANLANAN KONUT ADEDİ	7.076	7.076
EĞİTİM	İLKÖĞRETİM	4	115
DİNİ TESİS	CAMI	3	3

2.10.4.2. İsfalt A.Ş.

İSFALT, 4 ayrı noktada 12 asfalt üretim tesisi ile hizmet veriyor. Türkiye’de 41 ayrı deney metodundan akreditasyonu ile asfalt sektöründe lider olan İSFALT’ın 4 fabrikasında üretilen 18 mamulü CE ve TSE belgesi taşıyor. İSFALT, üretim çalışmalarını Aydın, Ümraniye, Mahmutbey ve Habibler’de bulunan 12 adet asfalt plentinde sürdürüyor. Bu tesislerde saatte 2 bin 275 ton üretim yapılabiliyor. Türkiye’deki asfalt üretiminin %40’ını İSFALT karşılıyor. Geleneksel asfaltın yanı sıra çelik köprüler için ideal olan mastik asfalt, yüksek dayanımı ve tekerlek izine karşı direnciyle öne çıkan taş mastik asfalt, uzun ömürlü ve yüksek performanslı modifiye bitümlü asfalt gibi farklı asfalt çeşitleri, İSFALT tarafından üretiliyor. Şirketin tesislerinde 1 Ocak 2004 - Nisan 2014 arasında üretilen asfalt miktarı 26 milyon 943 bin 444 ton. Her türlü asfalt üretimini yapmak ve üretimle ilgili her türlü tesisi kurmaktır. 6 adet fabrika, 14 plent ile 2160 saat/ton kapasite ile asfalt üretimi yapmaktadır. 2008 yılında 3.605 bin ton üretim gerçekleştirmiştir. İSFALT, asfalt uygulamalarının yanı sıra ana arter yollardaki baca-ızgaraları yolla aynı seviyeye getiriyor. Ocak 2004 - Nisan 2014 tarihleri arasında 146 bin 500 adet baca-ızgara düzenlendi. İSFALT ekipleri ayrıca düşük maliyetle 308 bin 263 metre çatlak tamiri gerçekleştirdi.¹⁴⁹

¹⁴⁹ İsfalt A.Ş Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

2.10.4.3. İston A.Ş.

İSTON A.Ş., İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin altyapı ve üstyapı ihtiyaçlarını tedarik etmek amacıyla 1986 yılında kuruldu. İstanbul'un yanı sıra Marmara Bölgesi'nin tamamı ve Türkiye'nin çok sayıda şehrine ürün ve hizmet veren İSTON A.Ş., İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin dünyanın çeşitli ülkelerine ihracat yapan bir kuruluştur. İSTON A.Ş., toplam 355 bin 300 m² alana sahip Tuzla, Bayrampaşa ve Hadımköy Tesislerinde 61 bin 103 m² kapalı alanda faaliyet gösteriyor. Tesisler; saatte 127,21 m³ beton ve betonarme boru, saatte 440 m² parketaşı, saatte 400 m tül bordür, saatte 230 m³ hazır beton, saatte 60 m³ prefabrik yapı elemanları, günde 60 adet reaktif pudra beton ve yılda 3 bin m³ kent mobilyaları kapasiteyle üretim yapıyor. Türkiye'nin tüm şehirlerinde cadde ve sokakları donatan İSTON A.Ş., kentsel ürünleri ile dünyanın pek çok şehrinde de tercih ediliyor. İSTON A.Ş. ürünleri; Almanya, Arnavutluk, Azerbaycan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bulgaristan, Dubai, Fransa, Gürcistan, Hollanda, Irak, İran, İsviçre, Karadağ, Katar, Kazakistan, Kosova, Kuveyt, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Libya, Lübnan, Romanya, Rusya, Sudan, Suriye, Suudi Arabistan, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna, Umman, Ürdün, Yemen ve Yunanistan'ın aralarında bulunduğu 32 ülkeye ihraç ediliyor.¹⁵⁰

Tablo 6: İston A.Ş. 2013 Üretim Miktarları

ÜRETİM MİKTARLARI (m3)	2013	2014 (Ocak – Şubat)
Hazır Beton Üretim	234.822	58.260
Parketaşı	98.994	25.792
Prefabrik	86.936	27.331
Bordür Üretim	26.383	6.970
Beton ve Betonarme Boru	197.969	16.821

¹⁵⁰ İston A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

GENEL TOPLAM	645.104	135.174
ÜRETİM MİKTARLARI (Adet)	2013	2014 (Ocak – Şubat)
Prefabrik (Adet)	86.718	18.967
Bordür Üretim (Adet)	1.050.482	257.690
Beton ve Betonarme Boru (Adet)	1.192.997	134.919
Kent Mobilyaları (Adet)	24.727	7.972
GENEL TOPLAM	2.354.924	419.548
Parketaşı (m2)	1.333.670	216.441

2.10.4.4. Bimtaş A.Ş.

BİMTAŞ, 1997'den itibaren planlı ve sağlıklı kentleşmenin gereği olan alt ve üstyapı yatırımlarının gerçekleşmesi için İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliklerine, ilçe belediyelerine, kamu ve özel kuruluşlara mühendislik, müşavirlik ve proje hizmetleri vermektedir.¹⁵¹

BİMTAŞ'ın Hayata Geçirdiği Projeler:¹⁵²

- İstanbul İl Bütününü Kapsayan İstanbul Turizm Master Planına Yönelik Veri Oluşturulması
- Ulaşım Ana Planı Performans İzleme Hizmeti
- Fener Balat Projesi Rölöve-Restitüsyon Projelerinin Hazırlanması
- Dolmabahçe Sarayı Mefruşat Dairesi Rölöve Projesinin Yapılması

¹⁵¹ Bimtaş A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁵² Bimtaş A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

- Mihenk Taşları Kentsel Tasarım Uygulama Projesi
- İstanbul Kent Müzesi Projesinin Hazırlanması
- Eyüp Sultan Camii 3 Boyutlu Lazer Tarama Veri Alımı ve Prosesi İşİ
- Unkapanı – Sarayburnu Arası 3 Boyutlu Modelleme Yöntemi İle Yayalaştırma Fikir Projesi
- Apollon Tapınağı, Athena Tapınağı ve AA Bazilikası (Liman Kilise)'ni İçine Alan 2.500 m2'lik Alanda Lazer Tarama Cihazı Kullanılarak Veri Alımı ve 2 Boyutlu CAD Çizimlerinin Yapılması
- Çankırı Yeni Hükümet Konağı Proje ve Yaklaşık Maliyet Hazırlama İşİ
- Beylerbeyi Sarayı-Sarı Köşk Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projesi
- Mardin Siti 68 Ada 6 ve 9 No'lu Parsellerde Yer Alan Mardin Kız Meslek Lisesi Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin Üretilmesi
- İSTON Hadımköy Tesisleri 3. Etap İnşaatı Projesi
- Erzurum Kale Çevresinde Bulunan Sivil Mimarlık Örneklerinin Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin Yapılması
- Kastamonu Hükümet Konağı Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projesi
- Mardin-Kültürel Turizm Merkezi Projesi Kapsamında Mardin Kalesi'nin Güney Cephesine Ait Rölöve Projesi ve Kale Kapısı-Giriş Koridoru ile Kale Camii'nin Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projelerinin Üretilmesi

- Sepetçiler Kasrı Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon ve Çevre Düzenleme Projeleri ve Makina-Elektrik Projeleri
- Mardin-Kültürel Turizm Merkezi Projesi 1. Cadde Sokak İyileştirme Kapsamında Sokak Cephe İyileştirme Önerilerinin Hazırlanması ve Mardin Cumhuriyet Meydanı (Kent Avlusu) Mimari Ön Projesinin Hazırlanması
- Mardin-Kültürel Turizm Merkezi Projesi Zanaat Çarşıları Sokak İyileştirme Kapsamında Lazer Tarama Ölçümlerinin ve Rölöve Çizimlerinin Üretilmesi
- Kâğıthane – Cendere Vadisi Kentsel Tasarım Projesi ve Planlama Danışmanlık ve Proje Geliştirilmesi
- İstanbul Boğaziçi Öngörünüm Alanında (Yaklaşık 4000 Ha.) Öneri Master Peyzaj Planının Oluşturulması Anıt Ağaçların Tespiti ile İstanbul Genelinde Potansiyel Organik Tarım Alanlarının Tespiti ve Web Tabanlı İnteraktif Sunum Hazırlanması
- Mardin Arkeoloji Müzesi'nin Rölöve Projesi ve Mardin Halk Eğitim Evi'nin Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin Üretilmesi
- 2012-2013 Yılı Molla Zeyrek Camii, Tekfur Sarayı, Anemas Zindanları Restorasyonu Danışmanlık Hizmeti

Görüldüğü gibi BİMTAŞ, kurulduğu günden bugüne, İstanbul'da ve ülke genelinde pek çok başarılı projeye imza atmıştır.

2.10.4.5. Konut A.Ş.

Başta toplu konut alanları olmak üzere, şirketlerde ve apartmanlarda ortak donatı alanları ile müstakil ve kompleks işyerlerinde profesyonel

işletmecilik, yöneticilik, şehir plancılığı ve kentleşmenin getirdiği her türlü konuda etüt, projelendirme, müşavirlik hizmetleri vermek.

2.10.4.6. İmar A.Ş.

İstanbul İmar A.Ş., kentsel dönüşüm çerçevesinde; tarihi ve doğal çevreyi koruyarak, güvenli, yaşanılabilir konutlar, sosyal kültürel ticari tesisler üretmek amacıyla 1947 yılında Türkiye Emlak Kredi Bankası ve İstanbul Belediyesi ortaklığında kuruldu. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin iştiraklerinden KİPTAŞ tarafından satın alınarak 21 Mart 2005 tarihinde tescil edildi.¹⁵³

İstanbul İmar A.Ş., son yıllarda büyük önem kazanan kentsel dönüşüm projelerine uygun faaliyetler yürütmektedir.

2.10.5. Teknoloji

2.10.5.1. İsbak A.Ş.

İSBAK İstanbul Ulaşım Haberleşme ve Güvenlik Teknolojileri A.Ş., trafik ve sistem mühendisliği, projelendirme ve uygulama hizmetlerini gerçekleştirmek amacıyla 1986 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kuruldu. Her türlü telekomünikasyon sistemi kurmak ve işletmek, bu sistemleri kullanarak her türlü telekomünikasyon hizmetini sağlamak, her türlü ulaşım ve trafik sistemleri ile ilgili alt yapıları kurmak, alt yapıları kullanarak hizmet sunmak.¹⁵⁴

Ulusal ve uluslararası arenada ödüllendirilen başarılarımız.¹⁵⁵

- Cep Trafik Projesi ile GulfTraffic 2009 Exhibition Conference Birincilik Ödülü
- TAKİBB Projesi ile GulfTraffic 2011 Exhibition Conference Birincilik Ödülü

¹⁵³ Bimtaş A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁵⁴ İsbak A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁵⁵ İsbak A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

- Yönetilebilen Akıllı Aydınlatma Ağları LIGHTİST Projesi ile Marmara Belediyeler Birliği 2012 Yılı Altın Karınca Belediyecilik Ödülleri Yarışması Birincilik Ödülü
- Yaya EDS Projesi ile Marmara Belediyeler Birliği 2012 Yılı Altın Karınca Belediyecilik Ödülleri Yarışması'nda İkincilik Ödülü
- Akıllı Park Bahçe Aydınlatma Yönetim Sistemi Projesi ile MÜSiAD 5. Biltronik Proje Yarışması
- Üçüncülük Ödülü
- Adaptif Trafik Yönetim Sistemi Projesi Mikroskopik Trafik Simülasyonu I-SIM (İSBAK Simulasyon), OracleDuke'sChoice Ödülleri'nde dünyanın en iyi 10 yazılımından biri seçildi.
- İSBAK İBB Cep Trafik Projesi ile , Kadir Has Üniversitesi tarafından "En İyi Mobil Uygulama" dalında birincilik ödülü

2.10.5.2. Belbim A.Ş.

Her türlü bilgi işlem, otomatik ve yarı otomatik geçiş ve kullanım hakkı veren elektronik cihazlar ile ücretlendirme, tahakkuk ve kontrol sistemleri konusunda proje, üretim, ticaret, hizmet ve işletmecilik yapmak; donanım ve yazılım sistemleri geliştirmek, her türlü bilgisayar sisteminin bakımını yapmak, eğitim ve danışmanlık hizmetleri vermek, şeklinde faaliyet gösterir. İstanbul'da toplu ulaşımda elektronik bilet sistemi (AKBİL) işletmeciliği yapmaktadır. Aktif olarak kullanıcı sayısı 3 milyon 700 bindir.¹⁵⁶

Sayılarla BELBİM A.Ş.¹⁵⁷

- 10 milyon adet İstanbulkart (Aktif olarak kullanılan)

¹⁵⁶ Belbim A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁵⁷ Belbim A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

- 5 milyon günlük geçiş
- 2 bin adet Sabit Geçiş Cihazı (Turnike)
- 6 bin adet Hareketli Geçiş Cihazı (Otobüs Validatörü)
- 400 Adet Otomatik Yükleme Makinesi (Biletmatik)
- 2 bin Adet Pos Tabanlı Yükleme Noktası
- 875 adet Akıllı Durak
- 18 adet Toplu Taşıma Operatörü
- Çeşitli Ücret Senaryoları; Sabit Ücret, İndirimli, Aktarma, Mavi Kart (Aylık Abonman), Bayram İndirimi, Mesafe Bazlı Ücret, Ücretsiz Geçiş, Hatlar Arası Özel İndirim

2.10.6. Hizmet :

2.10.6.1. Kültür A.ř.

İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.ř.: “Kârımız Kültür” sloganıyla, İstanbul’un kültür ve sanat hayatının önemli aktörlerinden biri olan Kültür A.ř., Ekim 1989 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kuruldu. Belediyecilięi markalaştıran bir yönetim anlayışıyla 21. yüzyılda kültür ve sanat yatırımlarını ön plana çıkaran İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin bir iştiraki olan Kültür A.ř., proaktif ve dinamik bir vizyonla İstanbul genelinde kültür, sanat ve turizm alanında hizmet sunuyor. Kültür A.ř. Miniatürk - Minyatür Türkiye Parkı, Yerebatan Sarınıcı, Panorama 1453 Tarih Müzesi, Topkapı Türk Dünyası, İstanbul Kitapçısı ve Hediyem İstanbul markalarıyla hem İstanbul’un kültür sanat sektörüne canlılık katmakta hem de kültür endüstrileri açısından sektöre ivme kazandırıyor.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Kültür A.ř. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

2.10.6.2. Sağlık A.Ş.

İstanbul Sağlık Yatırımları ve İşletmeciliği Sosyal Hizmetler Sanayi ve Ticaret A.Ş.: İstanbul ve Türkiye'nin en büyük sağlık ve sosyal hizmet kuruluşlarından birisi olan Sağlık A.Ş., İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin toplumun her kesimine yönelik sağlık ve sosyal hizmet alanlarındaki, her biri geniş kapsamlı projelerini yürütüyor. Sağlık A.Ş., kaliteli hizmet anlayışı ve yaklaşık 3 bin profesyonel iş gücü ile diğer il ve ilçe belediyelerine de projeler üretiyor ve uygulama yapıyor. Sağlıklı kentler için sağlıklı toplum: Sağlık A.Ş., hizmetlerini İstanbul'da yaşayan tüm vatandaşlara ayırım gözetmeksizin kapsamlı ve kolay bir şekilde ulaştırabilmeyi, insanların sağlık, sosyal ve ruhsal bütünlüğüne katkı sağlayabilmeyi, ihtiyaç duyan kesimlere sağlık-sosyal hizmet alanında gerekli koordinasyon ve yönlendirmeleri yapabilmeyi ve her an, her yerde sunabilmeyi amaçlıyor.¹⁵⁹

2.10.6.3. Spor A.Ş.

İstanbul Spor Etkinlikleri ve İşletmeciliği Ticaret A.Ş.: Spor A.Ş., İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sahip olduğu spor tesislerini İstanbulluların hizmetine sunmak, organizasyon ve etkinliklerle gençlerin sağlıklı bir şekilde yetişmesini sağlamak ve Türk Sporuna altyapı desteği vermek amacıyla 1989 yılında kuruldu. İstanbul halkına spor sevgisi ve bilinci kazandırarak, çağdaş ve kaliteli yöntemler ile spor yapma alışkanlığını yaygınlaştırma; kaynakları verimli ve etkin kullanarak, toplumun yaşam kalitesini ve memnuniyetini artırarak spor hizmetleri noktasında öncü olma hedefiyle hizmet veriyor.¹⁶⁰

2013 Yılı Spor Organizasyonları:¹⁶¹

- İBB Birimleri ve İlçe Belediyeler Arası Spor Şöleni

¹⁵⁹ Sağlık A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁶⁰ Spor A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁶¹ Spor A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

- 19 Mayıs Atletizm Yarışları
- Uluslararası Cumhuriyet Kupası Güreş Şampiyonası
- Uluslararası Badminton Turnuvası,
- Üniversiteler Arası Spor Şöleni
- Engelliler Oyunları
- Uluslararası Masa Tenisi Turnuvası
- Uluslararası Jimnastik Turnuvası
- Uluslararası Buz Pateni Yarışları
- Avrasya Bisiklet Gezisi
- İBB Başkanlık Kupası Tenis Lale Turnuvası
- Halk Oyunları Ve Folklor Yarışları
- Yetenek Tespit Projesi
- İstanbul Spor Konseyi ve Şurası

2.10.6.4. Boğaziçi Yönetim A.Ş.

Boğaziçi Konut Hizmet Yönetim İşletmeciliği ve Ticaret A.Ş.: Boğaziçi Yönetim A.Ş., profesyonel anlamda Türkiye'nin ilk "Yönetim Hizmet Danışmanlığı ve Müşavirlik" şirketi olarak 1997 yılında kurdu. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin KİPTAŞ aracılığıyla ürettiği konutlar başta olmak üzere ülke genelindeki çok sayıda sitede, ortak yaşama kültürünün benimsenmesine öncülük ediyor. Modern, akılcı ve doğru yöntemlerle site yönetim organizasyonlarının kurulmasını sağlayan Boğaziçi Yönetim A.Ş., temiz, huzurlu ve güvenli bir ortam

sağlanmanın yanı sıra komşuluk ilişkilerinin güçlenmesine yönelik çalışmalar da yürütüyor.¹⁶²

Boğaziçi Yönetim A.Ş genel müdürlükte 91 personeli ve sitelerde 3.445 personeli ile 30 ilde 211 sitede 140.109 konutta yaklaşık 1 milyon kişiye doğrudan hizmet veriyor.¹⁶³

- 81 Adet TOKİ sitesinde 55.926 konut
- 26 Adet KİPTAŞ sitesinde 33.503 konut
- 3 Adet KENT KONUT sitesinde 847 konut
- 40 Adet AFAD sitesinde 16.546 konut
- 2 Adet EMLAK KONUT sitesinde 658 konut
- 10 Adet TOBAŞ sitesinde 5.009 konut
- 36 Adet Özel sitede 14.195 konut
- 20 Adet sakinlerine devredilen sitede 14.304 konut

2.10.7. Gıda:

2.10.7.1. Halk Ekmek A.Ş.

İstanbul Halk Ekmek Un Ve Unlu Maddeler Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.: 1978 yılında üretime başlayan İstanbul Halk Ekmek A.Ş. (İHE) İstanbulluların düzenli, sağlıklı, kaliteli ve ucuz ekmelekle un ve unlu mamuller ihtiyacını karşılıyor. İHE, ekmelekle ve diğerekle unlu gıdaların kalite standardının belirlenmesinde etkin olmakla beraber, ürettiğı mamullerin hesaplı, sağlıklı ve görüntü bakımından mükemmel olması için tüm imkanlarını seferber ederek, İstanbul halkına en iyi hizmeti sunma hedefiyle üretim yapıyor. Türkiye'nin en

¹⁶² Kültür A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

¹⁶³ Kültür A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

modern tesislerine sahip olan İHE, tüm aşamalarında hijyenik ortamda, el değmeden ve yüksek kalitede üretim yapıyor. İstanbul'un ekmek ihtiyacının %12'sini karşılayan İHE, 2078 satış noktasında hizmet veriyor.¹⁶⁴

Türkiye'nin en modern tesisleri:¹⁶⁵

- **Eyüp Edirnekapı Fabrikası**

11 bin 363 m²'lik kapalı alana sahip fabrikada, 6 adet üretim hattı ile 520 ton kapasiteli 12 adet un silosu bulunuyor.

- **Kartal Cevizli Fabrikası**

11 bin 487 m²'lik kapalı alana sahip olan fabrika, 6 Kasım 1998 tarihinden beri üretim yapıyor. 4 üretim hattına göre planlanmış olan fabrikada, toplam 200 ton kapasiteli 4 adet un silosu bulunuyor.

- **Sultangazi Cebeci Fabrikası**

15 bin 449 m²'lik kapalı alana sahip olan fabrika, 6 Ocak 1999 tarihinden itibaren üretim yapıyor. 5 üretim hattına göre planlanmış olan fabrikada, toplam 400 ton kapasiteli 8 adet un silosu bulunuyor.

2.10.7.1. Hamidiye A.Ş.

Hamidiye Kaynak Suları Sanayi Turizm Ve Ticaret A.Ş.: Bir asra dayanan tarihi bir geçmişe sahip olan Hamidiye Kaynak Suları, 1979 yılında İstanbul Belediyesi bünyesinde şirket hüviyetine kavuştu. 19 lt Geri Dönüşümlü Damacana Su Hattı'nı kuran ve satışa başlayan ilk su firması olan Hamidiye Kaynak Suları, günümüzde pet şişe su, cam şişe su, bardak ve kutu su olmak üzere geniş ürün gamına sahiptir. Günlük 2 bin m³ su işleme kapasitesine sahip olan Hamidiye Kaynak Suları Tesisinde, 15 farklı hacim ve ambalajda üretim

¹⁶⁴ İstanbul Halk Ekmek Faaliyet Raporu

¹⁶⁵ İstanbul Halk Ekmek Faaliyet Raporu

yapılıyor. 2 bin 600 m² kapalı alanı olan tesiste, günlük 56 bin 700 adet damacana, 882 bin adet bardak, 315 bin adet pet şişe ve 12 bin 600 kutu su üretimi yapılıyor.¹⁶⁶

2.10.7.2. Beltur A.Ş.

Beltur Büyük İstanbul Eğitim Turizm ve Sağlık Yatırımları İşletme Ve Ticaret A.Ş.: 1 Ocak 1997 tarihinde kurulan BELTUR Büyük İstanbul Eğitim Turizm ve Sağlık Yatırımları İşletme ve Ticaret A.Ş., dünyanın en önemli cazibe merkezlerinden biri olma yolunda emin adımlarla ilerleyen İstanbul'da yiyecek-içecek alanında hizmet veriyor. Osmanlı'dan günümüze gelen tatlarla zenginleşen Türk Mutfağı'nı ve İstanbul'un yiyecek-içecek kültürünü dünyaya tanıtıyor. Beltur A.Ş., Anadolu ve Avrupa Yakalarındaki sahillerde standart özelliklere sahip 12 adet kafeterya ile İstanbullulara hizmet veriyor. Avrupa'nın en büyük adalet sarayı olan İstanbul Adliyesi'nde 31 adet büfe ve 2 adet kafeterya işletiyor. Beltur A.Ş., Türk Mutfağı'nın dünyada hak ettiği yere ulaşması için pek çok çalışmaya imza attı. Bünyesinde kurulan özel takım ile uluslararası yarışmalarda önemli başarılar elde eden Beltur A.Ş., Türk Mutfağı'nı dünyaya tanıtmaya yönelik çalışmalarını aralıksız sürdürüyor.¹⁶⁷

2.10.8. İletişim

2.10.8.1. İstime Medya A.Ş.

İstime Medya Bilgi İletişim Basım Yayın Reklam Hizmetleri Sanayi Ve Ticaret A.Ş.: İSTIME MEDYA A.Ş. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından bilişim, iletişim, basım, yayın, web yayın ve haberleşme hizmetleri ihtiyacını karşılamak üzere kuruldu.

¹⁶⁶ İstanbul.Hamidiye.Kaynaksuları.Faaliyet.Raporu 2014.

¹⁶⁷ Beltur A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul. 2014.

Haber, bilgi, enformasyon alanında, ileri teknolojik kentsel uygulamalara yeni bir bakış açısı, yeni bir anlayış getirerek ülkesinde lider, sektörde kalıcı üstünlükler sağlayan, dünya kentlerine örnek teşkil edecek bir şirket olmayı hedefleyen İSTIME; sosyal sorumluluk, çevreye saygı ve yenilikçi bir anlayış ile kentsel yaşamı bilgi teknolojileriyle donatarak, bilgiye erişimin sağlanacağı mobil uygulamaları geliştirerek topluma sunuyor.¹⁶⁸

www.ibb.gov.tr İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin resmi internet sitesi olan www.ibb.gov.tr'nin yazılım ve içerik yönetimi projesi İSTIME A.Ş. tarafından tamamlandı. Sharepoint 2013 lisansı üstüne yapılandırılan web sitesinde, içerik yönetiminde maksimum kolaylık sağlamak ve günlük kullanıcı sayısını artırarak vatandaşın site üzerinden hizmet almasını kolaylaştıracak kullanıcı dostu bir sistem oluşturulması hedeflendi. İstanbul'un video paylaşım portalı! www.ibbtube.com İletişimde devrim yaratan internet teknolojileri yeni bir medyanın doğmasına neden oldu. Artık günümüzde milyonlarca insan sosyal medya aracılığı ile iletişime geçmekte, eş anlı ve interaktif olarak bilgi ve iletişim aktivitelerinde bulunuyor.¹⁶⁹

2.11. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin Sermaye Yapıları

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin doğrudan sermayesine iştirak ettiği şirketleri çoğunun 1980'li yıllarda kurulduğu Tablo 3'de görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1994 yılından sonra kurulan dört şirkete (Ağaç A.Ş., Beltur A.Ş., Sağlık A.Ş. Şişli Kültür A.Ş.) ise hibe yöntemiyle sahip olmuştur. Daha önce değinildiği üzere 4046 sayılı Kanun yerel yönetimlerin şirket kurmasında Bakanlar Kurulu iznini zorunlu kılıyordu. Söz konusu Kanunun hibe yöntemiyle yerel yönetimlerin şirket sahibi olmasına değinmemesi, yerel yönetimler tarafından açık bırakılan yolun kullanılmasına neden olmuştur.

¹⁶⁸ İstanbul Büyükşehir Faaliyet Raporu 2014.

¹⁶⁹ İstanbul Büyükşehir Faaliyet Raporu 2014.

Gima A.Ş. ile Carrefoursa A.Ş. 04.08.2006 tarihli Türkiye Sicil Gazetesinde yayımlanan Birleşme Anlaşması ile birleşmişlerdir. İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 18.04.2008 tarih ve 807 sayılı meclis kararı ile Büyükşehir Belediyesi, yeni adıyla Carrefoursa A.Ş. (A Tertip 4.367,5 adet ve B Tertip 2.911.6 adet) ile Halk Bankası A.Ş. hisselerinin (23.875 adet) sermaye piyasasında satılması sürecini başlatmıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin en eski şirketi, 1946 yılında Türkiye Emlak Kredi Bankası ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından, İstanbul'un imarına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş olan ve 1987 yılına kadar amacına uygun bir şekilde faaliyet gösteren İmar A.Ş.'dir. İmar A.Ş (2005 yılına kadar İstanbul İmar Limited Şirketi), Haseki Evleri, Aksaray Yeraltı Ticaret Merkezi, Bakırköy Akıl Hastanesi Vakıf İnşaatları gibi birçok eseri İstanbul'a kazandırmıştır. 1987 yılında devlet ihale mevzuatında yapılan değişiklikler nedeniyle bu yıldan sonra iş alamamıştır.

1998 yılında Emlak Kredi Bankası'nın özelleştirme kapsamına alınması ile birlikte İstanbul İmar Limited Şirketi'ndeki Türkiye Emlak Bankası A.Ş.'nin % 50 hissesi ÖYK kararı ile birlikte Özelleştirme İdaresine devredilmiştir. 12.03.2001 tarihinde Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı gereği İstanbul İmar Limited Şirketi'ndeki Özelleştirme İdaresinin hisseleri Sümer Holding A.Ş.'ye devredilmiştir. Sümer Holding tarafından yapılan ihale sonucunda % 50 hissesini 24.02.2005 tarihli tescil ile Pars İnşaat Taahhüt ve Sanayi Tic. A.Ş.'ne satmış ve daha sonra da bu hisseler İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketi olan Kiptaş A.Ş tarafından satın alınarak 21.03.2005 tarihinde tescil ve ilan edilmiştir. Bu tarihten sonra şirket tekrar aktif hale gelmiştir.

Kartal Halk Ekmek A.Ş. 1977 yılında yöre halkının katılımı (Kuruluştta 400 gerçek kişi) ile kurulmuştur. Ancak şirket kötü yönetim sonucunda kısa bir süre sonra faaliyet yapamaz hale gelmiş, ortaklarını mağdur etmiştir. 2005 yılında şirketin faaliyet alanı değiştirilerek, İSPARK A.Ş. (Otopark İşletmeciliği) unvanıyla tekrar faaliyete başlamıştır. Söz konusu şirket, kısa bir sürede

"değnekçi" diye tabir edilen düzensiz otopark işleticilerinden otoparkların büyük çoğunluğunu devralarak (ana arterlerin %85'ini) işletmeye başlamıştır.

Bunların dışında, Suser A.Ş. (Su Servisi Ticaret A.Ş.), 18.08.2004 tarih ve 6117 sayılı Ticaret Sicil Gazetesinde Yayımlanan Genel Kurul kararı ile tasfiye edilerek kapatılmıştır. Ayrıca, Boskop A.Ş. (İstanbul Boskop Çiçek ve Ağaççılık Ticaret Sanayi A.Ş.) 10.05.2004 tarih ve 6046 sayılı Ticaret Sicil Gazetesinde yayımlanan genel kurul kararı ile tasfiye edilerek kapatılmıştır.

Tablo 8: İBB Şirketlerinin Hissedar Dağılımı (%)

No	Şirket Adı	İBB Payı	Diğer Ortaklar
1	Ağaç A.Ş.	43,3	İSKİ, Ulaşım A.Ş., İston A.Ş., İsfalt A.Ş.
2	Belbim A.Ş.	32,1	İETT, İSKİ, İsbak A.Ş., İsfalt A.Ş.
3	Beltur A.Ş.	99,7	İston A.Ş., Kiptaş A.Ş., Hamidiye A.Ş., Kültür A.Ş.
4	Bimtaş A.Ş.	70,5	İSKİ, Hamidiye A.Ş., İstanbul Ticaret Borsası, Basmacı Pazarlama, Otak İnşaat
5	Hamidiye A.Ş.	55,0	İSKİ, İdo A.Ş., İsfalt A.Ş., İston A.Ş.
6	İ.Enerji A.Ş.	50,0	İdo A.Ş., İsfalt A.Ş., Ulaşım A.Ş., İsbak A.Ş.
7	Halk Ekmek A.Ş.	99,9	Beltur A.Ş., Hamidiye A.Ş., Şile Belediyesi, Silivri Belediyesi
8	İdo A.Ş.	94,3	İETT, Hamidiye A.Ş., İsbak A.Ş., İston A.Ş.
9	İdtm A.Ş.	23,8	İTO, TOBB, İTO, İSO, İKV, Bakırköy Belediyesi
10	İgdaş A.Ş.	94,4	İETT, Hamidiye A.Ş., İsbak A.Ş., İmar A.Ş.
11	İmar A.Ş.	50,0	Kiptaş A.Ş., Konut A.Ş., İstaç A.Ş., İston A.Ş.
12	İsbak A.Ş.	99,3	İSKİ, İETT ve 10 ilçe belediyesi
13	İsfalt A.Ş.	98,2	İETT ve 11 ilçe belediyesi
14	İspark A.Ş.	15,0	Halk Ekmek A.Ş.(%83), 183 Gerçek Kişi,
15	İstaç A.Ş.	96,9	İETT, İsfalt A.Ş., İdo A.Ş., Ulaşım A.Ş.
16	İston A.Ş.	69,0	İSKİ, İETT ve 11 İlçe Belediyesi
17	Kiptaş A.Ş.	99,7	İston A.Ş., İ.Enerji A.Ş., İstaç A.Ş., İsfalt A.Ş.
18	Konut A.Ş.	35,0	Kiptaş A.Ş., İston A.Ş., Ulaşım A.Ş., İsfalt A.Ş.
19	Kültür A.Ş.	99,8	İstanbul Halk Ekmek A.Ş., İspark A.Ş., İsbak A.Ş., İsfalt A.Ş.
20	Sağlık A.Ş.	20,0	Ulaşım A.Ş., İston A.Ş., İsfalt A.Ş., İstaç A.Ş., İ. Enerji A.Ş.
21	Spor A.Ş.	99,6	İstanbul Halk Ekmek A.Ş., İspark A.Ş., İsbak A.Ş., İsfalt A.Ş.
22	Şişli Kültür A.Ş.	39,9	Libya İnşaat ve Tic. Kons. A.Ş., Cevahirler İnşaat Taahhüt. Ltd.Şti., Cevahir Holding A.Ş., Cevahirler
23	Ulaşım A.Ş.	99,7	İETT, İdo A.Ş., İsbak A.Ş., İstek Eğitim Kültür Ve Tur. Hizm. A.Ş.

Kaynak: Şirket web siteleri ve www.ibb.gov.tr(E: 07.04.2014).

Yukarıdaki Tablo 8'de görüldüğü üzere İstanbul Büyükşehir Belediyesi, belediye şirketlerinin doğrudan sermayesine ortalama olarak %69 oranında sahiptir. Dolaylı olarak ise hemen hemen %99,9 oranında sahiptir.

Tablo 9: İBB Şirketlerinin 31.12.2013 İtibariyle Sermaye Yapısı

Şirket Adı	Toplam Sermaye	Diğer	İBB Payı	Nakit	Bedelsiz	Aynı
Ağaç A.Ş.	8.838.750	5.008.628	3.830.122	5.759.560	3.079.190	0
Belbim A.Ş.	7.890.000	5.349.775	2.540.225	2.000.000	5.890.000	0
Bel-Tur A.Ş.	11.000.000	27.500	10.972.500	11.000.000	0	0
Bimtaş A.Ş.	85.000.000	25.075.000	59.925.000	85.000.000	0	0
Hamidiye A.Ş.	20.160.000	9.067.928	11.092.072	11.598.500	8.561.500	0
İdo A.Ş.	539.967.410	30.254.374	509.713.036	356.000.000	183.967.410	0
İdtm A.Ş.	100.000.000	76.106.641	23.893.359	252.464	99.747.536	0
İ. Enerji A.Ş.	4.350.000	2.175.000	2.175.000	2.696.400	1.653.600	0
İgdaş A.Ş.	1.420.000.000	78.628.240	1.341.371.760	178.855.000	1.241.145.000	0
İHE A.Ş.	38.000.000	19.456	37.980.544	10.000.000	28.006.996	0
İmar A.Ş.	1.548.334	774.167	774.167	0	0	1.548.334
İsbak A.Ş.	17.271.960	108.090	17.163.870	14.802.916	2.466.960	2.083
İsfalt A.Ş.	18.555.000	328.245	18.226.755	512.500	18.042.500	0
İspark A.Ş.	250.000	212.470	37.530	250.000	0	0
İstaç A.Ş.	13.000.000	392.249	12.607.751	4.350.000	8.650.000	0
İston A.Ş.	28.500.000	8.810.625	19.689.375	4.500.000	24.000.000	0
Kiptaş A.Ş.	181.068.000	497.756	180.570.244	104.909.731	54.969.539	21.188.727
Konut A.Ş.	10.000.000	6.500.000	3.500.000	10.000.000	0	0
Kültür A.Ş.	44.988.000	58.844	44.929.156	40.000.000	4.988.000	0
Sağlık A.Ş.	26.500.000	21.200.000	5.300.000	26.500.000	0	0
Spor A.Ş.	6.250.000	20.000	6.230.000	6.250.000	0	0
Şişli Kültür A.Ş.	50.000	30.025	19.975	50.000	0	0
Ulaşım A.Ş.	225.000.000	474.975	224.525.025	190.000.000	35.000.000	0
TOPLAM	2.808.187.454	271.119.987	2.537.067.467	1.065.287.071	1.720.168.231	22.739.144

Kaynak: Şirket web siteleri ve www.ibb.gov.tr (E: 07.04.2014).

Tablo 9'da görüldüğü üzere, İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketlerinin toplam sermayesi 2.808.187.454.TL olup bunun, %94'düne tekabül eden 2.537.067.467'TL'si doğrudan belediyeye aittir. 271.119.987 TL'lik kısmı ise diğer ortaklara aittir. Toplam sermayenin yaklaşık %37'sine tekabül eden 1.065.287.071 TL'si nakit, %63'ne tekabül eden 1.720.168.231 TL'si bedelsiz, çok az miktar da ise 22.739.144 TL aynı sermayeden oluşmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi şirketleri, özellikle 2002 yılından sonra başlayan kâr dağıtımları ile kendilerine yatırılan nakit sermayenin yaklaşık yarısını (485 milyon TL) büyükşehir belediyesine kaynak yaratarak geri ödemiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, bağlı kuruluşları ve şirketlerinin konsolide bütçe gerçekleştirmeleri ve personel sayıları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: İBB, Bağlı Kuruluşları ve Şirketleri Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	31.12.08 Çalışan
İBB	1.311.415	1.783.179	.851.027	2.712.130	4.171.257	4.838.456	5.422.187	13.642
İSKİ	801.983	1.074.360	.099.884	1.010.011	1.312.670	2.014.619	2.288.971	7.300
İETT	407.249	590.925	635.439	890.770	1.071.683	1.311.162	1.767.207	8.800
Şirketler	1.238.520	1.615.793	.860.025	2.765.515	3.828.597	4.168.474	5.560.482	13.914
Katma Bütçe	21.000	28.000	36.000	38.000	0	0	0	0
TOPLAM	3.780.096	5.092.147	5.481.877	7.415.816	10.384.207	12.332.711	15.038.847	43.652

Kaynak: www.ibb.gov.tr(E: 07.04.2014).

Katma bütçeli kuruluşlar (Şehir Tiyatroları ve Sosyal Turistik Tesisler), 2005 yılından sonra 5018 sayılı Kanun'la bütçe içine alınmıştır. Belediye şirketlerinin konsolide bütçeleri belediye bütçesi ile adeta yarışmakta, başa baş gittikleri görülmektedir. Belediye şirketlerinin konsolide bütçesi, bağlı kuruluşlardan İSKİ'nin bütçesinden yaklaşık iki kat; İETT'nin bütçesinden ise yaklaşık üç kat büyük olduğu 2008 itibariyle görülmektedir. Belediye şirketlerinin personel sayıları toplamı da her üç kurumdan yüksektir.

SONUÇ

Belediyeler tarafından yerel ihtiyaçları karşılamak üzere kurulan belediye iktisadi teşebbüslerinin başlıca güncel kaynaklarını 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 4046 sayılı Özelleştirme uygulamaları Hakkında Kanun ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu oluşturmaktadır. Ancak hukukumuzda, belediye iktisadi teşebbüslerine ilişkin hükümler içeren mevzuat dağınık ve yetersizdir.¹⁷⁰

Ülkemizde kamu iktisadi teşebbüslerinin kuruluş, faaliyet ve denetimine ilişkin çerçeve düzenlemelerde olduğu gibi, bir çerçeve düzenlemenin belediye iktisadi teşebbüsleri açısından da oluşturulması mümkün ve gereklidir.

Günümüzde belediyelerin zorunlu hizmet alanlarına ilişkin olarak dahi iktisadi teşebbüsler kurarak faaliyetlerde buldukları görülmektedir. Kanunlarımızda bu konuda bir sınırlama getirilmemiş olması nedeniyle, belediyelerin şirket kurmak için değil hizmet görmek için kurulduklarının göz ardı edilerek ve adeta bir "şirket belediyeye, dönüştürüldüklerini söylemek mümkündür"¹⁷¹

Açıklanan nedenlerle öncelikle belediyelerin hangi hizmet alanlarında şirket kurabileceklerinin açık olarak belirlenmesi yoluyla sınırlandırılması uygun olacaktır.¹⁷²Bunun yanı sıra belediyelerin yerel faktörler dikkate alınarak hangi tür teşebbüslerde bulunabilecekleri, BİT'lerin hukuki ve mali yapısı, sayı sınırlaması, sermaye payları, saymanlık ve denetim biçimleri ile mal ve hizmet alım yöntemleri -Kamu İhale Kanununa tâbi olmaksızın- özel düzenlemelerle belirlenmelidir. Kamuoyunda siyasi çıkar ve amaçlarla kurulup işletildikleri yolunda günden güne artan yaygın bir kaniya sebep olan BİT'lerin kanunlarımızda, sistematik bir biçimde ve yerel ihtiyaçlara uygun olarak, titizlikle düzenlenmesi gerekmektedir. Diğer yandan belediyelerin neden BİT kurma

¹⁷⁰Karabilgin, age., s.23.

¹⁷¹ A. Serap Fırat. "Belediyelerde Özelleştirme uygulamaları", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 7, S. 1, Ocak, 1998, s.80; Toprak, a.g.e., s.280; Zengin, a.g.e., s.54.

¹⁷² Öner, age., s.231.

uygulamalarına ağırlık vererek, kamunun dışına çıkma arayışı içinde oldukları tespit edilerek, BİT'ler tarafından yapılan işlerin, doğrudan belediye örgütü içinde, belediye personeli tarafından yerine getirilebilmesi için gereken hukuki düzenlemeler yapılmalıdır¹⁷³

BİT'lerin, kuruluş amaçlarına uygun olarak hizmetlerin etkin ve verimli bir biçimde yerine getirilmesinde bir araç olarak kullanılarak kâr eder duruma getirilmeleri, bu kârların tekrar o bölgenin kalkınmasında ve istihdamın sağlanmasında kullanılması ile önemli rolleri olacaktır. Ulusal kalkınma, yerel düzeyde başlayarak ülke geneline yayılmalıdır. Hizmetlerin görülmesinde kamu yararının ve bunun içinde kalkınmanın amaç edinilmesi ancak bu hizmetlere ilişkin düzenlemelerin sağlıklı ve net bir biçimde oluşturulması ile mümkündür.

¹⁷³Berk, age., s.62.

KAYNAKLAR

APAN, Ahmet. "Büyükşehir Belediyelerinin İdare ve İşletmeleri, Hukuksal ve Mali Sorunlar". **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 2004, Cilt 13, S. 2.

ARIKBOĞA, Ülkü. "**Yönetimler Arası Mali İlişkiler**". İstanbul, Yaylacık Matbaası, 2004.

BERK, Ahmet. "Yerel Hizmet Sunumu ve Belediye İktisadi Teşebbüsleri". **Sayıştay Dergisi**, S. 71, Nisan - Haziran, 2003.

CAN, Hasan H. "Belediyelerin Şirket Kurmasındaki Yasal Esaslar", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S. 695, 2005.

ÇINAR, Tayfun. "**Yerel Yönetimlerde Yatırım Planlaması ve Hizmet Sunumu**". Ankara, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayını, No: 23, 2007.

DEMİRAL, Berkan. "Türkiye’de Anakent Yönetimleri: Uygulama ve Sorunlar". Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik (editör), **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar II**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2007.

DEMİRCİOĞLU, Kamil. "Belediye ve İl Özel İdarelerinde Şirketleşme Olayı", **İdarecinin Sesi Dergisi**, S. 3, Haziran, 1999.

DENİZ, Turan. "Türkiye’de Belediyelerin Mali Yapısı, Mali Sorunları ve Çözüm Önerileri". Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, 2001.

DOĞANYİĞİT, Saadettin. "**Açıklamalı-Soru Çözümlü Belediye Kanunu ve Büyükşehir Belediye Kanunu**". Ankara, Seçkin Yayınları, 2005.

EKE, Ali Erkan. "**Anakent Yönetimi ve Yönetimlerarası İlişkiler**". Ankara, AÜSBF Yayını, 1982.

ERDumlu, Güngör. "**Büyükşehir Belediyeleri Araştırması**", Ankara, DPT Yayınları, 1993.

ERYILMAZ, Bilal. "Belediye Hizmetlerinde Alternatif Yöntemler". Ankara, **Türk İdare Dergisi**, Mart, 1989.

ERYILMAZ, Bilal. "Belediye Hizmetlerinin Yürütülmesinde Alternatif Kurumsal Yöntemler". **Birinci Ulusal İdare Hukuku Kongresi (Kamu Yönetimi)**. Ankara, Cilt.II, 1-4 Mayıs, 1990.

FALAY, Nihat. "**Yerel Yönetimlerin Hizmet ve Harcama Sorumlulukları**". İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2006.

FIRAT, A. Serap. "Belediyelerde Özelleştirme uygulamaları", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 7, S. 1, Ocak, 1998.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref ve Turgut TAN. "**İdare Hukuku**". I. Cilt, Ankara, Turhan Kitabevi, Genişletilmiş 6. Baskı, 2008.

GÜLLÜCE İdris. "**Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri**", İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

GÜNER, Ayşe ve Serdar Yılmaz. "Belediye Gelirlerinin Esneklik Analizi", **Mali Yerelleşme**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2006.

GÜNEŞ, İsmail ve Melek Akdoğan. "Büyükşehir Belediye Hizmetlerinin Görelî Etkinlik Analizi" **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 16, S. 4, 2007.

İBB. "AB'de ve Türkiye'de Belediyeler ve Belediye Şirketleri ile İlgili Deneyimlerin Paylaşılması Projesi", **Ödense Saha Ziyareti Raporu**, İstanbul, 2009.

KARABİLGİN, Ahmet. "Yerel Yönetimlerin Ekonomik Girişimleri". **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 1, S. 1, Ocak, 1992.

KARAKOÇ, Enver. Bursa Büyükşehir Belediyesi İştirakler Daire Başkanı, "**Belediye-Şirket İlişkileri**" Konulu Görüşme, 15.10.2008.

KAVRUK, Hikmet. "**Yerel Yönetim Şirketleri**", Yerel Yönetimler üzerine Güncel Yazılar - I: Reform, Hüseyin Özgür - Muhammet Kösecik. (Ed.), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

KELEŞ, Ruşen. "**Kentleşme Politikası**". Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

KÖKSAL, Tunay. "Belediye Şirketlerinin Hukuki Rejimi ve Şirketleşme Uygulamaları". **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 2, S. 6, Kasım, 1993.

ÖNER, Şerif. "**Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye'de Belediye Yönetimi**", Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

ÖZDEMİR, Gürbüz. "Belediye İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi". **Sayıştay Dergisi**, S. 71, Ekim - Aralık, 2008.

SÖKMEN, Cevdet. "**Yatırım Planlaması ve Hizmet Sunumu**". Ankara, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayını No:23, 2007.

TEKMEN, Mustafa. "Mahalli İdarelerin İktisadi Teşebbüsleri", **Beklenen Mahalli İdareler Dergisi**, S. 34, Ankara, Kasım-Aralık, 1996.

TOPRAK Zerrin. "**Yerel Yönetimler**". 7. Baskı, İzmir, Birleşik Matbaa, 2008.

TOPRAK Zerrin. "**Çevre Yönetimi ve Politikası**". 2. Baskı, İzmir, 2003.

TORTOP Nuri. "**Yerel Yönetimler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**". Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 7, S. 1, Ocak, 1998.

TORTOP, Nuri. "Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik". **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 5, Eylül, 1996.

TÜZEMEN ATİK, Ebru. "**Ulusal Kalkınmada Yerel Yönetimler**". Ankara, Todaye Yayın, 2009.

YEĞİN, Cemal. İBB Faaliyet Dönemi Denetim Komisyonu Raporuna Muhalefet Şerhi, 2007.

YILDIRIM, Uğur. "Yerel Yönetimlerde Alternatif Hizmet Sunumu", **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar - 1: Reform**, Hüseyin Özgür - Muhammet Kösecik (Ed.), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

YÜKSEL, Demirkaya. (1995). "Büyükşehir Belediye Modeli". Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**.

İNTERNET KAYNAKLARI

acikarsiv.atilim.edu.tr/browse/85/321.pdf(E: 28.03.2014).

Belediye Encümeni, 2006,

6<http://www.ibb.gov.tr/belediyeorganlar/encumen.html> (E: 05.04.2014).

birlikforum.com/forum/index.php?topic=2233.0;wap2 (E: 04.04.2014).

BOZLAĞAN Recep. "Belediye İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesinde Temel Sorun". **Mevzuat Dergisi**, Yıl 7, S. 73, Ocak, 2004. (http://www.mevzuatdergisi.com/2004/01a/05.htm, 01.04.2014).

Büyükşehir yönetim şeması, 2006,

<http://www.ibb.gov.tr/hakimizda/yonetimsemasi.html>, (E: 06.04.2014).

cogito-sozluk.com/nedir.php?&q=türk+ticaret+kanunu+madde+12 (E: 01.04.2014).

eski.yerelnet.org.tr/yy_mevzuati/tuze_detay.php?kod=483&turu=ge (E: 28.03.2014).

https://www.alomaliye.com/kamu_ihale_teb_2003_5.htm (E: 05.04.2014).

ihalemerkezi.net/guide/kurulkararlari/details.aspx?id=3581(E: 05.04.2014).

KÖKSAL, Tunay "Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Yöntemleri ve Uygulamaları". **DPT Uzmanlık Tezi**, Ağustos, 1993,
<http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup98/uztez/koksalt.html> (E: 04.04.2014).

TOPBAŞ, Kadir -Belediye başkanı, 2006,

<http://www.ibb.gov.tr/belediyeorganlar/belediyeباشkanı.html>. (E: 05.04.2014).

USTA, Erhan "**Türkiye'de Mahalli İdarelerin Mali Yapısı**", DPT, 22 Mayıs, 2008. <http://www.mahallidareler.gov.tr>. (E: 03.04.2014).

Usta, <http://www.mahallidareler.gov.tr>. (E: 03.04.2014).

www.binted.com.tr/hakkinda (E: 01.04.2014).

www.binted.com.tr/hakkinda (E: 01.04.2014).

www.csb.gov.tr/db/kocaeli/webmenu/webmenu3026.ppt (E: 05.04.2014).

www.cu.edu.tr/.../isletme%20hukuku/ticari%20isletme%20hukuku/2-%2 (E: 01.04.2014).

www.cumuforum.com/attachment.php?aid=28 (E: 02.04.2014).

www.dtso.org.tr/site/tsm/mevzuat/kanunlar/Kan_5.pdf (E: 27.03.2014).

www.emfed.org/index.php/belediye_kanunu_1bolum.html.(E: 27.03.2014).

www.ertso.org.tr/?islem=eklerim&gorev=oku&id=11&sid. (E: 02.04.2014).

www.ibb.gov.tr, (E: 06.04.2014).

www.kanunum.com/files/5302-r.pdf (E: 30.03.2014).

www.konya.bel.tr/mevzuat/17.pdf (E: 30.03.2014).

www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4046.doc(E: 04.04.2014).

www.mihder.org.tr(E: 04.04.2014).

www.nilufer.bel.tr/icerik.php?s=belediye_meclisi(E: 04.04.2014).

www.oib.gov.tr/baskanlik/yasa.htm(E: 04.04.2014).

www.ozdogrular.com(E: 02.04.2014).

www.ozgurcerkes.com/.../avrupa_yerel_yonetimler_ozerklik_sarti.pdf (E: 01.04.2014).

www.ppp.org.tr/dokumanlar/kikgerekce.doc(E: 05.04.2014).

www.taa.gov.tr/dosya/dergiler/taad5/files/assets/basic.../page628.html (E: 01.04.2014).

www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5215.html (E: 01.04.2014).

www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5215.html (E: 28.03.2014).

www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5215.html (E: 30.03.2014).

www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html (E: 01.04.2014).

www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html (E: 30.03.2014).

www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm220551090200.pdf (E: 01.04.2014).

www.turkhukuk sitesi.com > ... > 4734 S.lı Kamu İhale Kanunu > MADDE (E: 05.04.2014).

www.yaklasim.com.tr(E: 02.04.2014).

www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy.../mevzuat_detay.php? (E: 02.04.2014).

yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDUwMDUwMDUxMDUy (27.03.2014).

KANUNLAR

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu.

Büyükşehir Belediyesi Tanıtım Kitapçığı, 2004.

Devlet İhale Kanunu.

DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.

Kamu İhale Kurumu, Kamu İhale Tebliği.

Türk Ticaret Kanunu.

FAALİYET RAPORLARI

Ağaç A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

Belbim A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

Bimtaş A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

Büyükşehir Belediyesi Tanıtım Kitapçığı, 2004.

İdo A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

İGDAŞ A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

İsbak A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

İsfalt A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

İspark A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

İstaç A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

İstanbul Enerji A.Ş. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu.

İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

İston A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

Kiptaş A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

Kültür A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.

Sağlık A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

Spor A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul, 2014.

T.C.İstanbul Büyükşehir Belediyesi, "**1992 Tanıtım ve Çalışma Raporu**", S. 202, İBSB Araştırma Müdürlüğü Yayını, Baskı Belbim.

UGETAM Hizmetler Kitapçığı.

İstanbul Halk Ekmek Faaliyet Raporu.

İstanbul Hamidiye.Kaynaksuları.Faaliyet.Raporu 2014.

Beltur A.Ş. Faaliyet Raporu, İstanbul. 2014.

İstanbul Büyükşehir Faaliyet Raporu 2014.

ÖZET

NAS, Mehmet Belediye İktisadi Teşebbüslerinin (BİT) İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Faaliyetleri İçindeki Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2014.

Yerel yönetimlerin en etkin örgütlenme biçimi olan belediyeler, gerek ekonomik gerekse sosyal alanda her geçen gün daha fazla söz sahibi olmaktadır. Belediyelerin üstlendikleri hizmetleri yerine getirmesinde klasik idari işleyişin yanında bir takım alternatif hizmet yöntemlerine başvurdukları görülmektedir.

Söz konusu alternatif hizmet yöntemlerinden olan ve 1980'li yıllardan bu yana sayıları giderek artan belediye iktisadi teşebbüslerinin mahiyetinin ve hukuki dayanaklarının anlaşılması, misyonlarını daha sağlıklı bir biçimde yerine getirebilmeleri açısından önem arz etmektedir.

Kamu hizmetlerini daha iyi şekilde yürütmek amacıyla belediyeler, bürokrasinin ve kamu hukukunun ağır işleyişinden ve sert kurallarından etkilenmemek için şirketler yolu ile ekonomik girişimlerini görevlerini ifa etmektedirler. Belediyeler bu yolla, yeni gelir kaynakları yaratabilmekte, ekonomik karar alabilme serbestisine sahip olmakta, daha nitelikli eleman çalıştırabilmekte, daha hızlı karar alıp uygulayabilmekte ve bürokratik engelleri daha kolay aşabilmektedirler. Belediyelerin şirket kurması ya da ortaklık kurmaları bir özelleştirme yöntemi olarak da değerlendirilmektedir. Ancak uygulamada belediyelerin ekonomik alandaki faaliyetlerin azaltılmasından çok, bu şirketlerin belediyelere sağladığı avantajlar için kurulmaktadır. Şirketlerle beraber belediyelerin faaliyetlerinde bir artış olmuş ve belediyeler kendi görev alanlarıyla ilgili, ilgisiz birçok alanda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu tezde belediyelerin ekonomik fonksiyonlarının bir sonucu olarak doğan belediye iktisadi teşebbüsleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve ortak olduğu belediye iktisadi teşebbüsleri detaylı olarak tanıtılmış ve sorunları incelenerek bir takım sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

NAS, Mehmet. Istanbul Metropolitan Municipality activity in the activities of municipal enterprises, Master's Thesis. Istanbul, 2014.

Which is the most efficient form of organization of local government municipalities, in both the economic and social areas are all from having more than passing mention. Undertaken by municipalities in fulfilling their services alongside classic administrative functioning is seen that apply to a number of alternative service delivery methods.

One of these alternative service delivery methods, and since the 1980s a growing number of municipal enterprises and legal basis of the understanding of nature, in a manner to fulfill their mission in terms of better health is important.

Municipalities with the aim to carry out some public services more effectively to the strict rules of public law and bureaucracy and heavy process to get rid of companies through economic initiatives fulfill. Municipalities in this way can create new sources of revenue, having the freedom to be able to take economic decisions, can run more qualified staff, can apply to take faster decisions and bureaucratic obstacles can be overcome more easily. Municipalities to establish a company or partnership-building is also considered as a privatization method. However, in practice many of the municipalities for the reduction of economic activities in the area, these companies are established for the benefits to municipalities. Been an increase in the activities of the Company together with the municipalities and municipalities related to their areas, began to operate in many areas unrelated. In this thesis, arising as a result of the economic functions of municipalities municipal enterprises, Istanbul Metropolitan Municipality and its partners have been introduced in detail hallucinators municipal enterprises and the problems have been studied by examining a number of conclusions.